

MALMÖ FORNMINNESFÖRENING
ÅRSSKRIFT 1940

M A L M Ö
F O R N M I N N E S F Ö R E N I N G

Å R S S K R I F T 1940

I N N E H Å L L :

	Sid.
Malmö Fornminnesförenings verksamhet 1939	5
Om Malmö diskont. Av fil. kand. Björn Sjövall	5
"Dringelbergska Libreriet". En studie. Av fil. mag. C. G. Hellström	38
Västra Skrävlinge i gamla dagar. Av skriftställare Janne Agri. . .	65
Anteckningar till en Malmöbiografi för år 1939. Av förste biblio- tekarie Ingeborg Heintze	89
Förteckning över Malmö Fornminnesförenings medlemmar	100
Annonser	106

Redaktionskommitté:

Styrelsen för Malmö Fornminnesförening.

Redaktör:

Leif Ljungberg.

Författarna äro ensamma ansvariga för sina uppsatser
innehåll.

MALMÖ FORNMINNESFÖRENINGENS VERKSAMHET 1939.

Under året ha två ordinarie föreningssammanträden avhållits. Vid det förra, som ägde rum den 28 februari å Hotell Savoy, höll professor John Elof Forssander, Lund, föredrag över ämnet: Från Järavallen i Limhamn till dösen i Eskilstorp, vilket föredrag beledsagades av skioptikonbilder; vid det senare, som ägde rum den 25 oktober å Hotell Tunneln, höll stadsarkivarien Leif Ljungberg föredrag över ämnet: Den svenska grevinnan i Thüringen. Ett romantiskt kvinnoöde från förra århundradets början.

Vårutflykten, i vilken ett 80-tal föreningsmedlemmar deltog, ägde rum den 19 maj. Första anhalten gällde Tomelilla, där författaren Theodor Tufvesson, dagens ciceron, demonstrerade byagården; därifrån gick färden till medeltidsborgen Örup och senare till Tosterups slott, vilket visades av friherrinnan I. Wrangel von Brehmer. Efter en avstickare till Kåseberga och Ale stenar avslutades dagen med gemensam middag på Hotell Continental i Ystad, där vid kaffet Theodor Tufvesson på mästerligt sätt föredrog några prov på skånskt skämtlynne och redaktören Hans Dhejne läste ett inspirerat stycke om Österlen ur sin nyutkomna bok Skåne i vindrutan.

Föreningens årsskrift utkom under maj månad. Skriften har liksom tidigare tryckts av Lundgrens Söners boktryckeri. Till boktryckaren Edv. Lundgren häftar föreningen även denna gång i tacksamhetsskuld för beviljad avsevärd rabatt å tryckningskostnaderna.

Till suppleant i styrelsen efter framlidne läroverksadjunkten Vilhelm Ljungfors valdes föreningens sekreterare, Leif Ljungberg. I övrigt har någon förändring i styrelsens sammansättning icke ägt rum.

Medlemsantalet utgjorde under året: 3 hedersledamöter, 17 ständiga och 292 betalande eller tillhoppa 312 medlemmar.

Av kassaförvaltarens redogörelse över föreningens inkomster och utgifter framgår, att behållningen den 31 december utgjorde:

Konungariket Sveriges Stadshypoteks-		
kassaobligation $3\frac{1}{2}\%$ av år 1936 å		
Femtusen kronor	5.000: —	
Premieobligation av år 1933 serien 470,		
obligationsnummer 489	50: —	5.050: —
Berghska fonden		796: 65
Innestående i Sparbanken Bikupan	2.380: 20	
„ „ Malmö Sparbank	1: 42	
„ å postgiro	15: 60	
Kontant i kassan	2: 88	2.400: 10
	Summa kronor	8.246: 75

Stortorget under förra delen av 1800-talet. — Litografi av C. C. Dahlberg.

MALMÖ DISKONTVERKS FALL 1817.

Av BJÖRN SJÖVALL.

Den 15 februari 1803 utfärdade Kungl. Maj:t reglementet för ett diskontverk i Malmö. Denna inrättning var ingenting annat än vad vi i våra dagar skulle kallat en bank. Härmed hade regeringen tillmötesgått handels societetens i Malmö begäran, som grundade sig på följande skäl, nämligen stadens avlägsenhet från Stockholm, dess folkrikhet, betydliga spannmålshandel och fabriksrörelse. Oktroj beviljades på 15 år. Diskontens fond skulle utgöras dels av ett aktiekapital, dels av ett banklån. (Med uttrycket "banken" avsågs på den tiden alltid "riksens ständers bank"). Aktiekapitalet sammanbragtes genom emission av aktier på 50 rdr stycket och uppgick till 100.000 rdr bankomynt, vilken summa i form av verkssilver insattes i banken. En samtida skildrare berättar, hur han som gosse blev ögonvittne till den ovanliga synen, "att större och mindre, vackra och väl arbetade silverpjäser av tillkallad guldsmed sönderbrötos och inpackades uti stora lårar för att såsom aktiefond uppsändas till ban-

ken." Banklånet var en lika stor summa, vilken i banken skulle hållas redo för diskonten på löpande räkning emot säkerhet och 3 % ränta samt en tredjedel av den årliga nettovinsten, som översteg de aktieägarna tilldelade 7 procenten.

Diskontens verksamhet bestod i in- och utlåning. Om den förra heter det, att verket ägde rätt att av enskilda personer upptaga lån mot lindrig ränta och därför utgiva löpande förskrivningar på 100 rdr och därutöver. Med detta uttryck avses insättningsrörelsen. Varje insättning betraktades nämligen som ett lån till diskonten, och det utskrevs en eller flera reverser för densamma. Uttagning skedde genom att reversen presenterades till inlösning, som omedelbart verkställdes, trots att reverserna lydde på en månads uppsägning. Inlåningsräntan var 3 %. Dessa s. k. 3 %-reverser voro ställda på innehavaren och fingo sålunda mycket stor likhet med sedlar. Det dröjde heller icke länge förrän de i allmänna rörelsen fungerade såsom sådana.

Utlåningen bedrevs med verkets assignationer på tillgodohavandet i banken, den s. k. räkningen nr 2. Assignationerna voro ställda i valörer mellan 5 och 500 rdr och cirkulerade allmänt som mynt. Räntan på lånen var 6 % och skulle erläggas i förskott; straffräntan bestämdes till 1 % i månaden. Enskilda fingo inte häfta för större summa på en gång än 5000 rdr.

Diskontens personal bestod av tre direktörer, en kamrerare, en bokhållare och en skrivare. Beträffande deras olika uppgifter kan framhållas, att bokhållaren ombesörjde uppbörden av låneinbetalningar och omsättningar, förde direktionens protokoll, kontrasierade dess expeditioner samt handhade de kontanta remisserna. Endast direktionen hade tillgång till kassan; det var också den som skötte kassaboken, där inbetalningarna summariskt infördes. För varje diskontdag avlämnade bokhållaren till direktionen den s. k. penningförteckningen; även avlämnades från kontoret omsättningslistan för dagen. Diskonten skaffade sig snart ett ombud i Stockholm och insättningsrörelsen blev betydande hos honom.

Den ledande inom diskontdirektionen var enligt många uppfattning Malmö stads borgmästare Carl Magnus Nord-

J. M. Nordlindh

lindh, som tillhörde diskonten ända från början. "Det är intet tvivel underkastat, att Nordlindh var själen i hela förvaltningen. Från diskonten utgick sannolikt ock till betydlig del Nordlindhs växande inflytande i staden och orten; men uti samma verk fick detta inflytande och Nordlindhs medborgerliga existens sin grav." Han bestämde, vilka de övriga inom direktionen skulle vara: kommerserådet Frans Suell och handlanden Cornelius Hegardt, vilka voro stadens mest lysande borgare. Nordlindh säger själv härom: "Den opartiske kännaren av personerna skall i första sammansätt-

ningen av diskontdirektionen finna ett ojävaktigt bevis för stiftarens avsikter." Efter att ha deltagit åtta år i diskontens styrelse avgick Suell från denna post 1812 och följdes nästa år av Hegardt. Anledningen till deras avgång har framställts på olika sätt. Nordlindh uppger darrning i handen vid mycken underskrift, en förklaring, som förefaller synnerligen skruvad. Mera troligt synes det, som påstås från annat håll, att Suell "började nog då att titta djupare än vanligt i korten". Om Hegardt heter det i samma källa, att han "började nog därefter att även lukta bränt horn". Hur som helst den direktion, som skulle vara med om katastrofen 1817 fick följande sammansättning: borgmästare Nordlindh, handlandena H. Falkman och S. C. Björkman.

Första utlåningsdagen blev den 3 januari 1804. Mängder av lånehandlingar hade inlämnats. Diskonten beslöt att bevilja till utlåning 47216 rdr 32 sk. Snart visade sig diskontens fond av 200000 rdr otillräcklig för den stora utlåningen, och direktionen måste finna nya utvägar, om rörelsen skulle kunna upprätthållas i naturlig ordning. Man kom nu på en idé, som löste alla svårigheter. Verket hade ju rättighet att upptaga lån av enskilda mot löpande förskrivningar på 100 rdr och därutöver. Skulle icke denna rättighet lämpligen kunna bli till nytta i detta läge på så sätt, att de beviljade lånen delvis utbetalades i dylika 3 %⁰-reverser? Man beslöt sig för det djärva steget att utställa 3 %⁰-reverser utan att motsvarande insättningar hade gjorts, och varje låntagare fick sålunda mottaga mellan tredje- och fjärdedelen av lånesumman i löpande reverser, ställda att betalas om 3 månader med 3 %⁰ ränta. Genast utlämnades på detta sätt 14900 rdr i 3 %⁰-reverser, och man fortfor med denna utlåningsmetod till april månads slut. Under denna tid av fyra månader uppgick utlåningen till 208876 rdr 32 sk., varav 63950 rdr voro i verkets egna reverser. Därefter upphörde detta utlånings-sätt, emedan insättningar eller upplåningen mot 3 %⁰ dagligen tilltog och utgjorde till årets slut 343600 rdr. Utlåningsmetoden med 3 %⁰-reverser uppträder sålunda redan vid diskontens begynnelse men endast såsom en kortvarig före-teelse utan några som helst dåliga verkningar. Sedan emel-

lertid denna utväg en gång använts, syntes den alltid stå öppen för direktionen att tillgripa, när diskonten råkade i svårigheter. Vi skola i fortsättningen åter stöta på denna metod, som skulle bliva en av huvudanledningarna till diskontverkets fall.

Under de följande åren ställdes diskonten inför ett problem av rakt motsatt beskaffenhet. Insättningarna mot 3 % tilltogo nämligen så, att verket stundom i riksbanken hade innestående över 400000 rdr, t. ex. under första halvan av 1810. För denna väldiga summa gav diskonten 3 % ränta åt insättarna utan att själv ha den minsta inkomst därifrån. Förståeligt är det, att i denna situation den åsikten trängde sig på direktionen, att det vore för det allmänna och verket förmånligt att biträda sökande av större lånesummor samt att icke göra avseende på inbetalningar vid omsättning. Det var emellertid en farlig väg, som direktionen därmed beträdde. Så länge tiderna voro goda, syntes väl ingen fara å färde, men svåra ekonomiska kriser voro i antågande.

Under krigsåren hade efter hand det största osäkerhetstillstånd inträtt på det ekonomiska området. Den stora sedelemissionen, som börjats 1808, var en framträdande orsak härtill. Priskurvan var redan dessförinnan i stigande, men den blev ännu brantare på grund av den ökade sedelmassan. Prisnivån fördubblades ungefär från 1807 till 1812. Att märka är emellertid, att en prisstegring vanligen icke håller jämn takt med penningmängdens ökning, utan först så småningom uppnår jämviktsläget i förhållande till penningmassan. Tiden, innan denna jämvikt uppnås, tar lätt formen av en uppsvings- och spekulationsperiod. Åren 1808 till 1812 kännetecknas av inflation med konstlad blomstring inom näringarna och haussespekulation. Redan 1812 blev det emellertid märkbart, att högkonjunkturen närmade sig slutet. Man hade lämnat konjunkturvägens topp och befann sig på glid utför. Näringarna hade ständigt ökade svårigheter att bekämpa. Särskilt jordbruket hemsöktes, men icke heller järnhanteringen och manufakturerna voro oberörda. Missväxt 1812, svaga skördar 1811 och 1813 bidrogo. Sedan kom det allmänna prisfallet i Europa. Jordbruket hade un-

der de goda åren upptagit stora hypotekslån, nu blevo dessa för många omöjliga att betala. På landsbygden föllo fastigheterna till halva värdet, konkurser och auktioner hörde till dagens ordning. Krisen nådde de mindre städernas näringsidkare. Så kom den stora handelskrisen, delvis under påverkan av en liknande i England, och under åren 1815—1817 störtades många köpmannafirmor i fördärvet. En samtida skildring belyser olika sidor i denna period sålunda: "År kommo och år gingo, men med allt större och större bekantskap för rådstuvurätten angående konkurslagen och dess tillämpning. Efemära handelsmatadorer uppväxte som champinjoner, och handeln florerade till och med så, att t. ex. flera tusen skålpund kaffebönor kunde, med några månaders kredit, på börsauktion säljas, utan att i verkligheten därav befanns mera än skålpundsprovet; auktions-protokolls-extraktet blev för säljaren naturligtvis ett gott fordringsbevis och lika naturligt också ett säkert hypotek för lån i den hjälpsamma diskonten."

Året 1814 kom kriget med Danmark och Norge. Många handlande spekulerade i ett långt krig, och när deras beräkningar slogo fel, drabbades de av stora förluster. Detta gällde i synnerhet handlanden Jonas Ståhle i Malmö, vilken genom sitt förhållande till Malmö diskontverk för oss får ett särskilt intresse. Han blev i samband med sina handelsolyckor så invecklad i diskontlån, att det icke är någon överdrift, om vi i denna omständighet se själva grunden och upphovet till diskontverkets slutliga fall.

Jonas Ståhle började 1807 i Malmö en handelsrörelse av ringa omfattning. 1812 hade rörelsen utvecklats, så att Ståhle var den tredje i ordningen bland stadens skattedragare. Olyckorna började 1813, då han förlorade pengar genom kriget med Danmark. Han hade av konungen fått tillstånd att till detta land utföra en del varor, vilka skulle utgjort betalning för redan inköpta och sålda danska produkter. Befälhavaren i Skåne förhindrade emellertid exporten, och varorna måste säljas till underpris i Sverige. Detsamma inträffade vid ett liknande tillfälle senare. 1814 och 1815 led Ståhle ännu större förluster på grund av sina

stora leveranser till armén i Norge. Dessa behövdes ju ej, när fälttåget fick ett så snabbt slut.

I sitt betryck vände sig Ståhle till diskonten. Han anmälde i början av 1815 för en av direktörerna, handlanden Falkman, att han behövde ett understöd av 25000 rdr. Såsom säkerhet erbjöd han ett parti brännvin, som fanns magasinerat i Norge och beräknades till ett värde av 40000 rdr. Falkman konfererade med de båda andra direktörerna. Man tvekade, eftersom lånets storlek syntes strida mot diskontreglementet. Emellertid voro alla övertygade om Ståhles förmögenhet och värdet av den erbjudna panten, varför också direktionen till slut enhälligt beslöt att tillmötesgå Ståhles anhållan. Sålunda fick Ståhle i februari 1815 ett lån i diskonten lydande på 25000 rdr att återbetalas efter tre månader och mot säkerhet i brännvinslager. Ståhle utgav icke något diskontreversal härför utan avlämnade endast en skriftlig tillåtelse för direktionen att till ersättning för långivna summa disponera och förvandla brännvinspartiet. Emellan direktionen och Ståhle avtalades vidare, att denne genast skulle återbetala lånet, när han hade sålt andra stora varulager, vilket ansågs nära förestående. Av denna anledning och då understödet beräknades vara rent tillfälligt, bokfördes detsamma ej. Ståhle skulle emellertid inte bliva blott en tillfällig gäst i diskonten. Vi möta nu ständigt hans namn i samband med verkets vidare utveckling. Flera år senare skriver Nordlindh angående detta lån till Ståhle: ". . . och då jag anser denna oförsiktiga åtgärd som grundämnet till allt det onda därpå följt, handlade jag mot min övertygelse, om jag sökte undandraga mig delaktighet i detta förhastade steg."

Snart anhöll Ståhle om ytterligare understöd, och diskonten beviljade dem. Behoven framställdes tid efter annan eller "plockvis", och Ståhle förstod varje gång att påverka direktionen i gynnsam riktning genom att hänvisa till snara inkomster. Mest skall han ha erhållit i augusti, september och oktober 1815. För beloppen lämnades skuldsedlar att vid anfordran infrias samt så vitt möjligt hypoteker. Då Ståhles handelsföretag i Norge började slå illa ut, kunde han

icke längre anskaffa säkerhet för de undsättningar, han erhöill. Både Ståhle och direktionen trodde emellertid, att man skulle få full ersättning för dennes skuld genom försäljning av de varulager, som till diskontens säkerhet överlämnats. En del av dessa varor gingo dock förlorade för direktionen, i det att de mot slutet av 1815 utbyttes mot mindre säkra dokumenter, för att man därigenom skulle undvika ytterligare penningunderstöd. Sammalunda förfors med en annan låntagare, handlanden Kock.

Efter lånet på 25000 rdr började Ståhles kredit hos allmänheten att försvagas. Direktionen hade dock intet skäl att misstänka oförmögenhet hos Ståhle, varför hans undsättande ansågs utan risk. Längre fram blev det helt enkelt nödvändigt att upprätthålla honom. Ståhle stod nämligen i vidsträckta förbindelser med andra personer både i fråga om skulder och fordringar. Hans fall skulle haft katastrofala följder icke endast för diskonten utan för många privata. Härmed ha vi stött på en central punkt i utvecklingen mot diskontkraschen: Ståhle måste understödjas för att undvika denna, men genom att hjälpa honom drev diskonten allt säkrare emot sin undergång.

Det var särskilt två personer som blevo indragna i Ståhles lån, nämligen handlandena J. B. Kock och H. Malmros. Detta triumvirat utgjorde en sådan enhet, att diskonten såg sig tvungen att mot varje dess medlem tillämpa samma principer.

Kock hade gjort stora förluster på sin handel; han hade vidare på grund av borgensförbindelser dragits in i flera personers bankrutter. En byggnad, som i följd av förändrade tider icke bibehållit sitt värde, hade orsakat honom ytterligare förluster. Ståhle och Kock hade flera borgensförbindelser med varandra, särskilt i diskontverket men även hos enskilda personer. När Kock fann sig bragt på obestånd, vände han sig till diskontdirektionen. Denna insåg, att Kocks förbindelser med Ståhle gjorde det omöjligt att vägra honom hjälp; den förres fall skulle genast medfört den senares. Sålunda fick Kock mot slutet av 1815 ett betydligt lån av diskonten, enskilt ur kassan och ej i ordentlig diskontväg.

Diskontdirektören Henrik Falkman,
född 1774, död 1839.

Över direktionens beslut i detta ärende fördes intet protokoll, emedan man ansåg, att överenskommelsen borde hållas hemlig. Detta var icke första gången som Kock lånade i Malmö diskont. Revisionen 1814 hade anmärkt på hans lån såsom för stora.

Malmros var handelsman men icke så mycket för egen räkning; han skötte Ståhles och handlande Falkmans affärer på andra platser. Efter att ha lidit stora förluster på sina nämnda uppdragsgivare, såg han sig i början av 1815 ur stånd att tillfredsställa sina kreditorer. Omkring den 5 april 1816 uppsökte han därför kommerserådet Nordlindh och utvecklade för honom sin belägenhet. Denne ingav honom hopp om ett diskontlån framåt sommaren. Emellertid fann sig Malmros allmänt misstänkt för obestånd, och efter en affärsresa 1815 ville ingen av de gamla borgensmännen stå kvar längre på hans diskontskulder. Malmros omtalade detta för Ståhle, varvid denne erbjöd sig att ingå borgensansvarighet för honom samt att förmå handlande Kock att göra detsamma. Sålunda fick Malmros ny borgen, men det blev i fortsättningen omöjligt för honom att anskaffa pengar för lånens omsättning. Direktionen fordrade icke heller detta av honom efter hans samtal med Nordlindh. När Ståhle senare bad Malmros att skriva sig som borgensman på

större diskontlån, ansåg sig denne ej kunna vägra en dylik återtjänst. Därmed var även Malmros indragen i Ståhles skulder. Sedan 1814 erhöll Malmros intet lån för egen räkning av diskonten, men han måste på grund av sina borgensförbindelser åtaga sig de personers skulder, som gått i konkurs.

Från mitten av september 1812 tillämpades vid diskonten en ny ordning för utlåningen. På grund av penningbristen och det samtidigt stegrade lånebehovet återupptog direktionen det redan tidigare använda systemet att i lån utgiva verkets reverser, ställda på betalning efter tre månader och med 3 % ränta. Varje låntagare måste nu dessutom underkasta sig villkoret att utan omsättning fullt inbetala lånet på förfallodagen. Detta slags utlåning fick en sådan omfattning, att vid 1813 års slut obligationer hade utgivits till ett belopp av 780000 rdr. Det kan vara på sin plats att här framhålla skillnaden mellan 3 %-reverserna och 3-månaders (-reverserna) -obligationerna. De förra voro med 3 % ränta löpande reverser utställda till inlösen efter en månads uppsägning och utlämnade av direktionen för penninginsättningar i diskonten. De senare innehålla direktionsens åtagande om betalning efter 3 månaders förlopp från utgivningsdagen. — Låntagaren fick alltså obligationer såsom lån av diskonten. Enligt en samtida skildrare voro emellertid dessa icke gångbara i allmänna rörelsen, utan "låntagarens öde blev att vända sig till agiotörer (kurssvindlare), som voro bland de mest ansedde, men icke blygdes att beräkna sig ett växelagio av 3 procent, en rörelse desto mer lönande, som obligationerna efter sex veckors förlopp av diskontverket inlöstes emot befrielse från betalning av den upplupna räntan. När agiotören på detta sätt kunde åtta gånger om året på 100 rdr förtjäna 3 eller på helt år 24 procent, är det lätt att finna huru lönande det skulle bli att sköta dessa transaktioner. — Detta var lösen till procenteriets överhandtagande. Det drevs ock så allmänt, att till och med mera bemedlade handlande, av vilka flera sedermera stigit till konsiderabel förmögenhet, måste underkasta sig den lindrigare utvägen att betala 12 procent, än att i diskonten vidkännas först särskilda räntor och sedermera vid varje omsättning 3 procents

agio utom besväret därmed för sig och andra fyra gånger om året.”

Låntagarna blevo utarmade, men diskontens vinst blev så mycket större. Redan från början hade den varit ganska betydande — under den första direktionen utdelades 14 à 15 % åt aktieägarna — nu steg den årliga utdelningen till 28 % av aktiekapitalet.

Utlåningen med verkets obligationer hade sina fördelar under tider, då massor av låneansökningar inlämnades, medan insättningararna voro ringa. Men detta lånesystem måste tillika ha haft olyckliga verkningar. Vid förfallotiden skulle ju dylika lån fullt inbetalas, och ofta kunde låntagarna göra detta endast med hjälp av nya lån i diskonten. Dessa nya lån blevo onödigt stora, och skulderna ökades även genom det agio, som vid varje inbetalning måste erläggas. Då inbetalningarna voro ganska täta, blevo förlusterna för låntagarna så mycket större. — Vid riksdagen 1815 fästes uppmärksamheten härpå, och beslut fattades, att ej flera obligationer skulle få utgivas. Detta beslut verkställdes den 2 maj 1815.

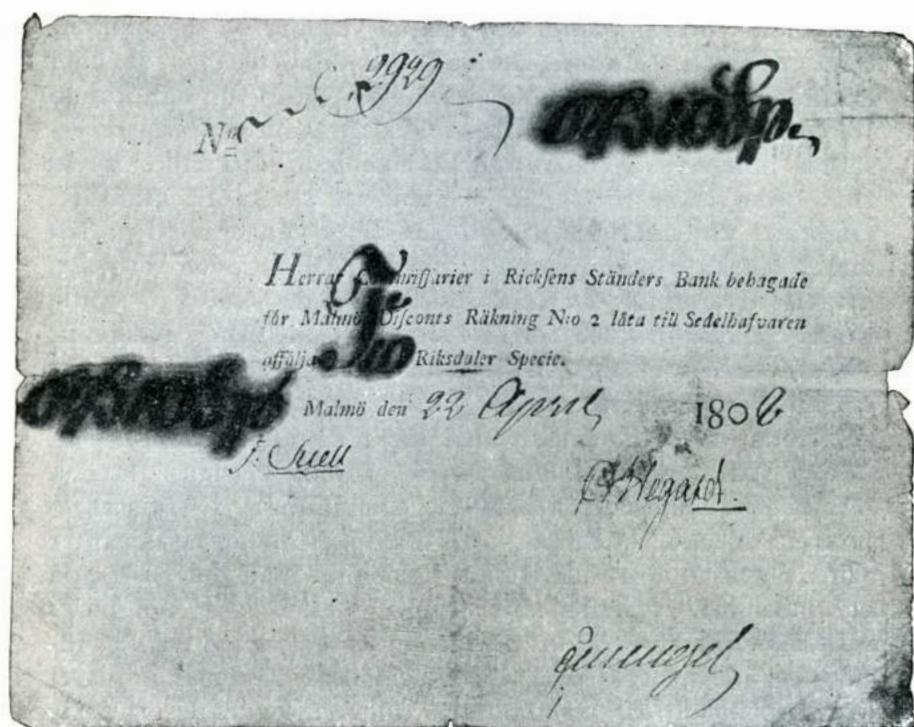
Vi rikta nu åter uppmärksamheten mot Ståhle. Denne understöddes, som vi sett, av diskonten med det ena lånet efter det andra. Direktionen hade förtroende till honom, och någon verklig undersökning av hans ställning genom granskning av affärsböckerna el. dyl. företogs ej. Slutligen sammanfördes dessa spridda lån från början av 1815, och de ingingo i beräkningen av Ståhles s. k. stora lån, som den 25 november 1815 bokfördes.

Vid den tid då utgivandet av stora lånet börjades, tedde sig Ståhles ekonomiska ställning på följande sätt. Till diskontverket häftade han för 103503 rdr i lån och 168671 rdr 13 sk. 8 rst. såsom löftesman. Den 25 november svarade han som låntagare för 122516 rdr 32 sk., utom det stora lånet, och stod som borgen på 164004 rdr 8 sk. Det stora lånet hade Ståhle till största delen fått före den 7 november 1815, från vilken tidpunkt ett protokoll finnes, vari direktionen anförde skäl, som föranlett understödandet av Ståhle. (Halling anser, att detta protokoll antedaterats och i själva verket

först tillkommit den 25 november; detta bekräftas dock ej av övriga här använda källor). På grund av aktstyckets synnerliga intresse följer detsamma i huvudsak här: "Efter en lång och bekymmersam överläggning inom direktionen i anledning av den allmänna förlägenheten i penningrörelsen och de vådliga följder för diskontverket därav äro att befara, då det redan vacklande förtroendet genom handlanden Båths cession nästan alldeles upphört, fann direktionen den enda utväg att förekomma en allmän förstöring vara den, att understödja handlanden Jonas Ståhle, på vilken allmänna uppmärksamheten nu är riktad, och vars relationer äro så vidsträckta, att dess undergång skulle bereda ej allenast större delen av de övriga handlandes fall, utan även många andras både inom och utom orten samt framför allt hava den allra äventyrligaste verkan på opinionen om diskontverket, vars bestånd och vidmakthållande såsom främsta målet för direktionens omsorger således fordrar ett kraftigt steg, varvid ögonblickets krav utesluter alla andra betänkligheter, än att med befordrande av det ändamål som sökes, i möjligaste måtto försvara verkets säkerhet." Det heter vidare, att lånet till Ståhle måste hållas hemligt, varför detsamma icke genast bokfördes. Direktionen ansåg, att under sådana omständigheter Ståhle icke skulle kunna åstadkomma all den säkerhet, han annars varit i stånd att prestera. Den säger sig därför vilja biträda med säkerheter. — Protokollet förvarades i kassakistan såsom en hemlig handling.

Det stora lånet bestod enligt utlåningsboken dels av ett lån på 140000 rdr, dels av fyra lån på den sammanlagda summan 142350 rdr, i ett alltså 282350 rdr.

Bokföringen av stora lånet är en historia för sig. Det framgår av ovan citerade protokoll, att det så länge som möjligt skulle hemlighållas. Bokföringen av de 25000 rdr, som i februari 1815 utlämnats såsom en början till det stora lånet, underläts, och på samma vis förfors därefter med andra lån till Ståhle. Direktörerna hade överenskommit, att det stora lånet ej skulle bokföras förr än efter revisionen 1816, för att anmärkning däremot ej skulle äga rum. Orsaken till bokföringen den 25 november 1815 var, att bankrutt

Sedel från Malmö diskont.

hotade diskonten, och undersökning av verket när som helst kunde befaras. Bokföringen skedde på morgonen samma dag som landshövding af Klinteberg inträdde i diskonten för att på regeringens befallning hålla undersökning. Denna dags datum användes emellertid ej, utan lånet infördes i utlåningsboken för den 23 november.

November månad 1815 är av särskild betydelse för Malmö diskont. Vi kunna kalla detta avsnitt i dess historia för novemberkrisen. Ovan har talats om 1815 års internationella handelskris, som sträckte sina verkningar till Stockholm, Göteborg och Malmö. I mitten på november utspredos rykten, att femton handelshus i Malmö stodo inför sin ruin. Även diskontdirektörerna sades skola befinna sig indragna i detta obestånd. Bland insättarna, vilka huvudsakligen voro i

Stockholm, utbröt panik, och allmän rusning på diskontkontoret uppstod. Under sådana förhållanden togo medlen snabbt slut, trots att diskontens ombud gjorde vad han kunde för att, som det hette, "tillfredsställa de ännu obetalte reversernas innehavare, som uppfyllt icke blott diskontkontorets rum, utan även förstugan och en del av gatan utanför". Ombudet underrättade direktionen flera gånger med posten om de starka uttagningarna av medel. Direktionen förutsåg, att en utbetalning av alla insatta pengar omöjligt skulle kunna genomföras och beredde sig alltså på verkets bankrutt, vilken också ofelbart inträffat, om icke regeringen nu trätt emellan. Statssekreterare för finansärendena var vid denna tid Hans Järta. Denne trodde sig i de utspridda ryktena kunna spåra oppositionens försök att öka oredan i landet. Det heter i statsrådsprotokollet: "Lämnande t. f. statssekreteraren därhän, huruvida och för vilka avlägsne avsikter sådana rykten först blivit satte i omlopp med det bestämda och närmaste syftemål att bringa Malmö och Göteborgs diskonter på fall samt att därigenom åstadkomma en allmänare oreda än den bankrutterna härstädes förorsakat." Det var uppenbart, att diskonternas fall skulle draga efter sig den största förvirring inom näringslivet. Regeringen hade helt enkelt intet annat val än att ingripa i händelseförloppet.

Innan det kom så långt i sakernas utveckling, hade emellertid Malmö diskont varit föremål för riksdagens behandling. Redan 1812 hade många talare kritiserat diskonterna och särskilt framställt deras i rörelsen cirkulerande assignationer och reverser såsom väsentligt bidragande till inflationen. Riksdagen 1815 måste sysselsätta sig med Göteborgs och Malmö diskonter, emedan dessas oktrojer utlöpte före nästa lagtima riksdags sammanträde. Opinionen mot diskontpapperna var också denna gång mycket stark. Diskonternas stora vinster väckte missnöje, och anmärkningar gjordes mot att flera personer hade mycket stora lån i Malmö diskont. Riksdagen ville så vitt möjligt undvika att förlänga oktrojerna. Göteborgsdiskontens upphörande beslöts. Malmö diskont var däremot icke så lätt att avfärda, emedan en indragning av dess lånerörelse skulle mött oövervinnliga svå-

righeter. Många riksdagsmän yrkade på en rättslig undersökning av denna diskont. En av dess direktörer, kommerserådet Nordlindh, deltog i riksdagen, och naturligtvis insatte han all sin energi på att rädda verket. Han brevväxlade från riksdagen med sina kamrater i direktionen och föreskrev dem, hur de skulle förfara vid den i juni pågående revisionen av 1814 års förvaltning. I denna deltog å bankens vägnar, sedan riksdagen ställt diskonterna under bankostyrelsens inseeende, bankokommissarie Brakel, vilken hade till uppgift att för bankoutskottets räkning inhämta vissa upplysningar rörande verkets ställning. De sökta underrättelserna lämnades endast i enlighet med Nordlindhs instruktioner, och de verkliga bristerna överskyldes så vitt möjligt. Undersökningen ådagalade dock, att ett belopp av 657900 rdr i 3 %-reverser voro utestående. Direktionen lyckades emellertid få full décharge för sin förvaltning. Riksdagen beviljade diskontverket ett extra kreditiv av 200000 rdr samt förlängd oktroj till 1820 års slut. För övrigt anmäldes de särskilda ståndens olika meningar hos konungen.

Regeringen uppdrog genom kurir, som ankom till Malmö den 25 november 1815, åt landshövding af Klinteberg att undersöka diskontverkets räkenskaper. Vi ha sett, hur direktionen denna dags morgon skyndade sig att bokföra Ståhles stora lån, vilket var gjort innan Klinteberg inträdde i verket. En särskild undersökning igångsattes i december av därtill utsedda kommitterade. Kassan utgjorde vid detta tillfälle omkring 90000 rdr, varav 60000 rdr i kontant, det övriga i assignationer av privata personer. Såsom en verkan av dessa aktioner kom sedan regeringens lånebiträde åt Malmö diskont, utgörande ej mindre än 700000 rdr. Säkerheter här för hade lämnats i de bästa möjliga värdepapper t. ex. 100 aktier i Malmö sockerbruk, uppskattade till 666 rdr 32 sk. bko vardera. Dessa aktier hade emot direktionens förbindelse erhållits av stadens rikaste man, kommerserådet Frans Suell, som även på lika villkor biträdde med sin borgen för 50000 rdr av statslånet.

Sedan regeringen tillskjutit så betydliga summor, kunde man vänta, att den icke längre skulle lämna diskontverket

åt sig självt utan varje som helst kontroll. Genom ett kungl. brev av den 31 januari 1816 ställdes det under tillsyn av regeringen. Vidare infördes stränga bestämmelser för utlåningen. Direktionen fick hädanefter utgiva i nya lån endast en tredjedel av den summa, som för varje vecka inflöt genom inbetalningar. Sådana nya lån skulle så vitt möjligt inskränkas och icke överstiga 1000 rdr för någon person på dess namn såsom låntagare eller borgenär. Om någon häftade för 5000 rdr i diskonten eller därutöver i vad egenskap och å vad slags säkerhet som helst, borde han icke få ytterligare lån. När lånesumman minskats under 1000 rdr, kunde han emellertid åter få lån, dock fick det nya lånet tillsammans med det återstående gamla ej överstiga 1000 rdr.

Dessa bestämmelser synas ägnade att skapa en sund lånerörelse — om de fattas rätt! Direktionen missförstod deras innebörd, och möjligen gjorde den det avsiktligt. Så här såg dess tolkning ut: nytt lån får ej beviljas någon till högre belopp än 1000 rdr; föreligger ett äldre lån, får detta jämte det nya lånet ej överstiga 5000 rdr (denna siffra hade tidigare gällt som lånemaximum). På detta vis kom direktionen att direkt i strid med den kungl. ordern bevilja nya lån på 1000 rdr åt personer, som förut häftade för skuld till diskontverket. För övrigt fortsatte direktionen i många fall sitt tidigare missbruk att meddela lån utöver 5000 rdr, så att under 1815 utgjorde antalet dylika 23 stycken. Även på annat sätt kom direktionen att handla olagligt med avseende på det kungl. brevet. Vid bestämmandet av lånesumman för veckan, som ju högst fick utgöra en tredjedel av samma tids hela inbetalning, beräknades emottagna reverser och andra merendels värdelösa skuldbevis såsom kontanter.

Det kungl. brevet påbjöd, att vid omsättning av lån minst en tiondels avbetalning måste göras. Tidigare fanns icke någon föreskrift i detta hänseende, varav direktionen tagit sig friheten att, då omständigheterna därtill föranledde, mottaga omsättningar utan någon som helst avbetalning. Detta kunde icke heller efter den nya bestämmelsens meddelande undvikas. Sålunda fick Ståhle vid upprepade tillfällen omsätta sina lån utan avbetalning. Nordlindh förklarade senare, att

"han visserligen för orätt ansett ett sådant förhållande, men att då avbetalningar ej kunnat erhållas, direktionen funnit fördelaktigt att åtminstone undfå nya reversaler." Detta hindrade dock ej, att också Nordlindh själv tillät sig att omsätta egna diskontlån utan avbetalning.

En annan fråga, som här lämpligen kan upptagas i samband med omsättningarna, är den, att direktionen i många fall underlät att beräkna verket till godo ränta på lånen. Ståhle och Kock erhöilo lån emot anvisningar utan föreskriven ränta. De medgåvos vidare jämte Malmros att göra avbetalningar med invisningar, i vilka någon ränta icke ingick. Direktörernas motivering i fråga om Ståhle var, att, "som de vid invisningarnas emottagande kände, att kapitalet ej kunde utgå, och hoppet blivit förlorat om möjligheten för Ståhle att reda sig uti sina affärer", det ansågs utan ändamål att av honom taga ränteförbindelser.¹

Ännu ett betydelsefullt påbud meddelades i det kungl. brevet av den 31 januari 1816. Direktionen ålades att hädaneftersom varje månad till handels- och finansexpeditionen insända redogörelser över diskontverkets ställning.

Alla försök att skapa en ny ordning i Malmö diskont blevo fruktlösa. Statslånet kunde icke rädda verket, endast uppskjuta tidpunkten för dess fall.

På våren 1816 uppgav Ståhle för Nordlindh, att han var alldeles ur stånd att tillfredsställa sina kreditorer och därför ämnade gå i konkurs. Nordlindh motsatte sig detta under hänvisning till, att Ståhles stora skuld till diskonten då skulle bli känd, och verkets kredit därigenom förstöras. Han uttryckte förhoppningen, att hjälp från regeringens sida möjligen skulle kunna väntas, om endast tillståndet någon tid doldes. Ståhle såg sig därmed plötsligt försatt i en helt annan ställning. Från att ha varit den ödmjukt hjälpsökande kunde han hädaneftersom uppträda med makt och under hot om konkurs avtvinga direktionen alla behövliga lån.

¹ Nordlindh förnekar i sin broschyr, att icke räntan utkrävts och hänvisar till en förteckning, som upptager 21735 rdr 21 sk. 5 rst. såsom influten ränta.

Mycket länge skulle emellertid diskontens verkliga ställning icke kunna döljas. Direktörerna hade också överenskommit att avslöja allt för regeringen. Nordlindh åtog sig att i sådant uppdrag resa till Stockholm. Ingen skulle få veta sanningen, innan regeringen underrättats, inte ens bankofullmäktige. När dessa infordrade upplysningar om Ståhles lån, lämnades falska uppgifter i memorialen av den 7 september och den 31 oktober 1816. Nordlindhs "avslöjningsresa" blev emellertid försenad genom hans sjuklighet. Senare fick Nordlindh den idén, att han icke ville avslöja något, förrän statsverkets fordran i diskonten blivit tillgodosedd. Denna period karakteriseras uttrycksfullt i Falkmans ord: ". . . den belägenhet, vari verket råkat genom utlåningarna till Ståhle och Kock, hade till slut gjort direktionen så ledsen, att den gav allt förlorat och således, utan föregången undersökning, lämnade dessa gäldenärer allt vad de begärde."

Vi övergå nu till att studera de metoder, som användes för att hålla Ståhle, Kock och Malmros flytande samt att dölja sanningen vid revisionerna och månadsredovisningen. Upprätthållandet av nämnda tre låntagare genomfördes huvudsakligen på två vägar: 1. Diskonten mottager invisningar (assignationer, reverser) för kontanta lån samt vid avbetalning på äldre lån. 2. Diskonten medgiver användandet av diktade namn.

1. Under diskontens hela förvaltningstid hade invisningar mottagits. Dessa gjorde på ett bekvämt sätt pengar rörliga, utan att de behövde skickas fram och tillbaka mellan orter, en betydande fördel för Malmö, som stod i vidsträckt ekonomisk förbindelse med huvudstaden. Många av diskontens gäldenärer voro handlande, som väntade sina tillgångar från Stockholm, och ett flertal personer hade fordringar hos dessa samma handlande. Härtill kom, att de mängder av banko- och riksgäldssedlar, som vid vissa årstider inflöto, icke kunde skickas med posten till banken utan ett par gånger om året måste särskilt transporteras landsvägen till Stockholm. Det betraktades för övrigt som en olägenhet, att det verkliga sedelmyntet drogs ifrån orten. Betydande svårigheter undvekos

alltså, när man utväxlade sedlarna mot enskilda invisningar, för vilka, även om de voro ställda på någon betalningstid, pengar likväl ingingo på verkets räkning i banken mycket förr, än om sedlarna avsänts.

Invisningssystemet blev för diskonten ruinerande, först sedan det tagits i tjänst för upprätthållandet av Stähle, Kock och Malmros. Deras invisningar voro nämligen ofta dragna på personer, hos vilka de icke ägde några fonder, och vid uppvisandet blevo sådana invisningar varken accepterade eller betalda. Direktionen visste vanligen förut, att accept icke var att vänta, och att assignaten ensam stod för betalningen. Det gick t. o. m. så långt, att direktionen i medvetandet härom beslöt, att ifrågavarande invisningar ej ens skulle uppvisas till accept.

Omsättningarna av Stähles stora lån giva ett gott exempel på, hur stora summor kunde formellt inbetalas med hjälp av reverser. Första omsättningsdagen var den 30 januari 1816. Då avlämnades för den del, som lydde på 140000 rdr, ett nytt reversal på 126000 rdr samt såsom avbetalning en revers på 16683: 16 rdr. Den 27 februari 1816 omsattes andra delen, 142350 rdr, med fyra reversaler på den sammanlagda summan 128125 rdr. Avbetalningen utgjorde 16241: 22 rdr, som är det belopp, varå Stähle avlämnade revers. Genom dessa quasiomsättningar minskat, utgjorde stora lånet den 28 maj 1816 i ett 254125 rdr. Detta datum lämnade Stähle två reversaler, det ena på 100000 rdr, det andra på 81500 rdr. I avbetalning gavs en revers på 37570 rdr. Den 3 december 1816 omsattes åter dessa lån och med ett reversal på 100000 rdr. Medelst en revers inbetalades 82651: 12 rdr. I inbetalningsbeloppen äro inräknade ränta och öVERRÄNTA. Vid rättegången yttrades, att "det sätt att medelst revers fullgöra inbetalning på en summa av icke mindre än 82000 rdr varit av den märkvärdighet, att det ej lätt bort förloras ur minnet". Man måste förvisso instämma häri!

För att ytterligare belysa frågan om invisningarna lämnas här några siffror. Den 15 juli 1817 uppger diskontens ombud i Stockholm J. A. Wilhelmsson, att de privata assignationer, för vilka kontanter ej influtit, utgjorde summan 157916: 32

rdr. Många invisningar mottogos, utan att direktionen hade för avsikt att avsända dem till inlösen. Dessa belopp utgjorde enligt uppgift 1817 för Ståhle 48017: 16 rdr, och för Kock 35526: 26 rdr. Från tiden den 19 september 1815 till den 4 februari 1817 svara Kocks invisningar mot en summa av 129446 rdr. Ståhles invisningar uppgingo den 6 juni 1817 till 358715: 3 rdr.

Ofta inträffade att Ståhles och Kocks invisningar voro på högre belopp än som erfordrats till omsättningarnas bestridande. Överskotten hade av diskontkassan utlämnats i pengar. Motivet härför var helt enkelt, att Ståhle och Kock behövde dessa pengar för att hålla sig uppe.

Ibland hände det, att Ståhle var skyldig pengar åt personer, som skulle göra inbetalningar i diskonten. Direktionen tillät då, att Ståhle besörjde dessa med sina invisningar, varvid han alltså överflyttade sin skuld till diskonten och därmed undgick lagsökning. Också på annat sätt kunde Ståhle komma i den situationen, att han gjorde inbetalningar för andras lån. Det inträffade, när personer, för vilka han gått i borgen, icke längre kunde betala.

Ståhles och Kocks invisningar mottogos alltså dels som avbetalningar, dels för lån ur kassan. Upprepade gånger måste direktionen under rättegången erkänna det förhållandet, som Nordlindh så uttrycker, "att Ståhle, på sätt han och övriga direktörerna uppgivit, kontant ur kassan fått penningar för de invisningar, som ej avlämnats för avbetalning vid låns omsättande."

Slutligen kan i detta sammanhang tillfogas, att direktionen såsom hypoteker godkände åtskilliga reverser och assignationer, vilka saknade både transport och accept.

2. Diktade namn kommo till användning i olika situationer: vid revisioner, då det gällde att minska Ståhles och Kocks lån på egna namn; vid fall, då tidigare borgensmän icke ville kvarstå längre. Sistnämnda svårighet löstes antingen på det sättet, att diktade namn uppträdde som borgensmän, eller så att lånet skrevs på diktat namn, och Ståhle och Kock ställde sig som borgen.

Direktionen skall t. o. m. själv ha anbefallt diktade namn.

Så t. ex. lät direktionen före revisionen 1815 överflytta en del av Ståhles lån till betydliga summor på diktade namn. Då revisorerna 1814 anmärkte på storleken av Kocks lån, framhöll Björkman för Kock nödvändigheten att "skaffa andra namn å reverserna för Kocks diskontlån." Kock fördelade då sina lån på flera reverser och tecknade under dem diktade namn. Detta förfarande får dock icke fattas såsom en vanlig bankförfalskning i våra dagars mening. Efter namnet gjordes nämligen varje gång det tillägget, att nedskrivandet skett genom det eller det namnet d. v. s. den verkliga innehavaren av lånet. Detta framgick emellertid endast av själva lånehandlingen, böckerna upplyste intet därom. Vid revisionerna förekom ingen allmän granskning av skuldsedlarna; blott en och annan framtogs, utom vid revisionen 1816, då bankrevisoren baron Cederström påbörjade en allmän granskning, som likväl ej fortsattes. Lånen syntes alltså under sina föregivna låntagare, vilka av bokhållaren tillagts sådana yrkestitlar, som ansågos förenliga med de uppgivna vistelseorterna.

Såsom avslutning på framställningen av diskontens utlåning till Ståhle, Kock och Malmros må här meddelas en sammanfattning av alla deras lån:

Ståhle. Under år 1815 upptog denne enligt en särskild förteckning 29 lån i egna och andras namn: 107550 rdr; i främmande namn 7 lån: 22900 rdr. Den 28 maj 1816 finns uppfört ett lån på 100000 rdr. Den 28 augusti 1817 återstår av alla nu nämnda lån: 203686: 76.2 rdr. För att bestämma S:s hela lånesumma vid denna tidpunkt måste emellertid härtill läggas hans lån ur kassan: 218919: 33.11 rdr.

Kock. Under 1815 upptar den särskilda förteckningen 18 lån i egna och andras namn: 40525 rdr; i främmande namn 11 lån: 36750 rdr. 1816 finnas 10 lån: 26946 rdr. Av alla dessa lån återstår den 28 augusti 1817: 95650 rdr. Vid samma tidpunkt redovisas för lån ur kassan till ett belopp av: 138220: 23.4 rdr.

Malmros. Under 1815 angivas i särskilda förteckningen 9 lån: 19150 rdr. Av dessa återstår den 28 augusti 1817: 16741: 32

rdr. Lånen ur kassan utgjorde vid samma tid: 1262:32 rdr. (Bil. sid. 37.)

Varje år hölls i juni månad en revision av det föregående årets förvaltning. Vid dessa tillfällen gällde det alltså för direktörerna att dölja diskontens verkliga belägenhet. För detta ändamål använde de olika metoder. Vi ha redan gjort bekantskap med en av dessa, nämligen diktade namn. Den mest effektiva metoden för revisorernas vilseledande var emellertid denna. Direktionen lånade upp invisningar av privata personer och skickade dem till ombudet i Stockholm, som beordrades att låta dem vila utan presentation till accept. I diskontens räkenskaper avfördes de vid avsändandet såsom kontanta remisser. Efter någon tid blevo dessa invisningar på direktionens eget föranstaltande inlösta med verkets assignationer samt återlämnade till utgivarna. Ståhle, som varit en av de "privata personer", som direktionen förmått till denna åtgärd, berättar härom, "att då sådana invisningar å direktionens vägnar genom Björkman blivit skriftligen begärde, med försäkran att någon betalningsskyldighet därför icke skulle komma i fråga, han, utan att äska eller erhålla upplysning om ändamålet därmed, så mycket mindre ansett sig kunna förvägra assignationernas utställande, som han var i det förhållande till diskontdirektionen, att han ej fann tillständigt att sätta sig emot dess önsningar." Han ägde f. ö. förtroende till verket, "vilket än mera stärktes, då han alltid efter någon tids förlopp ordentligen återfick sina på detta sätt utlämnade invisningar överkorsade." Två fördelar vunnos genom dessa transaktioner. För det första åstadkoms att kassabristen i diskonten dolles, vilket ju var huvudändamålet, och för det andra blev ombudets kassa ovanligt stor. Detta sistnämnda betraktades som en fördel i tider, då verkets bankräkning stod illa. Direktionen kunde i månadsredovisningarna upptaga ombudets kassa till högre belopp och sålunda undgå anmärkning i detta hänseende. — Ännu ett medel tillgreps för att dölja kassabristen: direktörerna uttogo för tillfället komprometterande papper och anskaffade i stället pengar, som nedlades i kassan tillika med egna och lånade invisningar. Emot

"I Nordlindhs hus inreddes hvalf och embetsrum för diskonten", skriver Halling. N. ägde hela fastighetskomplexet nr. 352—354, vilket till större delen synes å bilden. — Foto 1900. C. V. Roijker.

de senare gjorde revisorerna ej någon anmärkning, då det uppgavs, att sådana vanligen inväxlades för att underlätta penningremisser från diskontverket. — Om säkerheten för något lån ansågs otillräcklig vid en instundande revision, fann direktionen en utväg i upplåning av lämpliga säkerheter.

Trots direktionens alla bemödanden kunde vid revisionen 1816 lånetransaktionen med Ståhle icke helt döljas. Bankens ombud friherre Jakob Cederström insåg emellertid, att déchargevägran var omöjlig, då en dylik skulle betytt diskontens ögonblickliga fall. I ett särskilt memorial till bankostyrelsen förklarade han likväl, att direktionen ej förtjänade

minsta förtroende i fråga om föreskrifters efterlevande. Han föreslog tillsättandet av ett ombud från banken, som inom direktionen skulle övervaka, att denna rättade sina handlingar efter gällande regler. Förslaget föranledde ingen åtgärd.

Det har tidigare omtalats, att Nordlindh planerade en "avslöjningsresa", och att han t. o. m. såsom resultat av en sådan väntade understöd av regeringen. I april 1817 företogs resan. Någon hjälp från regeringens sida kunde dock icke utverkas. Den summa på 800000 rdr, som behövdes, ansågs alltför stor.

Verkan av Nordlindhs resa blev en annan. I slutet av maj underrättade regeringen bankofullmäktige, att man kunde befara Malmö diskontverks obestånd. Vid revisionen i den instundande juni månaden borde därför den största försiktighet tillämpas, emedan ett omedelbart röjande av verkets tillstånd kunde väntas ha fördärvliga följder för hela rikets penningrörelse.

Revisorerna följde regeringens anvisningar på det sättet, att de meddelade décharge men underlätto att utfärda den. I stället avfordrade de direktionen en kontraförbindelse, vari den förband sig att aldrig till sin fördel göra bruk av den meddelade déchargen. Meningen med hemlighållandet var, dels att banken skulle bli satt i säkerhet för sin risk, dels att regeringen skulle få ersättning för 1815 års statslån. Det förra lyckades helt och på de övriga borgenärernas bekostnad, det senare genomfördes i det närmaste.

Efter revisionen inträdde ett ombud för banken såsom direktör i diskontverkets styrelse. Landshövding af Klinteberg skulle anställa ytterligare undersökning.

Enligt en kassaförteckning, som den 6 juni framlämnades av direktörerna, utgjorde anvisningarna då en summa av 358713: 3 rdr, medan kontanterna inskränkte sig till det lilla beloppet 21382: 48 rdr. (Bil. sid. 28.) Anvisningarna voro att betrakta som ren förlust. Därtill kommo bokförda lån, på vilka beräknades en förlust av 245676: 60 rdr. Diskontens redan givna förlust kunde alltså uppskattas till 604390: 15 rdr. (Bil. sid. 36.) Efter grundligare undersökningar stegrades

denna summa till 641415:36.9 rdr. (Bil. sid. 37.) Samtidigt hade verket att inlösa utgivna reverser till ett belopp av 1685865:8 rdr.

Sedan bankofullmäktige fått del av den undersökning, som landshövding af Klinteberg företagit, hade de den 2 oktober uppdragit åt advokatfiskalen i riksens ständers bank R. Kruse att öppna rättegång mot Malmö diskontverk. Denne inlämnade den 4 oktober till Svea hovrätt ett ämbetsmemorial i denna angelägenhet. Redan den 29 september hade justitiekanslern givit ett liknande uppdrag åt lagman E. P. Laurin, vilken vid rättegången skulle föra statens talan. Lagmannen anslöt sig i memorial av den 6 oktober till Kruses fordran "om en laglig och noggrann undersökning om diskontdirektionens förhållande och allt vad därmed ägde eller kunde få gemenskap". Svea hovrätt beslöt den 7 oktober, att rättegång skulle inledas mot diskontverket och överlämnade åt Malmö rådstuvurätt att föra densamma.

Lördagen den 4 oktober nådde katastrofen Malmö. På morgonen mottog landshövdingen depescher från huvudstaden. Nordlindh anade, vad saken gällde, och avsade sig inför den sammankallade magistraten sitt ämbete. Ännu förstod ingen sammanhanget därmed, och det berättas, att "de flesta ledamöterna fällde uppriktiga tårar vid avskedet". Förklaringen kom emellertid snart därefter, då landshövdingen uppkallade magistraten till rådhuset och uppläste justitiekanslerns med morgonkuriren ankomna memorial av den 29 september. — Direktionen häktades, dess egendom belades med kvarstad; Ståhle och Kock rönt samma öde. Tillståndet inom staden speglar sig i en samtida skildring: "Lördagsaftonen var hemsk. Ännu om söndagen rådde en djup tystnad i hela staden. Även de fria hade mistat hågen att visa sig. Staden var försänkt i sorg, dels över vad redan hänt och dels av fruktan för vad vidare förestod. Mot aftonen på söndagen ankomne ordinarie posten medförde någon tröst genom en kungl. kungörelse av den 27 september, att inlösningen av Malmö diskontpapper genom regeringens försorg skulle fortsättas vid ett särskilt därför öppnat kontor i banken. — Måndagsmorgon samlade sig av egen drift på

Stora Torget nästan hela medelklassen av stadens invånare eller näringsidkare, för att rådslå om vad som vore att göra, sedan nästan all rörelse upphört genom oanvändbarheten av det huvudsakliga bytesmedlet, diskontens utelöpande assignationer, och omöjligheten att med desamma omsätta eller inbetala diskontlån, som en var den tiden hade att vigilera."

Regeringen hade sålunda tänkt, att Malmö diskontpapper genom dess försorg skulle inlösas. Därvid togs icke alls med i beräkningen den verkan, som Malmö diskonts fall skulle få för Göta kanals och Göteborgs diskonter. Samtidigt som inlösningskontoret för Malmö-diskontens räkning öppnades, stormades emellertid kommissionärerna i huvudstaden för de två andra verken, så att de genast måste inställa sina betalningar. Regeringen stod maktlös inför denna nya vändning i händelserna och såg sig tvungen att genast upphöra med biträdet åt Malmö diskont. Samtidigt inkallades en urtima riksdag.

Förvirringen inom det ekonomiska livet blev stor. Diskontpapper till icke mindre än 5 mill. voro ute i rörelsen, och diskontens gäldenärer hade att omsätta en ännu större summa utan att därvid få använda sina egna sedlar. Regeringen måste tillgripa speciella krisåtgärder. Sålunda inställdes kronouppbörderna. Vidare anbefalldes Kungl. Maj:ts befallningshavande att vid exekutioner av enskildas fordringskrav söka bemedla uppskov. Själva skulle de lämna allt anstånd, som var med lag förenligt. De skulle även vid utmättningsförrättningar och auktioner så vitt möjligt söka lindra gäldenärs lidande.

Den urtima riksdagen sammanträdde den 20 november. En huvudanledning till dess inkallande var diskonternas fall. Förut har meddelats, hur avvogt riksdagsopinionen var inställd mot diskontrörelsen. Häri hade ingen ändring skett vid ifrågavarande riksdag. Det var därför med mycken motvilja, som till slut det ofrånkomliga beslutet fattades, att staten skulle övertaga diskonternas skulder och tillgångar samt vidkännas bristen. Verkställigheten skedde genom riksgäldskontoret. Särskilt utredningskontor inrättades för att motaga omsättningar och likvider enligt följande principer:

Franz Suel

assignationer inlösas kontant, övriga skulder gottgöras till en femtedel kontant, resten betales med riksgäldskontorets obligationer.

Rätttegången med Malmö diskonts direktion samt Ståhle, Kock och Malmros fördes under tiden 25 oktober 1817—9 januari 1818. Såsom denna utredning av diskontverkets fall visar, kunde många olagligheter och missgrepp konstateras. Dock bringades icke allt till klarhet. Nordlindh var under största delen av rätttegången svårt sjuk och kunde med möda besvara frågorna. Hans vittnesmål fick därför något av osäkerhet över sig, vilket icke förbättrades av en broschyr, som han senare skrev i detta ämne, och där han på mången punkt förnekar sina tidigare uttalanden. Beträffande Ståhles

assignationer och omsättningar måste direktionen ofta tillstå, att sammanhanget med dem icke kunde klargöras.

Trots alla brister syntes rättegången dock kunna bekräfta den satsen, att direktionen "uppenbart skall överträtt den 9:de § av diskontreglementet under den 15 februari 1803 givna nådiga föreskrift, att med redlighet och yttersta noggrannhet styra och förvalta verket till det allmännas, rikets ständers banks och bolagets därunder beroende förmån och säkerhet." Huruvida detta skett i det angivna syftet att rädda orten från undergång, må vara en öppen fråga. — Gärningsmännen fingo sina domar i form av fängelse, degradering och ersättningstvång.

Vid en tillbakablick på Malmö diskonts historia framstår detta verks stora betydelse för staden och hela Skåne. Dess kredit påskyndade och underlättade enskiftets genomförande. Raserandet av fästningsverken i Malmö möjliggjordes genom lån i diskonten. En forskning i tidens kulturdokument skulle utan tvivel lätt kunna mångfaldiga mina exempel. Det är naturligt, att förstämningen vid diskontkraschen spred sig i vida kretsar. Esaias Tegnér har givit uttryck häråt i en dikt, som vid denna tid skrevs med anledning av Frans Suells' just då inträffade död. Må hans dikt bilda avslutning på denna framställning av Malmö diskontverks fall:

Tvivlar du på redlighet och ära,
— tvivlet därpå dagens lösen är —
stig till graven! Låt dess röst dig lära,
att de bägge nyss ha funnits här.

Tvivlar du på medborgsmannens dygder,
rik uppoffring, tyst välgörenhet,
stig till graven! Fråga stad och bygder!
Vad ej livet visste, döden vet.

Lycklig den, som vilar därinunder,
innan landets sorgespel spelts ut.
innan Sundets våg med ensligt dunder,
brytes mot en öde strand till slut.

Övergiven står din stad och öde:
låt oss bedja till din himmel upp,
låt oss ännu hoppas på de döde:
till de levande står ej vårt hopp.

1. Otryckta källor.

"Särskildte Rådstufvurättens i Malmö Ransakning. Åren 1817 och 1818. Angående förvaltningen av dervarande Discontwärk." (=D.) Domboken förvaras i Malmö stadsarkiv.

2. Tryckta källor.

"Minnen av Carl Christian Halling." (=H.)

Detta arbete ingår i Martin Weibulls "Samlingar utgivna för de skånska landskapens historiska och arkeologiska förening." Häftena 1878, -79, -80. Halling var från 1818 en av de tre, som skulle utreda Malmö diskonts affärer. Han hade mellan åren 1812—1817 biträtt med protokollsföringen vid alla diskontens bolagsstämmor. (H. s. 144, samt förordet.)

Memorabilia. En kort uppsats, intagen i Weibulls ovannämnda samlingar, häfte 1891, 1,1 s. 26—42.

"Förklaring i anledning av Påståenderne emot förra Direktionen för Malmö Diskont, för lagstridigt förfarande vid förvaltningen av detta verk, till Kongl. Maj:ts och Rikets Höglovl. Svea Hovrätt avgiven av C. M. Nordlindh." Stockholm 1818.

"Underdåniga Besvär till Kongl. Maj:t över Dess och Rikets Höglovl. Svea Hovrätts Utslag i anledning av de emot förra Direktörerna vid Malmö Diskont åtalade förbrytelser; avgivna av C. M. Nordlindh." Stockholm 1818.

3. Litteratur.

Sven Brisman "Sveriges affärsbanker. Grundläggningstiden."

Nils Holmberg "Medelklassen och proletariatet".

Sam. Clason "Karl XIII och Karl XIV Johan". (Del 11 i "Sveriges historia till våra dagar".)

Gustav Clemensson "Malmö stads historia." s. 129—133.

Förteckning över Ståhles hypotek. (D. 15 nov. 1817.)

1. 28000 stk. buteljer. (Senare hade S. i stället anskaffat reverser av flera personer. Detta hade gjorts, för att S. skulle komma i tillfälle att genom buteljernas försäljande få pengar.)
2. 400 lispund smör. (Detta befanns nära förskämning.)
3. 500 tunnor salt.
4. 150 tunnor salt oxkött.
5. 100 tunnor tran.
6. Slupen Nikolaus.
7. Briggen Carl. (För denna lämnades sedan i stället en skuldsedel.)
8. En aktie i nya tobaksfabriken. (Denna fick S. tillbaka, och reverser lämnades i stället.)
9. 150 aktier i Malmö sockerbruk.

Schema över hur det gick till att låna vid Malmö diskont enligt Halling: byggt på citatet på s. 14, 15. (H. s. 145, 144.)

<i>Diskonten</i>	<i>Låntagaren</i>	<i>Agiotören</i>
Diskonten lämnar ut	Låntagaren går till	Agiotören köper Lån-
1. en obligation på 100 rdr såsom lån på 3 mån. och mottar 6 % förskottsränta.	2. Agiotören och säljer obligationen för 3 % växelagio. Han får alltså 97 rdr i reda pengar.	2. tagarens obligation efter 3 % växelagio.
Efter 6 veckor lämnar		Agiotören innehar obligationen, som löper
3. Diskonten åt Agiotören 100 rdr för obligationen, som inlöses i förtid emot befrielse för Diskonten från betalning av den upplupna räntan.		3. med 3 % ränta och 3 mån. förfallotid. Redan efter 6 veckor inlöser Diskonten sin obligation på nämnda villkor.
Diskonten har legat		Agiotören kan under
5. ute med de 100 rdr endast i 6 veckor, när Låntagaren inbetalat sitt lån. Som ovan synes har Diskonten uppburit förskottsränta för 3 mån. — man kan sålunda säga, att den i själva verket förtjänat 12 % genom utlåningen.	Efter 3 mån. förfaller	5. 3-mån. perioden hinna med ännu en transaktion — alltså åtta om året.
	4. ler lånet och måste inbetalas med 100 rdr.	

Exempel på storleken av de summor, som under form av in-
 visningar skickades till ombudet i Stockholm. (D. 1 dec. 1817.)

Den 31 mars	1816	67300 rdr
„ 28 april	„	50000 „
„ 26 maj	„	80000 „
„ 30 „	„	52000 „
„ 27 juni	„	70000 „
„ 28 juli	„	90000 „
„ 29 augusti	„	105000 „
„ 29 september	„	90000 „
„ 30 oktober	„	90000 „
„ 28 november	„	110000 „
„ 5 december	„	50000 „
„ 26 „	„	70000 „
„ 29 „	„	70000 „
etc. etc.		

”Utdrag av de kalkyler över Malmö bankodiskontverks tillstånd,
 vilka, enligt Kungl. Maj:ts nådiga förordnande den 31 januari 1816, äro
 månatligen avgivne till kungl. finansexpeditionen.” (D. 29 okt. 1817.)

Kontanta behållningarna.		Hos verkets ombud i Stockholm.	I direktionens kassa.
1816 Jan.	31	64888: 54.8	186551: 45.11
„ Febr.	29	54015: 25.5	217187: 14.5
„ Mars	31	85070: 41	165720: 27.5
„ April	30	96920: 56.7	165989: 45.10
„ Maj	31	148871: 26.9	159296: 2.11
„ Juni	30	185626: 14.10	161082: 25.11
„ Juli	31	159868: 4.6	165452: 41.9
„ Aug.	31	173657: 2.6	162080: 24.6
„ Sept.	30	263800: 0.11	161085: 26.2
„ Okt.	31	174455: 51.9	179558: 5.6
„ Nov.	30	207650: 56.9	177257: 42.2
„ Dec.	31	287755: 20.6	175441: 27.4
1817 Jan.	31	557087: 45.1	225012: 55.1
„ Febr.	28	456581: 25.7	218868: 12.5
„ Mars	31	459020: 15.11	251005: 57.5
„ April	30	122629: 18.1	450040: 50.8
„ Maj	31	180270: 1.6	519457: 11.7
„ Juni	30	185641: 21.9	575280: 9.5
„ Juli	31	168155: 21.11	578955: 59.4
„ Aug.	31	14550: 12.8	525585: 22.6

"Kassaförteckning den 6 juni 1817. (D. 27 okt. 1817.)

En kista enligt förteckning	3363: 42.8
En dito	1927: 37.4
En dito	375: 38.8
Uti större bankosedlar	990: —
Uti assignationer	5800: —
Uti Götha Can. Diskont Rev.	500: —
ränta	48: 36
Uti Malmö diskont reverser	4600: —
räntor	131: 26
Enligt särskild förteckning	358713: 3
Förskotter enligt förteckning	3635: 31.3
Uti löspenningar	8: 32.9
Summa rdr.	380095: 7.8

Malmö Diskont den 6 juni 1817.

S. Christ. Björkman, H. Falkman.

Enligt räkenskaperna bör behållningen i kassan här, denna dag, vara

— — — — — Rdr 380095: 7.8.

Bestyrker

C. Mengel"

Berättelse den 17 juni 1817 om Malmö diskontverks verkliga tillstånd.
(H. s. 161.)

Kassabehållning:

380095: 7.8 rdr bestående av

A. Kontanter: 21382: 4.8 rdr.

B. Oaccepterade invisningar och reverser: 358713: 3 rdr på följande vis
uppdelat

	Ståhle	Kock	Malmros
bko rdr	218919: 33	138530: 34	1262: 32
Summa	358711: 99 rdr		

Bokförda lån:

Ståhle:	204216: 32 rdr	Beräknad förlust:	144585: 28 rdr
Kock:	90850 rdr		54350: — rdr
Malmros:	16741: 32 rdr		16741: 32 rdr
Övriga lån:	—		30000: — rdr
	Summa		245676: 60 rdr

Diskontverkets förlust kan uppskattas till

245676: 60

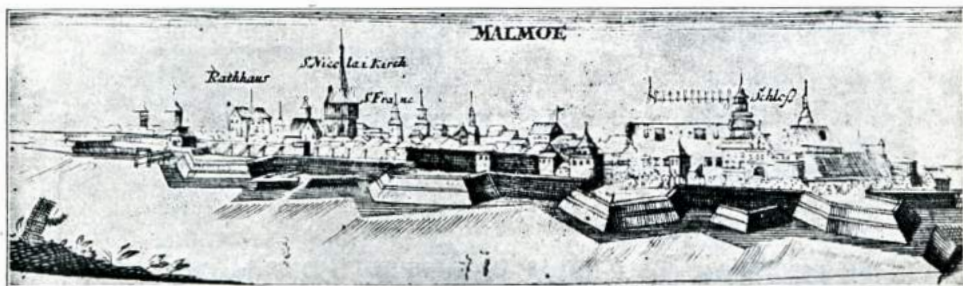
358711: 99

Summa 604590: 15

Anmärkning: 1 rdr = 48 sk.

"1817 den 28 Augusti. Av Malmö diskonts utlån." (D. 8 dec. 1817. Lit. T.)

Num- mer	Ären då lå- nen utgavs	Låntagare	Lånesumma	Säkra	Tvivelaktiga	Osäkra
	1813: 2 lån	Enskilda				
	1814: 20 lån	mest hand-				
	1815: 6 lån	lande.				
	1816: 17 lån	Raserings-				
	1817: 3 lån	bolaget:				
		5 lån.				
	Summa:		86193: 34.9	13188: 21.2	23970	49035: 13
<i>Hitföres enligt särskilt förteckning.</i>						
	för J. Ståhle		203687: 28.6	41065: 24.4	1500: —	161122: 4
	för J. B. Kock		95650: —	27352: —	11900: —	56398: —
	för H. Malmros		16741: 32	—	—	16741: 32
	Summa:			81605: 45.6	37370: —	283297: 1
<i>Tillkommer lånen ur kassan:</i>						
	till J. Ståhle	218919: 35.11	358402: 40.4	286: 5.4	—	358116: 35
	J. B. Kock	138220: 25.4				
	H. Malmros	1262: 32				
	Summa:		—	81892: 2.10	37370: —	641413: 36.9.

"DRINGELBERGSKA LIBRERIET".

En studie. Av C. G. Hellström.

Då jag sommaren 1938 var sysselsatt med katalogisering av Malmö högre allm. läroverks bibliotek, ställdes till mig en förfrågan om det Dringelbergska biblioteket. Just då kunde jag icke finna det i skolans samlingar, ehuru det fanns upptaget i Supplement nr 1 till Katalog öfver Malmö elementarläroverks bibliothek (1881). Först sedan katalogiseringen blivit färdig, kom jag i tillfälle att uppta efterforskningen efter detta Malmö äldsta bevarade bibliotek. Handböcker gävo besked, att libreriet sedan 1911 förvarades å Malmö museum såsom deposition från S:t Petri kyrka. Museets förflyttning till Malmöhus hade medfört, att böckerna, som tidigare förvarats i en monter, nedpackats i tvenne lårar och vid denna undersöknings början lågo de där i museets källare. Deras utseende jävade icke de uttalanden, som redan 1768 Lidén¹ och 1842 Friberg² gjort, och ytterligare ett sekels öden hade icke förbättrat dem. En om ock på vissa punkter

¹ Lidén, J. H., Dagboksanteckningar om Blekinge och Skåne. Utg. av O. Ahnfelt 1905, sid. 294 kallar dem "desse halfmultnade luntor".

² Friberg, J. O., Malmö stads historia och beskrifning. 1842, sid. 219: "På en hylla står här [beskrivningen gäller sakristian i S:t Petri kyrka] den förmultnade qwarlefwan af det så kallade Dringelbergska libreriet".

Vignettbilden ovan föreställer Malmö från norr; slutet av 1600-talet. Dringelbergska kapellet avslutar S:t Petri kyrka åt öster.

ofullständig historik över samlingens öden skall här lämnas före beskrivningen av de enskilda böckerna.³

För att börja med själva beteckningen "Dringelbergiska libreriet" härleder sig denna från den plats, där böckerna förvarades, och möter oss för första gången, såvitt jag har mig bekant, i en inskrift i en av böckerna, nr 3, om vilken det heter "idem comparabatur ac in bibliothecam Dringe[l]-bergianam in usum ministro[rum ecclesiae Mal]mogiensis repona[batur . . .] MD[?]" (Denna bok anskaffades och lades [i länkar] i Dringelbergiska libreriet 15— att användas av Malmö kyrkas präster.) Inskriften, som relateras i sin helhet i samband med boken, är från något av åren 1585—87 av skäl, som anförs å annat ställe. Det är varken "En af samtidens wittre Adelsmän, Henrik Dringelberg" som Sjöborg skriver⁴ eller någon av sönerna till denne som är grundare av libreriet⁵, utan det så kallade Dringelbergiska libreriet är helt enkelt de delar av Malmö S:t Petri kyrkas bibliotek, som inköptes eller skänktes till kyrkan under 1500-talet.

De äldsta uppgifterna om kyrkans bibliotek härleda sig enligt L. Weibull⁶ från 1418, då dekanen i Lund Johannes Jacobi testamenterar "item ecclesie sancti Petri in Malmøghe X mar[cas argenti, in quibus tenebatur mihi dominus Andreas Martini i]bidem, passionarium meum, epistolas Pauli et

³ Om man jämför artiklarna om "Dringelbergiska Libreriet" i Svenskt konversationslexikon [Sthlm 1845] och Nordisk familjeboks första och andra uppl. [den senares artikel signerad av R. K. Geete] finner man, att ganska grova missförstånd uppstått bl. a. på grund av en not i Sjöborg, Samlingar till Skånes historia och beskrifning, som av artikelförfattaren förts till Caroli kyrka, men rätteligen hör till S:t Petri och därför gjort den förra till förvaringsplatsen för biblioteket under 1800-talet. Denna uppfattning har senast framförts av prosten Lysander i en artikel i Sydsvenska Dagbladet Snällposten 19/12 1926 "Dringelbergiska kapellet".

⁴ Sjöborg a. a. 3:1 sid. 156.

⁵ Isberg, A. U., Malmö stads 600-årsjubileum (1919), sid. 116: "Påståendet att en Dringelberg grundat det i kapellet vid reformationen befintliga libreriet eller biblioteket är svårt att jäva. Att bibliotekets stiftare icke varit kapellet donator, myntmästaren Henrik Dringelberg, därför talar den omständigheten att det fanns blott några få av libreriets vid reformationen befintliga böcker som voro tryckta före Dringelbergs död. Däremot torde man med allt skäl taga för sannolikt, att någon av hans söner förmodligen borgaren Henrik Dringelberg, fullföljande faderns välgörenhet emot kyrkan, varit bibliotekets grundare."

⁶ Weibull, L., Bibliotek och arkiv i Skåne under medeltiden. 1901. sid. 26.

Bokstol, detalj ur Petri kyrkas predikstol.

ewangelia beati Luce;⁷ (Vidare till Petri kyrka i Malmö 10 marker silver, som herr Anders Mortensen därstädes är skyldig mig, mitt passionarium — berättelser om martyrernas lidanden —, Pauli brev och Lukas-evangeliet.) Härav finnes dock ingenting kvar.

Från början förvarades troligen det nu bevarade biblioteket i Helga lekamenskapellet, en uppgift som lämnas i kyrkans räkenskaper för 1546, där det heter "Item den förste dag octobris gaff ieg Frantz Bogeförer for de X Augustini böger, som köptes til predicanternis behoff oc ligge udj hellilegomme capelle . . . 75 marc." Härmed bör sammanstäl-

⁷ Svenskt diplomatarium 5: 307.

las uppgiften i ett brev av den 31 maj 1531,⁸ skrivet av Peder Rassmusen och Henrik Lauritsen "prester ssom manghe aar wore oc haffwe wertht oc bodt ij Malmö" angående bildstörmen i Malmö "Sancti Andreas affthen" 1529, varvid det om Vårfrukapellet heter "Tha stod ther enn bogestoll meth enn kiistae eller skrin, szom loghe sex bøgher belenckedæ", som blevo borttagna. Helga lekamenskapellet⁹ och Vårfrukapellet motsvara enligt gängse uppfattning nuvarande sakristian och norra vapenhuset. Men kanhända äro de i stället identiska med nuvarande dopkapellet.

Först i början av 1550-talet, närmare bestämt 1553, nämna källorna det Dringelbergska kapellet öster om kyrkan såsom förvaringsplats för biblioteket. Detta kapell uppfördes på myntmästaren Henrik Dringelbergs bekostnad under senare hälften av 1400-talet. Det var enligt Th. Wählin "en mångkantig byggnad, något så att säga ovalt utdragen på längden och var med blott tre av sina tio sidor sammanhängande med koromgången. Dess takresning blev därigenom fri, reste sig ganska kraftigt, och dess topp kröntes av en sirlig, med hög spira försedd lanternin". Från slutet av 1500-talet, senast 1587, finnes följande beskrivning av Magnus Matthiae:¹⁰ "Med templet är i öster förbundet ett kapell, som visserligen icke är stort men livligt besökt. I detta ägde fordom gudstjänster rum, nu tjänstgör det som allmänt bibliotek för nämnda kyrkas tjänare, vilka här, som jag sagt, äro flera till

⁸ Weibull a. a. sid. 26.

⁹ Om Helga lekamenskapellet lämna räkenskaperna vid denna tid följande uppgifter:

1532 "8 sk. [till] Knudt Klensmidt for the kister oc skab hand uppslo som stode uti Hellilegome Cappel.

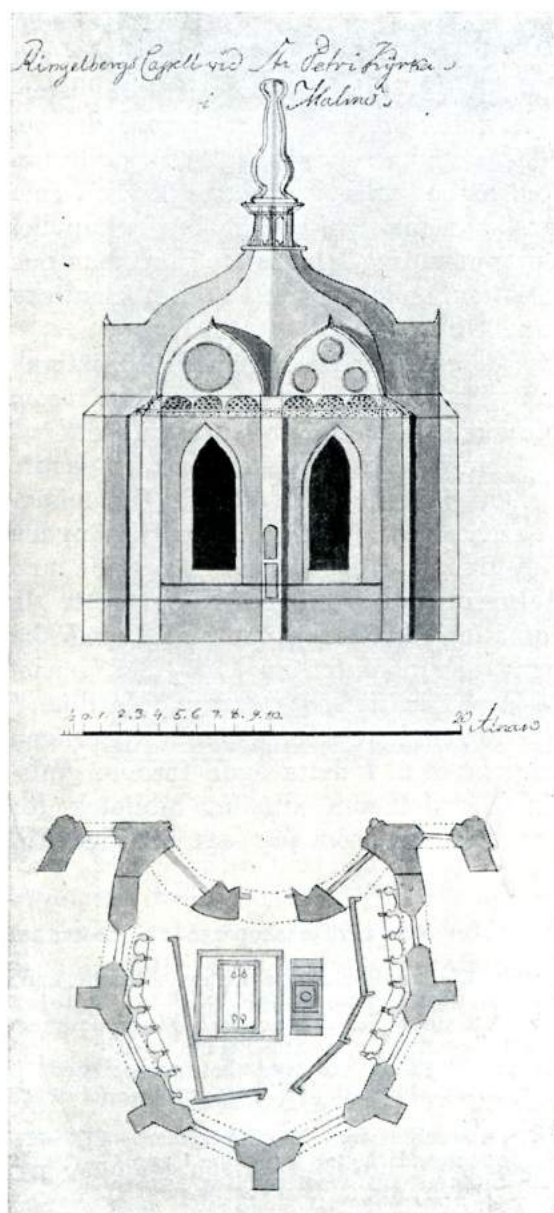
item 15 sk. 1 alb. 4 dragere for samme skab kister oc andet som the baare aff Capellen oc til S:te Peders gord."

1537 "Andhers Sneckere ii 3 dage att tage thet parneel nedt ii hellijlegomme capell oc stole ath löffte oc setthe — 4 mark 4 skilling."

1544 "Gaff jeg Basse remmesnider for 1½ tyllt raffter [= trälister] som komme till de stole udj helleg legemone Capell — 30 sk. Gaff ieg Anders Snitkers till arbeztlön for samme arbejde udj Capellet — 5 m.

.....
Item gaff ieg Oluff Glasmester . . . for en taffle hand sette i eth windug paa Capellitt — 1 m."

¹⁰ Översatt av B. Edmar i Malmö fornminnesförenings årsskrift 1939.

Fasad och planritning
av Dringelbergska ka-
pellet, uppgjord 1791
i samband med riv-
ningsfrågan. (Efter
original i Riksarki-
vet.) Ringelbergska
eller Munckekapellet
var den gängse be-
teckningen under
1700-talet

antalet och vid denna tid åtnjuta särskilt beröm för sin lärdom." Senare har kapellet beskrivits av Linné i dennes Skånska resa och av Lidén i redan anført arbete. Brunius har i Skånes konsthistoria för medeltiden sid. 274 ff lämnat den utförligaste byggnadsbeskrivningen. Senast har kapellet behandlats av prosten Lysander¹¹ i samband med några återfunna ritningar och handlingar. Den här avbildade planritningen från 1791 skiljer sig från den av J. Örngren 1747 uppgjorda därigenom att den förra visar 6 korstolar på södra och 7 på norra sidan, medan den senare upptar 6 på södra och 8 på norra.

Den hypotesen har ävenledes framförts, att Dringelbergska kapellet använts som lokal för prästgymnasiet vid dess begynnelse, men källorna lämna inga som helst belägg härför.¹²

Avsides beläget har kapellet senare icke kunnat användas för kyrkligt ändamål utan har förfallit på grund av bristande reparation. En sådan skedde dock 1680 med taket, som "var ganske bristfeldigt och af Fienden sönderskutt" (Kyrkans räkenskaper.) och 1682 utfördes murningsarbete i valvet i kapellet.

1553 lades böckerna i kedjor i detta kapell. I räkenskaperna bland utgifter för kapellet heter det:

"Per Ottszen Smedtt for 4 hengsle till dörerne — 20 sk.

oc for 2 lange jern som ære slaugne paa stolene som bögerne ligge — 4½ m.

oc for same Jern bleffue fernissede — 1 m.

Hans Kleinsmedtt for 27 lencker att legge bögerne utti stöckitt 5 sk. — 8 m. 7 sk.

gaff ieg for 2 laase som side uden for bögerne — 2 m.

End Hans Kleinesmidtt for han flyde laasene till met sin behöring oc mett nögill som Borgemester oc raad haffuer till leberiitt — 1½ m.

giffvit for 8 tr kalck som kappellitt bleff kalkitt mett inden oc uden tⁿ 6 sk. — 3 m."

Bokbeståndet skulle vid denna förflyttning, som möjligen

¹¹ S. D. S. 19/12 1926.

¹² Hans Emil Larsson i Malmö musei årsredogörelse 1911 sid. 13. Schartau, Malmö högre allm. läroverk under den danska tiden sid. 26.

har något sammanhang med övriga ändringar i kyrkan vid denna tid, bestått av minst 27 böcker.

En granskning av kyrkans räkenskaper, bevarade från 1532 med vissa luckor, ger följande uppgifter av bokhistoriskt intresse:

1536. Inköptes ett danskt testamente för 1½ mark (ej bevarat).
1537. "Item Johan bogebinder till arbeydtzlön for 2 perga-
mentes Biblie till kijrcken ath læsze lectier paa — 10 m.
Item end samme Johan for the 5 Mosibøger paa danske
ath læsze paa ij kijrcken — 5 m." (Ingen bevarad.)
1539. "3 haendboeger tijll Scte Pedhers kircke oc grabröder
stuckett 4 m 4 sk. — 12 m. 12 skilling.
1542. "Gaff ieg Her Oluff Prenther for hand banth en aff
kirckens böger som the haffver uti koer — 8 sk."
Av Frantz Bogeförer¹³ inköptes 4 discantenböger för
4 marker och bundos av Hans Krampe¹⁴ i Köpenhamn
för samma belopp.
1545. Inköptes Augustini opera.
1547. "Item kiöpte ieg en handbog till Herr Dirrich Mortens
for 1 m."
1549—50. "For en kirckens bog at binde udj Kiöbenhagn —
8 sk. oc fergemanden som förde hende hiem igen —
2 sk."
1553. "Giffvit for tisse effterskreffne böger, som ere indlagde
utti leberitt for then tyske bibell — 14 m. for primus
tomus luteri — 7 m. for dixeonariom daxipodii — 3 m.;
for huspostilla — 4½ m."
1555. "Giffvit for Krönicke Mundi att indlösse som lector
Anderssis sönn haugde udsett — 3 m. oc for att hendte
hennde offuer fraa Köbenhavn oc hiidt — 1 sk."¹⁵
1558. "Giffvit en baageföerer for 2 böger att legge ii liberiit

¹³ Rørdam, H., Kjøbenhavns Universitets Historie 1:669.

¹⁴ Om denne se Nielsen, Carl P. & Berg, R., Danmarks Bogbindere gennem 400 Aar. (1926) sid. 20 f.

¹⁵ Den i denna pantsättningshistoria omtalade lector Anderssis sönn kan ha varit hans svärson professorn vid Köpenhamns universitet Hans Albretsen, eftersom av Anders Jensen Ljungs barn endast en dotter Karine är känd, som 1550 blev gift med Hans Albretsen (Isberg, Bidrag till Malmö stads historia 1:46). Lector Anders dog själv just 1555 i november.

til kirckens behoff — 12 m.

for same böger att legge ii lencker — 4 alb.

Anders Kryss for 1 skive til liberiit — 6 m.

giffvit en thömmersmandt som sette the stole til rette utti liberiitt, som bliffue opruchte tha Peder Dringenberghs moder bleff iordit — 8 sk."

1562. "Giffvit for böger till liberiitt — 22 m. oc for 3 ryske skindt til same böger til omslaag st 12 sk. — 2 m. 4 sk."

1564. Inköptes en bibel till biblioteket för 15 m.

1571. „ Zvinggers Theatrum vitae humanae. Dessutom betalades "for enn lencke thijll en anden bog som kalles tydscker Lutrij — 12 sk."

1573. "For enn bog thijll Lijberijtt som kallades Cornollegia mercatris — 20 m." Skall vara Gerhard Mercators Chronologia.

1574. "Item Willem Dijckmand¹⁶ gaff mig for nogle gamle böger som laa i kiircken som borgemester Niels Matsen oc Her Isag saa dennem — 5 m.

1594. "16 maij gifwit Klockeren for Davids psalter som brugis udj koret — 2 m."

"Giffvit Ola Kleensmid for ufortinnede keder hand gjorde och slog paa Bögerne for stökit 12 sk. — 3 m. 12 sk. End for 2 gambel keder hand slog paa the böger — 2 sk. For en alterbog M. Hans kiöpte — 2 m."

Petri kyrkas tidigast bevarade inventarielängd — från 1638 — upptar "51 böger in folio, som ligger udj lencker j kirckenis liberie, huor aff mester Jørgen Braade haffuer laandt fire" och "12 gamble munkebøger, staar løse for sig selff udi it skab".

Om kyrkoherde Braad¹⁷ lämnat igen de fyra lånade böckerna, veta vi icke, men utlånade böcker ha ju i alla tider haft svårt att återvända till rätter ägare. Nästa bevarade inventarieförteckning är från den 11 juli 1677 och anger icke något antal, endast "böger in folio som ligger i läncker udi liberiet" och "gamle Munkeböcker står løse udi et skab".

¹⁶ Om denne se Isberg, Bidrag . . . 2a sid. 116.

¹⁷ Kyrkoherde i Malmö S:t Petri 1625—49. Jmf Isberg, Bidrag . . . 1: 75 ff. Bouppteckningen (1649 nr 735) upptar böcker till ett värde av 344 mark, men dessa äro ej specificerade.

Vid 1694 års inventering lämnas ingen sifferuppgift ej heller nämnas munkeböckerna. Från 1723 finnes åter en förteckning bevarad och det märkliga är, att det verkar som om båda de tidigare posterna sammanslagits, i det att det heter "47 st. så kallade Munkeböcker, dels lösa, dels med länke i Ringelbergs Capell"¹⁸. Samma antal uppgives 1729¹⁹ och från 1759 fram till 1775, då antalet uppgives vara "41 st. så kallade Munkeböcker i Ringelbergs Capellet dels lösa, dels med järnlänckar fastslagne"²⁰.

Som det Dringelbergska kapellet förföll allt mer och mer under tidernas lopp, foro böckerna mycket illa. Lidén skriver 1768 om kapellet: "Detta rum var nu ett härligt hemvist för svalorna, som både på böcker och pulpeter till öfverflöd documenterat sin närvaro". Kyrkoherde Munthe måste 1779 taga hand om böckerna, och hemma hos honom förvarades de enligt inventarielängderna till hans död 1790. Om de vid denna tidpunkt återkommit till kapellet, lämna källorna inga uppgifter. 1791 års inventarielängd upptar under Diverse persedlar följande notis: "1 st. hylla hos Doctor Bring til 41 st. munkeböckers förvarande". Samma år den 6 sept. såldes "munkstolarna" på auktion och 1792 revs kapellet²¹⁻²², och böckerna fingo så småningom sin plats på en hylla i sakristian.²³ 1812 har inventeringen gjorts grundligare, detta år heter det nämligen: "Fyratio En stycken gamla böcker,

¹⁸ Se under nr 19 i förteckningen av de särskilda böckerna.

¹⁹ Kyrkans räkenskaper för 1745—59 innehåller inventarieförteckningen för 1729 och en synförrättning från 1785.

²⁰ Linné har uppgiften 47 st. i sin Skånska resa 1749 och Abraham Abrahamsson Hülphers som 1759 besökte Malmö lämnar följande upplysningar: "Bakom altaret är ett kor och där innanför ett särskilt rum, varest fordom varit ett munkkapell; vi funno här 45 stora volymer av tyska och latinska böcker av år 1418, 1558, fastlåsta med järnkedjor, 4 st voro borttagna till ombindning, eljest voro större delen illa faren. Stolar eller bänkar voro runt omkring detta rum. Mitt på golvet sågs i en mur dödsskalle ihålig efter en där inmurad levande munk." (Schiller, Skåne genom två sekler sid. 51 ff.) Lidén uppger antalet till 41 1768.

²¹ Här om se Prosten Lysanders artikel i Sydsvenska Dagbladet 19/12 1926 och Isberg, Malmö stads 600-årsjubileum sid. 117 ff.

²² I ett synförrättningsprotokoll från 1785, bundet tillsammans med Petri kyrkas räkenskaper för 1745—59, heter det: "Taket öfver Munke-Capellet fants utan skilgacktighet sålunda, at thet står til at repareras med en hop Timmer och Stifwer, samt ny blytäckning såwida Timmeret på flera ställen synes förderfwadt och blyet öfwer allt bristfälligt."

²³ Friberg, a. a. sid. 219.

eller strödda band af Kyrkofädernas och Lutheri skrifter. Desse äro i förra årens Inventarium nämnde för Munkeböcker.” 1851 gjordes en förteckning²⁴ över böckerna och numrerades dessa i den ordning, de fortfarande ha. Antalet var då 40, men det oaktat uppta inventarierna helt slentrianmässigt ända till 1856 den gamla siffran 41. Då sakristian revs i samband med den av Brunius ledda restaureringen av Petri kyrka, föreslog byggnadskommitten troligen på Brunii initiativ, att böckerna skulle överlämnas till Lunds universitetsbibliotek. Försöket misslyckades dock, i det att församlingen vägrade att lämna sitt tillstånd härtill.²⁵ Ett nytt försök att rädda böckerna gjordes 1865, då N. M. Mandelgren i en skrivelse²⁶ till pastorsämbetet hemställde, att vissa föremål skulle överlämnas till museet och skolans bibliotek. Både kyrkoråd och församling biföll framställningen. Först 1870 sattes beslutet i verkställighet i så måtto att böckerna överlämnades till läroverkets bibliotek²⁷. I 40 år fick libreriet stanna här till dess att Petri kyrkoråd på Museets hemställan den 15 mars 1911 bestämde att ”Dringelbergs Libreri öfverflyttas från allm. läroverkets bibliothek till Malmö Museum att där för kyrkans räkning tillsvidare förvaras”.

I Museets årsberättelse 1911 lämnar Hans Emil Larsson en redogörelse för biblioteket och antar, att det använts vid prästseminariet här i staden 1529—36. Detta antagande har Schartau tidigare tillbakavisat och det med rätta,²⁸ om man bortser från 1506—08 års bibelupplaga, som Frands Vormordsen vid denna tidpunkt hade lånat.

Innan jag nu övergår till behandlingen av de enskilda böckerna, deras proveniens och de i dem befintliga anteckningarna, kan jag icke underlåta att uttrycka min förvåning över att ingen tidigare undersökt böckerna, då ju redan Friberg

²⁴ Ett daterat exemplar finnes i Domkapitelsarkivet i Lunds landsarkiv. Stadsarkivets exemplar är utan datering.

²⁵ Petri kyrkas stämmoprotokoll för den 29 juli 1851.

²⁶ Finnes numera endast bevarad i en Malmö museum tillhörig avskrift, som återfinnes som Bilaga A.

²⁷ I kanten på 1869 års inventarielängd, uppgjord i december detta år, är tillskrivet i kanten: ”transporteras till Lärdomsskolans bibliothek.” Härefter försvinner denna post från kyrkans inventarielängder.

²⁸ Schartau, a. a. sid. 26.

på sin tid meddelar att "Uti en och annan äro anteckningar om presterskapet samt Borgmästare och Råd här, och som wisar hwilken tid denna boksamling inrättades."²⁹ I dessa anteckningar lämnas nämligen åtskilliga värdefulla bidrag till vår stads historia, såsom t. ex. uppgiften om den store Malmöreformatorn Claus Mortensens dödsdag, vilken icke tidigare varit känd.

Jag skulle även vilja uttrycka den förhoppningen, att en restaurering av de värdefullaste böckerna i detta vårt äldsta Malmöbibliotek skulle kunna komma till stånd, i all synnerhet som här rymmes de äldsta bevarade proven på bokband från Malmö. En konservering av några handskriftsblad har redan företagits.

Till sist vill jag här begagna tillfället att få framföra ett tack till de personer och institutioner, som på alla sätt välvilligt hjälpt mig i mina efterforskningar, särskilt då förste bibliotekarien fil. dr Bror Olsson och konstnären Einar Bager, vilken godhetsfullt ställt excerpter rörande sina Malmöforskningar till mitt förfogande.

Förteckning över det nuvarande bokbeståndet.

1—2. [Grynæus, Johannes Jacobus, utg.]

Monumenta s. patrum orthodoxographa. Hoc est Theologiae sacrosanctæ ac synceriores fidei doctores numero LXXXV . . .

Basileæ exofficina Henricpetrina 1569. Fol. 2064 p.^{29a}

Band:

Söndriga vita pergamentband med märke efter kedja. Titelblad saknas. Inga uppgifter om proveniensen finnas.³⁰

²⁹ Friberg a. a. sid. 219. Mest förvånansvärt är, att icke 1800-talets store Malmöforskare C. Sonnenstein Wendt, som gjort så många lyckliga fynd, bl. a. Malmöbogen, upptäckt anteckningarna. Hans arbete "Om reformatörerna i Malmö" har i huvudsak icke blivit föråldrat och väcker fortfarande beundran genom den mängd av vetande, som det rymmer.

^{29a} Graesse 3: 165.

³⁰ Lunds universitetsbibliotek har ett exemplar i två band, som tillhört Christianus Fossius (Danskt biografiskt Leksikon 7: 187.). Dessa band ha på något sätt skiljts åt och hamnat på olika avdelningar under olika titlar.

Pärmfynd i ett av Malmöbanden
från 1545 (nr. 11) utgörande en
sida av en inkunabel.

3. Theophylactus

In omnes d. Pauli epistolas et in Habacuc, Jonam, Naum,
Osee, enarrationes Lat. ex archetypo Graeco vetustiss.
per Joh. Lonicerum . . .
Basileae 1570. Fol.³¹

Band:

Vit pergament signerat I A S 1571. Märke efter kedja. Titel-
bladet sönderskuret. I pärmen innelåg ett blad av Missale
Hafniense, som nu förvaras för sig själv.

Proveniens:

Försättsbladet har en anteckning av följande lydelse:

Viri piissimi & . . . amantissimi Erasmi Paulini, qui olim in
magistratu malmogiensi Senatoris prudentissimi, impensis
liber hic per Jacobum Lymvicam Ecclesiastensis idem
comparabatur ac in bibliothecam Dringe[l]bergianam in
usum ministror[um] ecclesiae Mal-]mogiensis repona[ba]-
tur . . .] MD[?]

³¹ Graesse 6: 128.

Jacob Michelsen Lemvig, som anskaffade denna bok på rådmannen Rasmus Pofvelsens bekostnad, var enligt Isberg: Bidrag till Malmö stads historia 1: 135 verksam i Malmö mellan åren 1585 och 1594. Rasmus Pofvelsen dog antingen 1586 eller 1587³², följaktligen måste boken ha kommit i kyrkans ägo något av åren 1585—87.

4—13. Augustinus, Aurelius

Opera omnia ex emend. Des. Erasmi Roterodami . . .
Addito indice copiosissimo.

T. 1—10. Basileæ ex. off. Froben. 1528—29. Fol.³³

Band:

Bruna skinnband med märke efter kedja. Titelblad saknas till nr 5, 6, 10, 11 och 12. Nr 5 har kvar en bit av kedjan.

Proveniens:

Inköptes 1545 för kyrkans räkning hos Frans Bogeförer³⁴ för 75 mark.³⁵ I räkenskaperna för 1546 fol. 125 heter det "Item den förste dag octobris gaff ieg Frantz Bogeförer for de X Augustini böger, som köptes til predicanternis behoff oc ligge udi hellilegomme capelle 75 m." Inbindningen betaltes 1545³⁶, då 4 marker betaltes för "eth deger ryske skindtt som komme till the böger Opera Augustini som köptis till kirkens behoff". Härefter följer en mycket intressant post i räkenskaperna, nämligen, "Gaff ieg Hans Rimesnider for the rydske skind att setthe paa the Augustini böger i Capellit ligge — 10 sk." Den visar att böckerna bundits här i Malmö och vi få således icke blott personens namn utan även ett av de äldsta proven på en malmöbokbindares yrkesskicklighet. (Se bilden.) Att här ingå på bandens utseende faller utom ramen för denna uppsats och kommer att

³² Isberg, A. U., Bidrag till Malmö stads historia 2 a sid. 169. Rasmus Pofvelsens bouppteckning av 11/2 1595 [1595: 289] upptar följande böcker:

[1.] Den danske Bibel med kopper beslagen.

[2.] Lutheri Postille.

[3.] Det danske Testament.

[4.] Saxonis Crönicke danske.

³³ Graesse 1: 255.

³⁴ Rørdam, Kjøbenhavns Universitets Historie 1: 669.

³⁵ Wendt a. a. sid. 229 not 159 och Schartau a. a. sid. 182.

³⁶ I räkenskaperna för 1545 upptages "Augustini böger" bland skulderna.

Ett av banden till Augustini opera (nr 4 baksidan) utfört i Malmö 1545 och ett av de äldsta proven på en Malmöbokbindares yrkesskicklighet. Överst synes märke efter den kedja, varmed boken varit fästad.

behandlas i annat sammanhang. Vid en första undersökning av pärmarna, som delvis äro ganska illa medfarna, ha hittills okända blad av Missale ordinis Fratrum Minorum, Lübeck Stephan Arndes 1504 kommit i dagen. Antagligen har det använts av gråbröderna här i staden och vid rivningarna hos dem i slutet av 1530-talet kasserats³⁷ och så slutligen hamnat som pärmfyllnad. Dessutom innehålla banden handskriftsfragment av kyrkorättslig karaktär med initialer i blått och rött av något överlastad karaktär. En av ryggarna innehöll handskriftsbitar av pergament med råd mot hosta. Pärmerna till nr 11 innehöll ett blad av papper med en vacker initialbokstav, som möjligen kan vara ett Brüsseltryck. Först vid en restauration och konservering är det möjligt att få fram innehållet i banden fullständigt.

14—18. Textus

biblie cum glosa ordinaria Nicolai de lyra postilla moralitibus eiusdem Pauli Burgensis additionibus Matthei Thoring replicis.

P. 1—6.

Basileæ 1506—08. Fol.

Band:

Bruna skinnband med märke efter kedja. Titelblad³⁸ saknas till nr 15, 16 och 18.

Proveniens:

Om dessa böcker inköpts för Petri kyrkas räkning eller kommit i dess ägo genom klosterindragningen 1528 veta vi icke. Malmöreformatorn Frans Wormordsen fick 1529 låna dem av borgmästare och råd och återlämnade dem först 1541. I Malmö dombok för 1529³⁹ heter det: "Anno dom. 1529 fredagen nest efft[er] midfasto söndag [d. 12 mars] lenththe borgemester oc raadt lector ffrans predicker corpus biblie oc vor fem böger oc twenne andre biblier then ene met anotationibus ieronimi oc then andre cum concordanciis⁴⁰ Item ep[is]t[ol]as pauli cum commentariis iacobi frabrii[!]. Item

³⁷ Räkenskaperna för 1559.

³⁸ Copinger, Incunabula biblica sid. 211 nr 157.

³⁹ Malmö stadsbok 1505—48 s. 152.

⁴⁰ I kanten tillskrivet: veteris et novi testamenti.

Träsnitt från ett fragment, som låg i nr 18 tillsammans med diverse andra blad hörande till böcker i det Dringelbergska libreriet. Trycket visar att det måste ha varit en tidig upplaga av Gregorius av Tours' "De gloria Martyrum", vari legenden om de heliga sju sovare ingår. Denna bok kan möjligen ha varit nr 41, som under 1800-talet gått förlorad.

Septem dormientes

end haffwer hand eth foldebord som stod her paa prestegarden som borgemester oc raad lente hannem.

Anno 1541 Mandag efft[er] trinitate lewereret Lector Frans the förste fem böger corpus biblie fra sig her paa raadhusit. Men the andre III böger siger hand neij for således haffwer hand antwordet foldebordet her fra sig igen."⁴¹

Anteckningar:

Randanteckningar till texten finnas i några av banden troligen gjorda av Frans Wormordsen, om vars handstil de påminna. På bakpärmén till nr 17 finnes en fragmentarisk anteckning om en drabbning som dock icke för närvarande kunnat fastställas.

19. Biblia Latina

Pars 2. [Köln: Konrad Winters, c. 1475.] Fol.⁴²

Av denna bibelupplaga finnes tidigare endast 24 kända exemplar, varav i Norden Det kgl. Bibliotek i Köpenhamn

⁴¹ Wendt a. a. sid. 155. Den omtalade Jacobi Frabrii är en förvanskning för Jacobus Faber Stapulensis, vars edition av Pauli brev trycktes första gången 1512 (Graesse V: 173.). Omnämnas bör att den av J. Lindbæk och E. Jørgensen i Danske Magazin VI: 1 meddelade Malmölistan, en bokhandelsförteckning från början av 1520-talet (Weibull i Historisk tidskrift för Skåneland 5: 97.), upptar "1 epistole Pauli cum commentariis Jacobi Fabri ligate".

⁴² Gesamtkatalog der Wiegendruck nr 4214.

likaledes har en 2-del.⁴³ Copinger har i sin *Incunabula biblica* under nr 9 följande beskrivning av denna synnerligen värdefulla inkunabel: The type of the edition under consideration is a short thick Gothic, and the volume is printed on stoute white paper. Mr. Quaritch says "Very few copies of this Bible are in existence. Dibdin refers to three, but I have no mention of any as occurring for sale or in booksellers catalogues except a single imperfect" one. Several copies of Ulric Zell's "second edition" have been seen and badly described, so as often to be confused with the *Princeps*... Even Pettigrew was inaccurate in his descriptions. It appears unquestionable that the Cologne edition of the Latin Bible is one of the rarest of early printed books". I den tidigare tryckta förteckningen över "Dringelbergiska libreriet" lämnas följande beskrivning av nr 19:

"Åtskilliga skrifter av G. och N. Test:t i Latinsk öfversättning med företal för hvarje bok af Hieronymus. Utan titelblad, tryckningsort och år. Defect i början och slutet. Bristen på paginering, tryckets beskaffenhet och förkortningar hänvisa till boktryckerikonstens första tider." Härtill kan anmärkas, att något titelblad icke skall finnas och att slutet saknar endast 15 blad, något som visade sig vid jämförelse med Köpenhamns exemplar. Fol. 239 verso med sina 24 rader lämnade bevis vid identifikationen. Initialerna i det danska exemplaret voro mera konstnärligt ifyllda än i Malmöexemplaret, där detta skett endast i början och på enstaka ställen i mitten.

Band:

Svart läderband av tysk typ troligen originalband i motsats till Köpenhamns exemplar, som är ombundet under 1700-talet. Saknar märken efter kedja.

Proveniens:

Denna bok har som ovan sagts aldrig varit kedjad och är således den enda bevarade av de i 1638 års inventarieförteckning upptagne "12 gamle Munckeboøger, staar løse for sig

⁴³ Madsen, V. Katalog over Det Kongelige Biblioteks Inkunabler 1:127, nr 663.

selff udi it skab". Hur den kommit i kyrkans ägo är omöjligt att besvara. Kanhända är det dess första del som 1529 utlånades till Frands Vormordsen och som aldrig lämnades tillbaka.^{43b} Det kan ju ha varit en annan Hieronymus-uppl., och i så fall kan ju 1:sta delen ha förstörts under de skånska krigen på 1600-talet, då så många handskrifter gingo förlorade.

20. Huss, Joh.

Joannis Hus et Hieronymi Pragensis, confessorum Christi, historia et monumenta, partim annis superioribus publicata, partim nunc demum in lucem prolata et edita, cum scriptis et testimoniis multorum, nobilitate eruditione, atque pietate praestantium, qui sanctorum martyrum doctrina praeclare instituti, tandem tractationum omnium in Synodo Constantiensi conscii et crudelium ac indignissimorum suppliciorum spectatores fuerunt. Quae prima parte comprehenduntur, tertia sequens pagina docebit.

Noribergae, in off. Joa. Montani et Ulr. Neuberi 1558. Fol.⁴⁴

Band:

Vit pergament med märke efter kedja.

21—25, 27—33. Luther, Martin

Alle Schriften und Bücher Dr M. L.

Vol. 1—19. Wittemberg 1539—58. Fol.⁴⁵

Detta verk, den så kallade "Wittembergupplagan" är delat i tvenne avdelningar, varav den ena upptar författarens tyska arbeten i 12 vol., den andra de latinska i 7 vol. I Dringelbergska biblioteket finnas av den förra avdelningen följande volymer:

Vol. 1. (nr 28) 2 uppl.

„ 2. („ 29) 1548.

„ 3. („ 31) 1550.

„ 4. („ 32) 1551.

^{43b} Se citatet från Malmö dombok under nr 14—18.

⁴⁴ Graesse 3: 595 ff.

⁴⁵ Graesse 4: 500.

Vol. 5. (nr 27) 1552.

„ 9. („ 30)

„ 10. („ 33) 1558.

Av den senare avdelningen finnas:

Vol. 1. (nr 21) 1545.

„ 2. („ 22) 1546.

„ 3. („ 23) 1549.

„ 4. („ 25) 1552.⁴⁶

„ 5. („ 24) 1554.

Band:

Bruna läderband med märken efter kedja. Bandet till nr 27 saknas och nr 33 har vitt pergamentband. Titelblad saknas till samtliga utom nr 32, som dock är söndrigt. Att nr 27 skulle vara tryckt 1528, som förteckningen uppger, är alldeles felaktigt.⁴⁷ Företalet är daterat 1552 och innehållsförteckningen anger att det är 5:e delen av de tyska arbetena. Nr 33 visade sig vid undersökningen vara tryckt hos Th. Klug i Wittemberg och då denne tryckte där endast åren 1556—58, kunde det uppgivna året 1544 icke vara riktigt. Däremot äro vol. 10 och 11 av Wittembergupplagan tryckta av just denne Th. Klug 1558. Sigismund Schvobs Register... 1564 gav vid handen, att dessa delar innehöllo *Auslegung des ersten Buchs Mosis*, varför det ej kan vara annat än vol. 10.

Proveniens:

1553 köptes för 7 mark "primus tomus luteri" och de följande delarna ha möjligen inköpts 1558 och 1562, då titlarna på böckerna i räkenskaperna ej uppgivas. Möjligen är det nr 33, som 1571 omtalas i räkenskaperna där det heter: "For enn lencke thijll en anden bog som kalles tydscker lutrijj — 12 sk."

26. Luther, Martin.

Postilla domestica, hoc est Simplex et pia evangeliorum, quae dominicis diebus et in praecipuis festis

⁴⁶ I den tryckta förteckningen har vid beskrivningen en förväxling skett mellan 24 och 25.

⁴⁷ Jmf. Schartau a. a. sid. 182.

legi solent, explicatio... Nunc primum ex Germanico
versa per Michaellem Rotingium.

Francofordiae ad Viadrum excudebat Joannes Eichorn
1553. Fol. 482 + 198 p.⁴⁸

Band:

Brunt välbevarat läderband med märke efter kedja.

Proveniens:

Möjligen den "huspostilla" som 1553 inköptes för kyrkans
räkning för 4½ marker och inlades "utti leberitt".⁴⁹

Anteckningar:

På titelbladet finnes inskriptionen: Liber Ecclesiae Malmo-
gensis.

34. Spangenberg, Cyriacus

In sacri Mosis Pentateuchum, sive quinque libros,
Genesim, Exodum, Leviticum, Numeros, Deuteronomium,
tabulae 206....

Basileae per Joannem Oporinum 1563. Fol.⁵⁰

Band:

Brunt skinnband med märke efter kedja.

Anteckning:

Å titelbladet finnes början till en namnteckning: Andreas Ma.
Resten bortrivet.

35. Selnecker, Nicolaus

Commentarius in Genesin...

Lipsiae Johannes Rhamba excudebat 1569. Fol.

Band:

Brunt läderband med märke efter kedja. Titelblad saknas.

Proveniens:

En av de tre böcker som 1576 skänktes till kyrkan av Lau-
rentius Olai.

⁴⁸ Graesse 4: 305.

⁴⁹ Kyrkans räkenskaper 1553.

⁵⁰ Innehåller dessutom Evangeliorum tabulas . . . av Johannes
Spangenberg utg. av C. Spangenberg "ex officina Jacobi Parci sumptibus
Joannis Oporini anno 1561 mense Augusto". Titelbladet bortrivet.

Anteckningar:

På försättsbladet finnes följande viktiga upplysningar
"Librum hunc, testamento legavit templo Malmogiensi pie
memoriae Dominus Laurentius Olai, qui e vivis excessit
Anno 1576 11 Januarii.

Anno 1575 13 decemb. vitam morte commutavit plenus
dierum d. Nicolaus Martini.

Tempore in exiguo periere haec lumina bina
Illorum vero spiritus, astra tenet."

För översättningen se bildtexten.

36. Marlorat, Augustin

In CL Psalmos Davidis et aliorum ss prophetarum
explicatio ecclesiastica, seu Bibliotheca expositionum in
Psalmos . . . Item Cantica sacra . . . cum simili expositione,
Augustino Marlorato . . . authore. [Cum H. Stephani
præfatione.]

Genevae sumptibus E. Vignon et J. Le Preux 1585.
Fol. VII + 510 p.⁵¹

Band:

Vit pergament med märke efter kedja. Titelblad saknas.

Proveniens:

Denna bok skänktes 1589 till kyrkan av borgmästare Jacob
Fectil, varom det i kyrkans räkenskaper heter: "Item gaff
ieg Anders Bogbinder for een latinsch bog at ombinde som
Borgemester Jacob Fectil gaff thil kirchen — 2½ marker;
Item gaff ieg for it huit leder som bleff snörтт om samme
bog — 20 skilling."

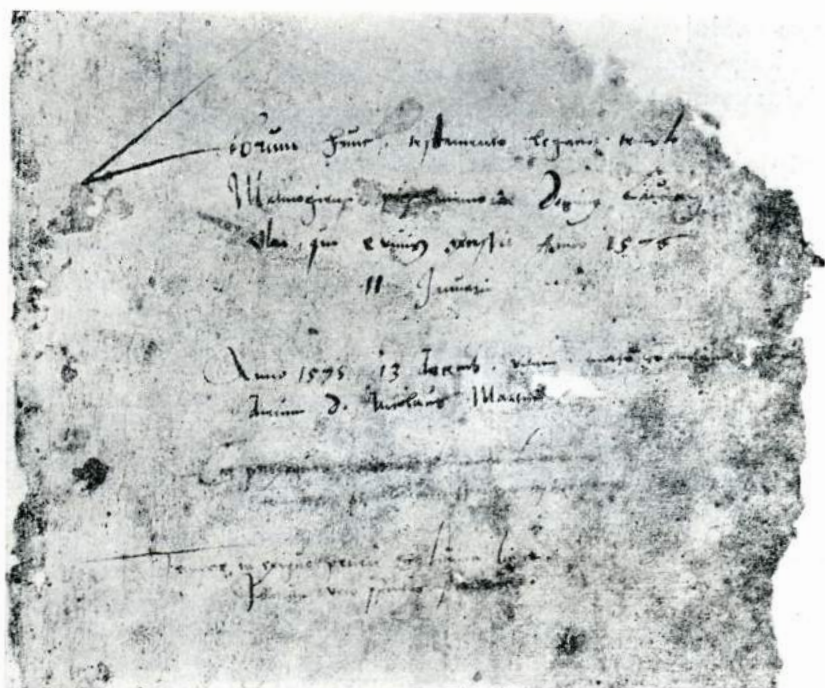
Anteckningar:

På pärmens insida: J[acob] Fechtell /Mppa (manu propria)/
Spes mea Christus D:D E[?]⁵²

⁵¹ Catalogue général des livres de la Bibliothèque national 107:185.
Graesse 4:405.

I den tryckta katalogen var beskrivningen av denna bok följande:
"In psalmos Davidis Catholica explicatio ecclesiastica. Företal af Hen-
ricus Stephanus. Utan titelblad, slut, tryckningsort och år. Illa med-
faren. Märke efter kedja."

⁵² Bläcket har här fränt bort papperet, men luckan visar tydligt på
"acob".

Anteckning i nr 35, vilken i svensk översättning lyder sålunda: "Herr Lauritz Olsen, som gick bort ur de levandes antal den 11 januari 1576, skänkte i sitt testamente Malmö kyrka denna bok till fromt minne. År 1575 den 13 december dog herr Claus Mortensen mått av ålder." Härefter följer en utraderad anteckning, som troligen varit första försöket till den efterföljande minnesversen:

På kort tid försvunno dessa tvenne ljus,
men deras ande nå stjärnorna."

Till nr 36 hör också ett löst försättsblad, som vid undersökningen hittades liggande i nr 18 tillsammans med en del lösa blad hörande till nr 33. Formatet är det samma som nr 36, men det viktigaste beviset på samhörigheten är dock, att bladets nedre kant visar rött snitt, vilket nr 36 också har. Det passar dessutom till sitt innehåll in på nr 36 och lyder:

Hunc P[salmodum librum ...	
cum erudit[	no-
stri seculi[	

logo D.Ma[]
 Ecclesiæ Malmö[giensis]
 victuri sunt Vir []
 genere laudatissimus, Jaco[bus Fectel consul]
 Reip[ublicae] Malmö[giensis], Ecclesiæ[]
 ac Patronus fidelissimus[]
 ni Ecclesiæ Bibliothecae reponi[]
 aetatis, et periculossimus tempo[ris]
 est Serenissimus Rex Daniæ P[]
 toti orbi Christiano ob virtutem notis[simus]
 beatissimus, supra millesimum quin[]

gentesimum []
 Catalogus Personarum, qui
 [in ali-] qua rerum administ-
 ratione a[pud] nos fuerunt
 hoc tempore
 (Förteckning över de perso-
 ner, som vid denna tid hos oss
 innehade något officiellt värv.)

Coruitius Weffert D[ominus] de Ness [-]
 M. Nicolaus Albinus Superintendens []

In officio Ecclesiastico constitu[] I kyrklig tjänst voro
 M. Johannes Christianus Sthenius Roscil[den-]
 sis, Sielandus, Pastor et præpositus.
 Dn. Nicolaus Georgius Suinborgius [...]
 Dn. Barptolemeus Casparus Bigumius [...]
 Dn. Jacobus Michael Lemuichus Cimber
 Petrus Laurentius Helsingborgensis⁵³

Magistratus politicus (Magistratspersoner:
 Consules 4. 4 borgmästare).
 Petrus Andreas Cimber⁵⁴ Jacobus Möller
 Petrus Joannes Calcarius Fioni[us] Jacobus Fectel

Senatores 8.
 8 rådmän.

Nicolaus Matthias Schanus. Jacobus Samsing
 Iohannes Suckerbager Germanus. Daudid P[etri]

⁵³ Var rektor vid Latinskolan. Rietz, Skånska skolväsendets historia
 sid. 359. Schartau a. a.

⁵⁴ Kallas av Isberg, Bidrag. 2 a sid. 75 Peder Pofvelsen Jude.

Erasmus Ludouicus Schanus. Nicolaus [
 Gregorius Bollink Germanus. Helmikus [Othoni]
 Item Johannes Warbergius Hallandus Notarius
 [...] Henricus Dobelstein Schanus ciuitatis
 [advocatus]
 Item Jacobus Aurifaber Schanus Ecclesiae tutor.

37. Concordantiae

maiores cum declinabilium utriusque instrumenti tum
 indeclinabilium dictionum.

Basileae apud Joannem Frobenium 1523. Fol. 55

Band:

Brunt läderband märkt L O H 1575. Märke efter kedja. På ryggen har tillskrivits med nyare stil Lexicon Biblicum. Titelblad saknas, men ett dylikt har för senare restaurering fotostaterats efter ett Uppsala universitetsbibliotek tillhörigt exemplar.

Proveniens:

Troligen är denna bok en gåva av Laurentius Olai och tillhör de tre böcker, om vilka det 1576 heter i kyrkans räkenskaper, "End same Morten [Klensmed] for 3 fortenede lencker tiill the 3 böger Her Laueritz gaff tiill kiircken 3 m."⁵⁶ L O H skulle i så fall betyda Laurentius Olai Hallandus. Uppgiften om hans halländska ursprung har hittills varit okänd men finnes bevarad i anteckningarna i bok nr 38.⁵⁷

38. Zvinger, Theodor

Theatrum vitae humanæ, omnium fere eorum, quæ in hominem cadere possunt, bonorum atque malorum exempla historica, ethicæ philosophiæ praeceptis accomodata et in XIX libros digesta, comprehendens . . . a Conrado Lycosthene iampridem inchoatum . . .

Basileæ per Joan. Oporinum Ambrosium et Aurelium Frobenios fratres 1565. Fol.⁵⁸

Band:

Brunt skinnband med märke efter kedja. Titelblad skadat. Slutet av bokens register saknas.

⁵⁵ Le Long, Bibliotheca sacra 2: 465. Aurivillius, Catalogus . . . 2: 20.

⁵⁶ En av böckerna är nr 35.

⁵⁷ Isberg, Bidrag . . . 1: 127 ff och Cavallin 2: 86.

⁵⁸ Aurivillius 2: 1010. Titeln återgiven efter Uppsalas exemplar.

Anteckningar:

På frampärmens insida finnes följande inskription:

Anno Christi 1572 die Januarii 22

Gubernante regnum Daniae e[tc.] D[omino] Friderico 2° dei gra[tia]

M:Tychiro Asmundo Scanicarum eccl[esi]arum Episcopo

D:Isaaco Petri Helsingorano præposito pastore eccl[es]iæ Malmogensis

D:Johanne Olai Fischerio	} eiusdem ecclesiæ coministris
D:Laurentio Olai Hallando	
D:Andrea Benedicti Malmogio	

Consulibus vero, Nicolao Jacobi: Nicolao Mathiæ Jacobi Petri Et Petro n[omine] Cymbro

Hic liber in usum eccl[es]iæ Malmogianæ emptus est 21 marcis Danicis.^{58 a}

Proveniens:

Om denna bok, som enligt det ovanstående inköptes 1572, heter det i räkenskaperna för 1571 "Giffwet for enn bog thijll kijerckens effter Borgemesters Befallning thijll dijeris lijberij som kaldes tatum wijthe for 21 m.

for enn rydscker skijnnd tijll same bog 22 sk.

Per kleijnsmed for en lencke thijll same bog 12 sk.

39. Gesner, Conrad

Thierbuch, das ist eine kurtze beschreybung aller vierfüssigen Thieren, so auff der erde und in wassern wonend... durch D Cunrat Forer zu mererem nutz aller meugklichen in das Tütsch gebracht...

Züryck 1563. Gedr. bei Froschower. Fol. 6 + 344 p. Avec fig. en bois.

Vogelbuch... neüwlich aber durch Rudolff Heüsslin mit fleyss in das Teütsch gebracht...

Zürych 1557. Fol. 10 + 522 p.

^{58 a} Den 22 januari 1572 inköptes denna bok för Malmö kyrkas räkning för 21 danska mark, då Fredrik II av Guds nåde styrde Danmark etc., Tyge Asmundsen var biskop i Skåne, Isak Pedersen kyrkoherde i Malmö och Hans Olsen Fischer, Laurits Olsen från Halland och Anders Bentsen infödd Malmöbo komministrar därstädes och då Niels Ipsen, Niels Matsen, Jacob Pedersen och Peder med tillnamnet Jyde voro borgmästare.

Fischbuch . . .

Zürich 1563. Fol. 9 + 404 p.

Band:

Vit pergament med metallbeslagna hörn. Märkt M S N 1573. Märken efter kedja.

Titelblad:

Saknas utom till Vogelbuch.

Samtliga träsnitt till detta mycket värdefulla arbete ha under tidernas lopp bortrivits och bortskurits. Redan i den på 1830-talet gjorda förteckningen över böckerna heter det "Ett Werk i Zoologien på Tyska. Defect."

Anteckning:

[de]m bether [Pether] kerrck here tho nortdorff.

40. Funccius, Johannes

Chronologia hoc est Omnium temporum et annorum ab initio mundi usque ad hunc praesentem a nato Christo annum MDLXI computatio . . . nunc autem ab ipso auctore est aucta multis in locis correcta & usque ad annum 1570 producta . . . Item Commentationum libri decem, in quibus quid tradatur proprio titulo indicatur.

Witebergæ excudebat Johannes Schwertel 1570. Fol.⁶⁰
Härmed smb.

Mercator, Gerard

Chronologia hoc est Temporum demonstratio exactissima ab initio mundi usque ad annum Domini 1568.

Coloniae Agrippinae apud haeredes Arnoldi Birckmanni 1569. Fol.

Band:

Brunt välbevarat skinnband med märke efter kedja. En anteckning på pärmens insida av följande lydelse lämnar upplysning om bokens proveniens. "Denne bog gaff Baldzer Caus⁶¹ bogeførere oc Borgere i Kiöbenhaffn, til S: Peders kircke, for sin drengs begraffuelse, hues naffn war Hans Mulhausen som drucknede i den Brönd, som er i Mads weigers gaard östen for Schole røsten 14:die August Anno 1574. Pater

⁶⁰ Aurivillius 1: 518.

⁶¹ Schartau a. a. sid. 185. Dansk biografisk Leksikon 12: 564.

noster qui est in coelis . . ." Sista meningen skriven med annan stil. Överst på samma sida finnes "Eccl[es]iæ Malmogianæ 1575."⁶²

Bilaga A.

Till PastorsEmbedet vid St Petri kyrka i Malmö.

Wid det antiqvariska besök som jag under förliden sommar gjorde uti St Petri kyrka, fan jag följande föremål, lämpliga att å ofenteliga samlingar förvaras, neml. skolans Museum och Bibliothek såsom de

3ne skåpen från 14-, 15- och 1600-talen.

10 st. Alabaster byster, lemningar af en grafvård eller Epithaphium?

1 Dopfunt af sten med krona af träd, vacker skulptur från 1600 t.

4 Delar af ett Elfenbenskrin skulpterad under 1400t. (förvarades i en pose).

2ne Mässhakar från 1681 och 1734.

2ne Antipendier varaf likvist det från 1400 t. fans endast bitar men ett från 1681 mera fullständigt.

En Reliqv. bestående af ett ben med en Pergamentlista med latinsk inskrift m. m.

En del gamla Böcker, hvilka i kyrkans förvar dageligen der gå sin undergång till mötes!

Så får jag härmed wördsammeligen hoss pastorsEmbedet anhålla om att hoss församlingen framställa att den med det allra första antingen som gofva eller som Depo(!) öfverlemnade dessa saker till skolans museum att der förvaras och vårdas.

Församlingens beslut torde godhetsfullt i afskrift mig medelas för att kunna bifoga den berättelse som jag enligt Kongl. Majts skrifvelse öfver hvarje års resa skall afgifva rörande Minnesmerkens vård inom riket.

Wördnadsfullt af

N. M. Mandelgren

Afskriftens öfverensstämmelse med originalhandlingen intyga

Hans Emil Larsson

M. C. J. Eurenus

⁶² Anteckningarna i denna bok finnas återgivna dels hos Schartau dels i förteckningen från 1851. Även Lidén har sett den.

Gravhög i Västra Skrävlinge.

VÄSTRA SKRÄVLINGE I GAMLA DAGAR.

Av JANNE AGRI.

Den 1 januari 1911 införlivades Västra Skrävlinge socken med Malmö stad. Därmed var slutpunkten satt för en mycket gammal lantsockens historia. Ty att Västra Skrävlinge är en gammal socken ha vi alla skäl att antaga. Trakten tillhör, såvitt vi veta, den tidigast befolkade delen av Skåne. Västerut från Västra Skrävlinge ha vi Järavallen vid Limhamn, där det skall ha bott människor redan för mer än tiotusen år sedan, och åt andra hållet är det icke långt till de under tidig stenålder bearbetade flintgruvorna i Tullstorp och Kvarnby.

Socken saknar dock numera så gott som alla fasta forn-lämningar. En liten grav- eller ättehög, som ligger österut i socknen, är allt, som kan räknas dit. Men det har tidigare funnits fler. I byns Norre vång låg en gravhög, som hette "Ölkonebacken" — ett namn, som med säkerhet går tillbaka till 1500-talets mitt — och å hemmanet nr 8 låg en annan gravhög. Båda voro redan på 1860-talet förstörda och jämnade med marken.

Till Västra Skrävlinge socken hörde de tre byarna Västra Skrävlinge, Västra Kattarp och Bulltofta. Den sistnämnda låg ett stycke norrut, skild från de båda andra. Förmodligen

var det först genom kristendomens införande, som dessa tre samhällen kommo att bilda en enhet — en socken — med gemensam kyrka och präst. Dock forforo de tre byarna att långt efter sockenbildningen i mångt och mycket leva sitt eget liv. På bystämmorna avgjorde de länge många av sina egna angelägenheter, och det var nästan endast när det gällde kyrkliga ärenden, som man samlades till gemensam kyrkostämma.

Så långt tillbaka man kan följa byarnas historia, har Västra Skrävlinge varit den som dominerat, men den var ju också den största av dessa och i den låg kyrkan. Västra Skrävlinge omnämnes i skriftliga källor från 1500-talet under namn av Skräplinge eller Westra Skräbblinge. Den 26 september 1548 skriver Benechinus Henriksson från Åhus sig som kanik och präst till Skräbblinge socken i Oxie härad. Han omtalas likaledes som präst här i ett par skrivelser från år 1551, då kyrkan uppläts som prebende till kantorn vid Lunds domkyrka. I samband härmed nämnes Västra Skrävlinge på nytt den 9 mars 1558.

Den äldsta handlingen vari byn Bulltofta nämnes torde vara Registrum ville Malmöyghe, där det finnes införd en överenskommelse daterad den 23 april 1434, vari ärkebiskopen Peder Lycke med sitt kapitels samtycke överlåter Sege kvarn och Bulltofta by till konung Erik och emottager i ersättning två gårdar i Malmö. Om Bulltofta by heter det då, att den är "jn ganze heel by, som kalles Bultofftæ, synnæn wed then same mølle j Skreblinge sogn j Oxie herath liggende, met grund, jord rwm, hws bygning, agher, engh, mwser, ffiskewatn, fægongh stredning, wot oc thiwrt, oc met allæ andræ then ffor:de bys Bultofftæ tilliggelse jnhthet wndæn taget."

Fram på 1500-talet finna vi i "Lunds stifts landebog år 1569" några upplysningar om socknen, som äro av visst intresse. I "Skreblinge Sogn" fanns då 32 decimantes eller tiondegivare. Socken var i detta hänseende en av de största i Oxie härad. Prästen uppbar efter tidens sed huvudparten av sin lön i form av tionde i råg, korn, havre, lamm, gäss osv. Vidare ger "landebogen" oss de första lokala ortnamnen.

I östra vången låg Bykiersager eller Bykärrsåkern, Steenkildeager, Guldager och Den lille Krogkulle; i den västra hade man Flintekullen, Rödageren och Aakersager, och i den norra fanns bl. a. Ölkoneager, där Ölkonebacken torde ha legat, Smaahöijeager och Möntereholmen. Det var enkla och betecknande namn tillkomna på naturlig väg och inga konstprodukter, som vi i vår tid blivit så vana vid.

I gamla handlingar finner man socknen omnämnd ytterligare då och då, men man får dock icke veta mycket om den, varken i vad det rör medeltiden eller 1500-talet. Det är först beträffande det följande århundradet, som källorna till socknens historia flöda rikare. Skattelängder och jordeböcker berätta sitt, och av brev och skrivelser av olika slag får man veta ett och annat.

Tar man t. ex. längden över den "Pendingeskatt", som betalades till S:t Mårtens dag 1608, finner man, att i "Wester Schreblinge" by bodde nio "Leije Bönder", d. v. s. arrendatorer av kronans gårdar, och fyra "Ugedagsbönder". Vi känna dem alla till namnet. Där var Mougens Bendzön, Jep Hanssön, Suend Perssön, Laurids Nielssön, Anders Nielssön osv. De buro alltså namn, som leva kvar än i dag, om än med något förändrad stavning. Några självägande bönder fanns det icke i socknen vid denna tid, och "Bolthoffte" by bestod uteslutande av "Wgedagsmendt" eller veckodagsbönder, lydande under Malmöhus slott. Gårdarnas antal var nio.

Socknen hade inga "Embidzmendt" eller hantverkare med undantag av "Jep Kruemand" eller Jeppa krögare, som bodde i Bulltofta. Han torde ha varit en känd personlighet, liksom den här samtidigt bosatte länsmannen Jacob Jenssön.

För Västra Skrävlinge var det icke alltid lyckligt att vara granne med det befästa Malmö. Väl kunde det ha sin fördel att ha "nära till stan", som det heter, men i ofredstider kom socknen ofta att lida av främmande trupper. Särskilt under kriget 1644—45 drabbades den hårt under svenskarnas försök att intaga Malmö. Den 18 juni 1644 anlände Gustaf Horn med sina trupper hit och förlade sitt högkvarter i Västra Skrävlinge, där förskansningar uppfördes under ledning av generalkvartermästare Olof Örnhufvud. Även i Husie och

Fosie förlades truppstyrkor, och borta vid Hyllie sattes en vakt.

Då fältmarskalk Horn intog en avvaktande hållning dröjde det, innan kriget kom igång. Omsider fick Malmö förstärkning från sjösidan, och den 6 september anlände den danske konungen, Kristian IV dit. Denne tog strax befälet över trupperna och ryckte ut mot förskansningarna vid Västra Skrävlinge, bakom vilka Horns läger var förlagt. Danskarna fullföljde emellertid icke anfallet, på grund av ett häftigt oväder, som det sades, utan drogo sig tillbaka till trakten av Ulricedal. Härifrån besköto de svenskarna men utan att göra dem stor skada. Svenskarnas ställning blev emellertid allt vanskligare och vanskligare. Under de tre månader, som de legat här, hade sjukdomar härjat bland dem. Horn såg sig ej heller i stånd att kunna uträtta någonting mot de överlägsna danskarna, och natten till den 27 september 1644 bröt han upp från Västra Skrävlinge och lyckades draga sig undan norrut. Marschen ställdes mot Lund, där trupperna förlades i ett nytt befäst läger vid Uppåkra.

För sockenborna hade det varit en fruktansvärd tid. De hade förlorat så gott som allt vad de ägde. Gårdarna voro ödelagda och grödan förstörd. Men därmed var det icke nog. Kriget fortfor, och i augusti följande år (1645) återvände Horn med sina svenskar för att på nytt belägra Malmö. Åter tog han sitt högkvarter i Västra Skrävlinge. En av hans rapporter, daterad "Hans Excell. Feldm. Her Gustaff Horns hufwud quarteer Skreflinge wedh Malmö den 14 Aug.", finnes i utdrag införd i "Ordinari Post Tijdender" för den 27 augusti 1645. På ett tjugotal rader redogöres här för krigshändelserna, och denna krigskommuniké från Västra Skrävlinge är den första, som finnes införd i svensk press. Ord. Post Tijdender grundades nämligen samma år. Kriget led emellertid mot sitt slut. Den 18 augusti underrättade fältmarskalken sin regering, att fientligheterna voro avslutade. Han stannade dock kvar i sitt kvarter i Västra Skrävlinge till in i september, och säkerligen skonades icke befolkningen. Skåne skulle ju ändå återlämnas till danskarna, och det gällde nog att leva gott så länge man var här.

Om sina församlingsbor skriver dåvarande kyrkoherden Jens Jenssön Aars några år senare, att de äro alldeles utarmade såväl av kriget som av svår missväxt år 1648. Själv hade han blivit jagad från hus och hem, och hans gods och boskap hade fienderna tagit. I en skrivelse, daterad den 1 juli 1649, understryker dåvarande länsmannen på Malmöhus Tage Thott prästens klagomål, i det han bland annat skriver: "Saa er det vist, att hans gaard bleff gansche aff Suensker nederbrödet, och hans sogner (Västra Skrävlinge och Husie) megit ruinerit, efftersom Fienden haffde deris quarter den gandske Sommer dj laa for Malmö udj begge hans sogner."

Så småningom repade sig socknen efter denna svåra hemsökelse. Av de 32 gårdar och fäster som år 1651 funnos i socknen, voro endast några få öde. Och då samme kyrkoherde 1657 lämnar en kort beskrivning över socknens gårdar, har han ingenting att nämna om dessa olyckor. Gårdarna synas då ha varit uppbyggda och jorden tagen i bruk.

Året därpå blev Skåne svenskt, vilket även för den minsta socken betydde stora förändringar. Förhållandena i Västra Skrävlinge under de första åren under svenskt välde känna vi dock icke närmare till. Men från år 1671 ha vi i detta års jordrevningsprotokoll en ekonomisk beskrivning över socknen, vars detaljuppgifter om varje enskild gård och dess avkastning ge vid handen, att bönderna redde sig på sina hemman och icke hade något att klaga över.

Under kriget 1676—79 ockuperades socknen åter av fiender, fast nu voro dessa icke svenskar utan danskar. Den 9 juni 1677 lade sig danska hären tre kilometer utanför Malmö med sin högra flygel i Västra Skrävlinge. Sedan danskarna i slutet av juni misslyckats att genom stormning intaga Malmö, stucko de den 5 juli sitt läger i brand och tågade norrut. De fyra veckor, som fienden legat här, voro dock med all säkerhet betungande för socknen, och det var först sedan freden 1679 blivit sluten, som socknen gick mot lyckligare och tryggare tider.

Efter två lugna årtionden följde den stora ofreden under Karl XII:s dagar med dryga skatter och utskrivningar. Pes-

ten, som från slutet av år 1710 och ett par år framåt varit ett gissel för provinsen, torde dock ha skonat Västra Skrävlinge. Visserligen rapporteras den 21 augusti 1712 att Hindby, Kvarnby, Västra Skrävlinge och Bunkeflo byar voro smittade av farsoten, men något fotfäste fick den icke i Västra Skrävlinge.

Andra epidemiska sjukdomar undgick socknen dock icke. Smittkoppor, en av tidens värsta sjukdomar, härjade svårt här 1784 och krävde 11 dödsoffer. Samma år grasserade även mässling, och 1793 gick fläckfebern. Vid 1800-talets mitt fördes den fruktade koleran ut till Västra Skrävlinge från Malmö. Till all lycka angrep den endast en familj, där en person dog.

När elden kom lös i de gamla byarna var fara å färde, och bland de olyckor man mest fruktade voro eldsvådor. Västra Skrävlinge har också en och annan gång varit utsatt därför. Den 23 maj 1781 nedbrunno gårdarna nr 8, 9 och 10 i Västra Skrävlinge by. Allt foder innebrändes, och man hann ej ens rädda kreaturen. I Lunds Weckoblad för den 30 maj omnämnes eldsvådan. I tidningen uppgives den ha uppkommit på så sätt, att en piga burit eld i en träsko, vilken tagit eld med påföljd, att hon kastat den vårdslöst ifrån sig i portlidret. Och som där låg mycket halm, spred elden sig snabbt. Men när frågan om eldens uppkomst den 12 juni togs upp inför häradsrätten för bestämmandet av brandskadeersättning, visste man icke alls, hur elden kommit lös. Den hade börjat i gården nr 8, där man upptäckt den klockan fem om morgonen, när folket kom ut efter att ha ätit "dafra" eller frukost. Men då var porten övertänd, och elden spred sig sedan hastigt till de båda andra gårdarna, och alla tre brunno ned.

Från 1700-talets mitt ha vi den första säkra uppgiften om socknens folkmängd, dess sammansättning och åldersfördelning. Enligt de folkstatistiska tabellerna för år 1750 fanns det då i Västra Skrävlinge socken 331 personer, fördelade på 39 hushåll. 172 voro män och 159 kvinnor. Familjerna voro barnrika och över huvud taget bestod befolkningen mest av unga människor. Endast en sjättedel därav var över femtio

är gammal, en ringa procent jämfört med förhållandena i våra dagar.

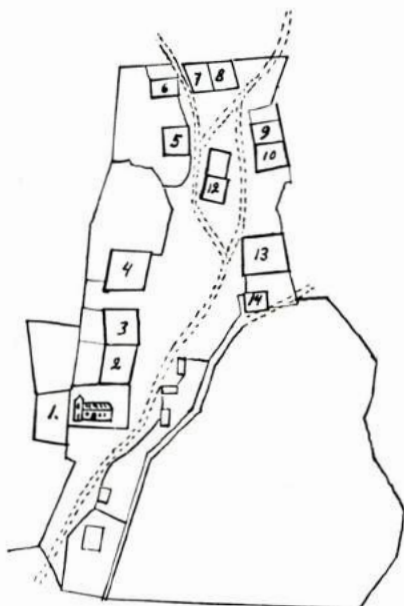
Huvudparten bestod av bönder, deras familjer och tjänare. Härtill kom några soldater, ett par hantverkare och en krögare och vid århundradets slut även ett par ståndspersoner. På 1760-talet nämnes här även en sockenspeleman.

Folkmängden höll sig nästan konstant under hela senare hälften av 1700-talet. År 1800 utgjorde den 338 personer, men tio år senare hade den stigit till 413. Vid 1800-talets mitt var den över fem hundra och steg snabbt under århundradets senare del.

I gamla dagar var Västra Skrävlinge en utpräglad jordbrukaresocken, där så gott som alla hade sin utkomst av vad jorden gav. Jordrevningsprotokollet från år 1671 ger oss en god föreställning om jordbrukets ställning vid denna tid. I socknen fanns det sammanlagt 32 gårdar, av vilka de femton lågo i Västra Skrävlinge, de åtta i Västra Kattarp och de nio i Bulltofta. Det fanns många av dem med ett utsäde på 50 à 60 tunnor, och den största hade över 90. Jorden brukades emellertid efter ålderdomliga metoder, och avkastningen torde ha varit ringa efter våra mått. Man höll icke många kor men däremot så många fler dragare. I socknens tre byar fanns det sammanlagt 73 oxar och 114 hästar men däremot icke mer än 52 kor. Ungkreaturen uppgåvos till 61, och man hade 208 får och 183 svin. Socknens enda biodlare hade sex bistockar. Man skar litet torv i mossarna, och Bulltofta hade litet fiske i Sege å.

I Västra Skrävlinge by var åkerjorden delad i tre vångar men i de båda andra byarna däremot i fyra. Till Bulltofta hörde dessutom en stor äng, Bulltofta mosse eller "Herre Engh", vilken slottsherrarna på Malmöhus slott tidigare brukat hösta för sina hästar. Nu var den donerad till burgreven i Malmö, som därpå årligen höstade 50 sommarlass hö.

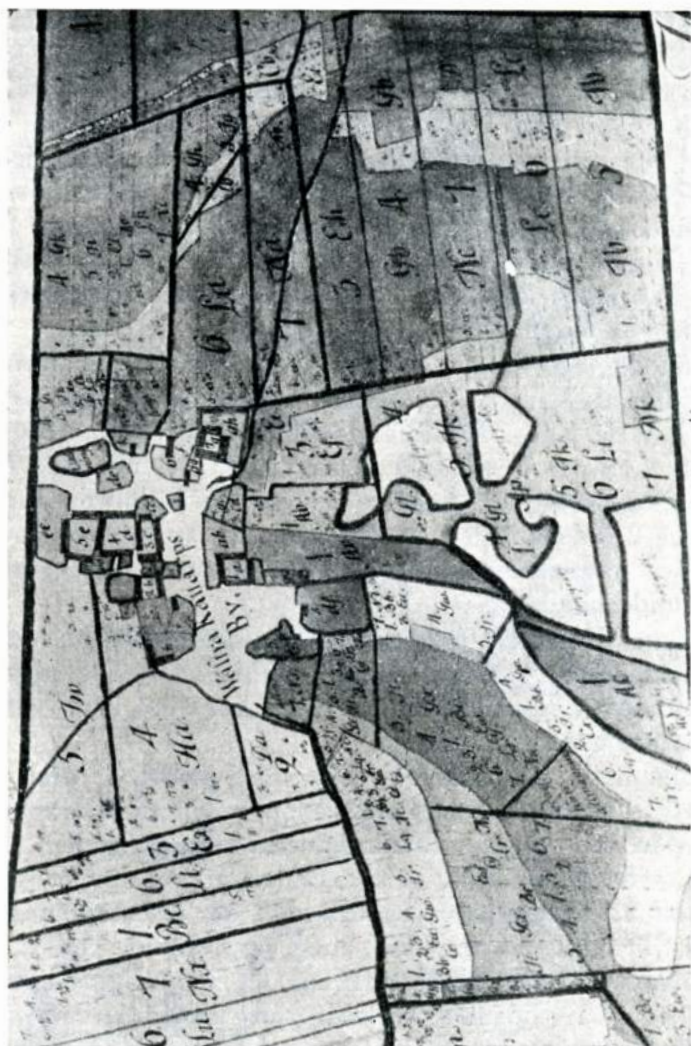
Den boskapspest, som under flera årtionden av 1700-talet var en plåga för provinsen, härjade även i Västra Skrävlinge med stor våldsamhet. Ett av de svåraste åren var 1746. Redan den 4 mars hade 274 nötkreatur dött av sjukdomen, och det fanns endast 12 oxar och 31 kor och kalvar kvar. Från

Västra Skrävlinge by 1720. Efter Geometrisk Charta öfver Västra Skräflinge By, belägen Uthi Hertig Dömmet Skåne Malmöhus Lähn, Oxie Härad Västra Skräflinge Soehn och Slättbögdén, afmätt Efter Kongl. Gouvernémentz Ordre A:o 1720.

andra orter köptes snart nya kreatur, men även dessa dukade till stor del under. Den 18 december 1746 uppgives det, att under året hade tillsammans 367 nötkreatur dött av boskapspesten och det fanns endast 66 överlevande. På den största gården i Västra Skrävlinge dogo alla 28 nötkreaturen. Boskapspesten vållade bönderna en oerhörd förlust, så mycket mer kännbar som det var svårt att från närliggande orter komplettera boskapsstammen. På våren samma år fanns det i socknen 141 hästar, men de angreps icke av sjukdomen.

Från början av 1800-talet ha vi ytterligare några siffror, som belysa jordbrukets ställning. Det årliga utsädet uppgavs 1810 till 118 tunnor råg, 240 tunnor korn, 120 tunnor havre och 130 tunnor blandsäd samt 70 tunnor ärter och 60 tunnor potatis. Potatisodlingen var således ännu mycket liten. Dessamma gällde odlingen av vete, varav endast såddes 8 tunnor. Den odlade jorden utgjorde 934 tunnland, varav $\frac{3}{4}$ delar årligen besåddes. Avkastningen beräknades för råg och vete

Geom. Charta öfver Västra Kattarps By, V. Skräflinge sn. 1774. H. Frykner.

till 7:de kornet och för korn och havre till respektive 5:te och 4:de kornet. Antalet kreatur uppgavs till 180 hästar, 114 oxar samt 168 kor och ungkreatur jämte 350 får.

Som tidigare nämnts, rådde bönderna i Västra Skrävlinge under den danska tiden icke om ett enda av de hemman de brukade. De tillhörde antingen kronan, adeln eller kyrkan.

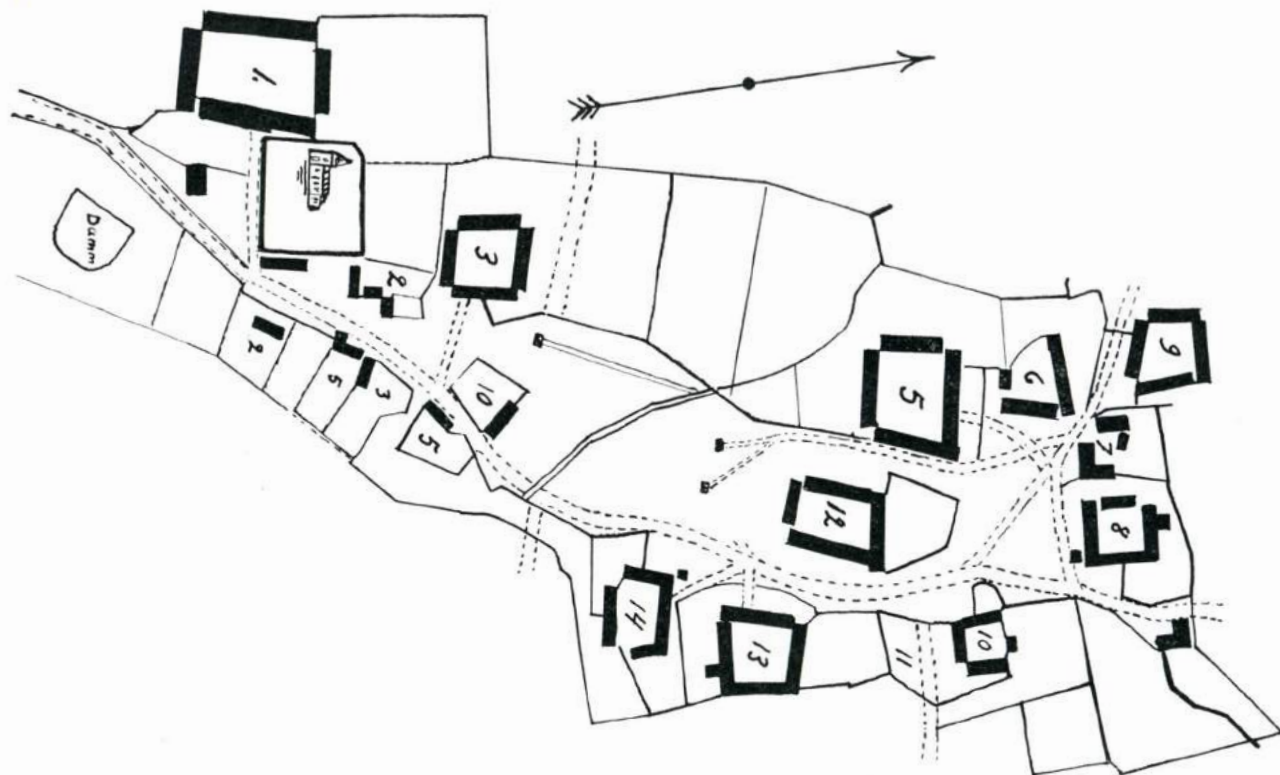
Men tidigare än annorstädes började man här friköpa sina gårdar. År 1671 funnos här två skattehemman, och 1736 var Västra Skrävlinge den socken i Oxie härad som hade flest skattehemman eller egna hemman. Av socknens 13 13/16 mantal var i runt tal en tredjedel skatte- och två tredjedelar krono- och frälsejord. Gårdarna voro trettio, varav tolv voro skattehemman, sexton kronohemman och två utsockne frälse dvs. hemman som tillhörde adelsmän. De flesta voro rusthåll under Månstorps kompani av Norra Skånska Kavalleriregementet. Ännu fanns det endast få gathus i byarna.

Gårdarna lågo samlade i sina respektive byar. Den här reproducerade kartan över Västra Skrävlinge by från år 1720 visar, hur de lågo i förhållande till varandra. På 1730-talet voro nr 1, 2 och 5 skattehemman, nr 4 var utsockne frälse under Skabersjö, och alla de övriga nio tillhörde kronan. Nr 1 och 2 innehades av en ståndsperson, en kamrer Laurell, men eljest voro åboarna i byn vid denna tid och långt framåt uteslutande bönder.

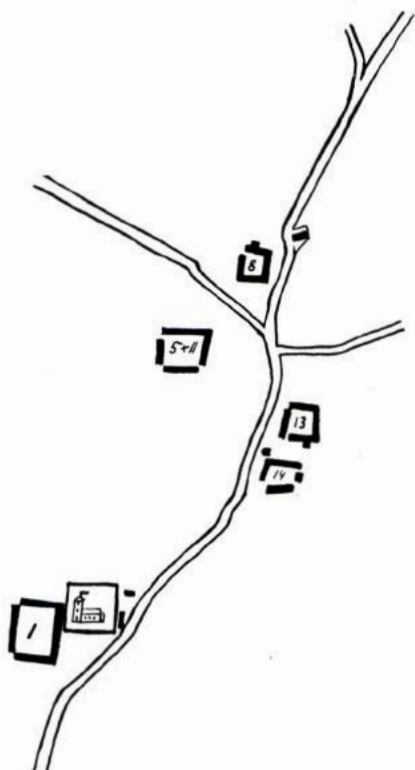
I Västra Kattarps by funnos sex kronohemman och en adelsgård under Torups säteri. Bulltofta bestod däremot uteslutande av skattehemman. Gårdarna voro åtta, vardera om ett tredjedels mantal.

Hittills hade socknen icke haft någon kvarn, utan man måste fara antingen till någon annan by eller till Malmö för att få sin säd malen. Detta var en stor olägenhet. Efter många svårigheter fick emellertid riksdagsmannen Anders Mattsson 1771 häradsrättens tillåtelse att på Möllebacken i Västra Skrävlinge bys Norre vång uppföra en väderkvarn. Dessförinnan hade emellertid en del kvarnägare såväl i Malmö som i närliggande socknar gjort allt för att förhindra detta kvarnbygge, då de häri sågo ett otillåtligt intrång i sin näring, men deras protester hade icke lett till något resultat.

Gårdarna hade här som i andra byar sin jord spridd på otaliga ställen i vångarna, och ägosplittringen tilltog för varje år som gick. För att råda bot på denna stora olägenhet sökte man genom storskifte samla de spridda åkerlapparna på några få ställen. Västra Skrävlinge by storskiftades 1772. Den största hemmansägaren var då den nämnde Anders

Västra Skrävlinge by 1797. Efter Concept Charta öfver Westra Skräv-
linge Bye Gata uti Malmö Hus Lähn, Oxie Härad afmätt och Delat
Åhr 1797 af Sam Gutman.

V. Skrävlinge by efter enskiftet
1805.

Mattsson, som ägde gårdarna nr 1, 2 och 13. Nummer 4 var alltså en frälsegård under Skabersjö. Det var denna gård som landshövdingen Tage Thott år 1786 lät bryta ut ur byalaget och lägga i enskifte. Säkert var detta en uppseendeväckande händelse, ty det var den första enskiftesförrättning, som företogs i Skåne. De samlade ägorna förlades längst ut i väster, i Ängavången, och där lät landshövdingen bygga en ny gård. Denna köptes 1792 av handelsmannen Hans Bauert från Malmö, och samma år fick gården genom ett kammarkollegii brev namnet Sofielund efter Bauerts maka Sofia Charlotta af Trolle. Under gården lades även hemmanet nr 1 i Västra Kattarps by. Å Sofielund lät Hans Bauert uppföra flera nya byggnader. På en av dem sattes en minnestavla av sten, vilken nu finnes på Malmö museum.

Sofielund.

Den är starkt förvittrad, men man kan tydligt läsa gårdens namn "Sophielund" och att "Denna Gård är upbyggd År 1795 af Handelsm. H. Bauert och des fru S. C. af Trolle".

Hans Bauert hade gården till sin död 1802. Änkan behöll den tills hon 1805 slutade sina dagar på Sofielund. 1815 ägdes gården av handelsmannen Per Jacobsson, som i sin tur avyttrade den 1823. Sedan dess har gården flera gånger skiftat ägare. Snart började avstyckning av byggnadstomter, och efter hand växte här upp ett helt samhälle, Sofielund, som 1896 blev municipalsamhälle. Den på 1700-talet uppförda huvudbyggnaden å Sofielundsgården finnes ännu kvar och tillhör staden.

Hur Västra Skrävlinge by såg ut efter utbrytningen av nr 4, framgår av den karta, som 1797 uppgjordes i samband med den då utförda gatudelningen. Det är intressant att se, hur gårdarna på ett par undantag när fortfarande lågo på samma plats, som de legat år 1720 och kanske flera århundraden dessförinnan. Som kartan visar, utgjorde de slutna gårdarna flertalet, men de bildade visst icke några regelbundna fyrkanter. De små låga längorna av korsvirke un-

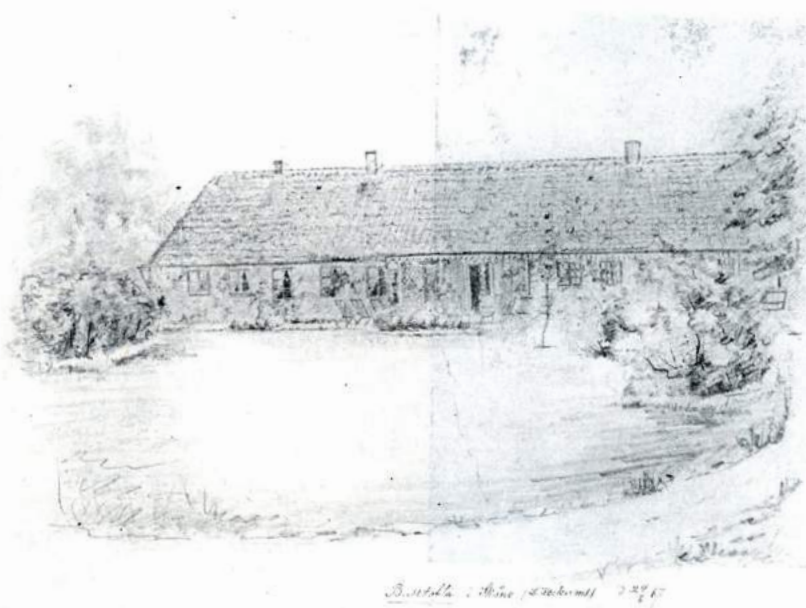
Rosengård 1867.

Efter teckning av A. J. Kockum, tillhörig fröken Hilda Kockum.

der halmtak torde ha tett sig pittoreska, där de lågo i kyrkans skydd. Längst i söder låg bydammen.

Västra Skrävlinge by var en av de första byarna i häradet, som enskiftades. Förrättningen påbörjades redan 1803, men den drog ut på tiden, och först den 3 juli 1805 var den slutförd och fastställd. De gårdar, som fingo ligga kvar i byn på sina gamla platser, voro nr 1 och 2, nr 5 och 11, nr 6 och 14, nr 8 och 10 och nr 13. Alla de övriga fingo flytta ut i vångarna till de platser, där jord tilldelats dem.

Nr 1 och 2 var den största gården. Vid tiden för enskiftet ägdes den av kamreraren Cornelius Cronsioe (sedermera adlad Sjöcrona), men den köptes snart av handelsmannen Svedin Karström från Malmö. Denne rev den gamla gården i byn och byggde i stället omkring år 1810 en ny modern gård längre västerut, det nuvarande Rosengård, vars namn härleder sig från denna tid. Karström bodde här till sin död 1854, och han fick sin grav på den plats, där hans gamla gård

Bulltofta 1867.

Efter teckning av A. J. Kockum, tillhörig fröken Hilda Kockum.

legat. Gårdsplatsen hade nämligen blivit utlagd till kyrkogård, och än i dag finnes hans gravsten kvar där.

Under Rosengård lades snart även hemmanen nr 3, 9 och 12, och gården kom att omfatta omkring 350 tunnland. Här inrättades även ett bränneri. Gården kom efter Karströms död till firman Frick och Möller i Malmö, och 1849 förvärfvades den av Peter Kockum, som 1870 lät ombygga den då sextioåriga huvudbyggnaden. Peter Kockum ansågs med rätta som en av Skånes främsta och rationellaste jordbrukare. Efter hans död 1891 tillföll gården änkan och barnen, och den äges nu av dottern Hilda Kockum.

Västra Kattarps by har undergått samma öden som själva kyrkbyn. Den storskiftades 1774, två år senare än denna. En karta från den tiden ger oss en bild av gårdarnas läge, och man fäster sig särskilt vid hur nära intill varandra de lågo. Gårdarna 3, 4 och 5 voro rent av sammanbyggda. Alla åboarna voro fortfarande bönder, men på 1780-talet förvär-

Henrik Kockum.

vades nr 1 av majoren Löfberg. Sedan köptes den av Hans Bauert, som sammanslog ägorna med sin gård Sofielund. Västra Kattarp lades i enskifte 1805 samma år som Västra Skrävlinge, och det finnes nu inga spår kvar, som visa, var den gamla byn legat.

Den tredje byn, Bulltofta, var i mångt och mycket olik de båda andra. Redan på 1720-talet bestod hela byn av skattegårdar, vardera om ett tredjedels mantal. Det var således inga stora gårdar, och ännu på 1760-talet var byn sig lik. Men under de två sista årtiondena av 1700-talet sammanslogs flera av gårdarna till en, som efter byn fick namnet Bulltofta. År 1815 omfattade den hemmanen nr 1, 2, 3, 6, 7 och 8 eller så gott som hela byn. Den första ägaren av Bulltofta gård var råd- och handelsmannen Henrik Kockum i Malmö, som redan på 1780-talet ägde ett hemman i Bulltofta. Han lämnade i början av 1800-talet gården till sin son Johan Daniel Kockum. Till gården hörde även ett bränneri, och 1805 hade gamle Henrik Kockum med kommerskollegii tillåtelse här även anlagt ett oljeslageri för tillverkning av linolja, vilket företag ägde bestånd till omkring 1828. Vid Jo-

han Daniel Kockums död 1854 övertogs Bulltofta av den då knappast myndige sonen Ludvig Kockum, broder till Peter Kockum på Rosengård. Det dröjde icke länge, förrän denne driftige jordbrukare gjorde Bulltofta till en mönstergård. Den ståtliga huvudbyggnaden i två våningar är också uppförd under hans tid. Ludvig Kockum satt som ägare av Bulltofta i över femtio år eller till sin död 1905. Av den stora egendomen, som på sin tid omfattade över 500 tunnland, är nu en stor del utlagd till flygfält och därigenom har namnet Bulltofta blivit världsbekant.

Den nuvarande kyrkan i Västra Skrävlinge är byggd under åren 1862—1864 och invigdes sistnämnda år. Den är uppförd på samma plats, som den gamla medeltidskyrkan låg, och tornet är också endast en påbyggnad av det gamla kyrktornet.

Hur den forna kyrkan såg ut, känner man endast i stora drag. Den var invändigt 38 alnar lång och 9 alnar bred och hade tvenne utbyggen eller skepp, ett i norr och ett i söder, tillkomna i senare tid. Vid norra sidan låg även en sakristia.

Predikstolen var ett vackert arbete med fyra snidade bilder och enligt inskription gjord 1598. Den blev renoverad 1685 av Ludvig snickare i Malmö och försedd med änglahuvuden och annat "bildhuggareverk" samt ommålad av kyrkomålaren Hindrich Eilers. Predikstolen blev på nytt renoverad 1741.

Altartavlan var också ett konstverk med två bibliska scener i skulptur, överst Jesu korsfästelse och därunder den heliga nattvardens instiftelse, flankerade av fyra större bilder. Den blev renoverad och ommålad 1686, och måhända var den lika gammal som predikstolen. Huven över dopfunten var också försedd med skulpturer. Sedan 1758 var kyrkan försedd med orgel, placerad i kyrkans västra ända.

I valvet hängde två ljuskronor, båda gåvor av minnesgoda sockenbor. Den mindre skänktes 1759 av tullinspektören i Malmö Abraham Rosenborg och hans hustru Elisabeth Feuk, som båda lågo begravna i kyrkan. Den större bar inskriptionen: "Denna Ljuscrona Gifwen af Talmannen Anders Matson Åck Hustru Benta LarsDoter, Skreflinge 16 Sept.

A:o 1780". Båda dessa ljuskronor finnas fortfarande i den nuvarande kyrkan.

Den gamla kyrkans båda klockor kalla ännu i dag församlingsborna till gudstjänst. Den äldsta, lillklockan, är från Medeltiden och bär inskriptionen: "Anno dni MDXXVI Ave Maria gra(tia) plena dominus tecum. 1 m" och är således gjord 1526. Den stora klockan är gjuten av Wetterholtz i Malmö 1772.

När den gamla kyrkan revs, förstördes en del av de gravstenar, som lågo i kyrkan eller på kyrkogården. En av de äldsta har dock räddats undan förstörelsen och är nu inmurad i kyrkväggen. Fast den en tid legat som dörrtröskel framför kyrkans ingång och är sliten, kan man dock läsa att den varit lagd över "Lasa Laresen som Bode i Boltofte oc döde Anno 1694 den 6 Septem: i sin alders 54 år".

Hur det folk var, som fordom levde och verkade i Västra Skrävlinge vet man icke mycket om. Väl känner man namnen på oändligt många, som här utfört sin livsgärning, men om deras närmare öden och levnadsomständigheter är oftast föga eller intet bekant.

Här som annorstädes på Skånes landsbygd gick livet länge i urgamla fåror. Vid biskopsvisitationen den 26 juni 1704 klagas det över allmogens vidskepelse och särskilt över att man vid midsommartid brukade söka upp gamla offerkällor för att genom offer söka återvinna hälsa och krafter. Men man hade också berömmande ord om menigheten. Då prosten Hofverberg 1708 visiterade i församlingen, säger han om sockenborna, att han fann "så wäl gamla merendels, som och unga wäl wara informerade i sina Christendoms stycken, och i thet öfrige alt i ett gott tillstånd."

Ett hundratal år senare eller 1814 formade en annan prästman sitt omdöme om församlingsborna på följande sätt: "Folkets lynne är i allmänhet icke elackt. Då man, undantager det hos en och annan rådande begär för starka drycker, synes sederne vara mera i till- än aftagande. Hos ungdomen af mankönet och tjenstefolk i allmenhet öfverklagas likväl en förut mindre vanlig böjelse till sjelfrådighet och därmed förenad olydnad samt sturskhet."

Västra Skrävlinge kyrka.

Ungefär samma åsikter komma till synes i en ämbetsberättelse från år 1822, vari det heter att: "Åhörarens lynne i religiöst avseende är mera den lugna öfverläggningens, än den häftiga känslans. De flesta iakttaga en utvärtes anständig lefnad. Hos många märkas likväl böjelse för starka drycker."

Av allt att döma tog man sig gärna ett glas eller två, och brännvinet ansågs som en nödvändighetsvara. För lyx och öfverflöd torde man icke heller ha saknat svaghet, men det var ju icke mer än mänskligt. När de statliga myndigheterna sökte få folket att leva ett enkelt och sparsamt liv fogade man sig dock villigt i påbudna inskränkningar. När man på en sockenstämma den 24 augusti 1817 hade att taga ställning till den av Kungl. Maj:t samma år utfärdade förordning mot öfverflöd enades sockenborna om följande inskränkningar.

För det första förklarade man sig villig att varken vid sammankomster eller i vardagslag använda sådana främ-

Man från Oxie härad. Efter teckning av O. Wallgren, Nord. Museet.

mande drycker som kaffe, toddy eller vin. Men det var ju icke heller någon försakelse, då sådana drycker icke heller förut använts här i socknen. För säkerhets skull stadgades en plikt av 10 riksdaler banko för den av sockenborna, som tog sig för att nyttja dessa överflödsdrycker.

Därefter överlades om böndernas gästabud och gillen och ungdomens sammankomster eller "drängagillen". Sockenborna intygade att bröllop, begravningar eller andra familjefester hölls högst två dagar och att härvid iaktogs all sparsamhet. Församlingen ansåg vidare att man icke borde för-

Kvinna från Oxie härad. Efter teckning av O. Wallgren, Nord. Museet.

neka ungdomen att roa sig om aftonen midsommardagen, ävensom mellan jul och trettondedagen. Alla andra drängagillen eller ungdomens lekstugor borde däremot avskaffas, och detta gick man med på. För säkerhets skull sattes ett vite av fem riksdaler banko för den åbo eller husman, som utom under ovannämnda tid tillät s. k. drängagillen i sitt hus.

Att några inskränkningar i fråga om klädedräkten skulle kunna äga rum, trodde man däremot icke, ty härvidlag iakttog man i församlingen större sparsamhet än på andra orter. Det erkändes dock, att en del kvinnor nyttjade silkeskläden

och att några av männen ståtade i silkeshalsdukar. Vidare fanns det några drängar, som höllo sig med fickur och sjöskumspipor, en stor lyx, och det var många som brukade blåfärgade kläder, som voro dyrare än andra.

Pastorn framhöll hur nyttigt och för svenska folket hedrande det skulle vara att avstå ej blott från utländska tyger, utan även från silkeskläden och andra finare kläden, som måste införskrivas från utrikes ort, och i stället kläda sig i inhemska kläder, att drängarnas fickur och sjöskumspipor voro överflödsartiklar, vilka kunde och borde bortläggas, och att man istället för den dyra och utländska blå färgen kunde bruka annan färg, eller använda vita eller grå kläder.

Sockenborna erkände att allt detta var riktigt och lovade enhälligt, att då de redan anskaffade klädespersedlarna voro förbrukade och nya skulle anskaffas, använda all omsorg att kläda sig i egna tillverkningar och undvika allt överflöd samt onödiga omkostnader.

Att få bukt med överflödet vid festliga tillfällen synes dock ha varit svårare, och 1822 uppgavs det, att hos de förnögnare stundom hölls gästabud eller gillen flera dagar i sträck. Den gamla seden att vid bröllop lossa skott levde ännu kvar, och det kunde icke heller förnekas, att vidskepelse i en eller annan form ännu rådde bland allmogen.

De fattigas lott var svår, och tiggeriet var legaliserat här som annorstädes. Socknens egna fattiga voro dock, åtminstone på 1820-talet jämförelsevis få, och för de allra fattigaste hade man inrättat en fattigstuga, omnämnd redan i början av 1700-talet under den gamla benämningen hospital. Till socknens egna fattighjon kom så en mängd tiggare från Malmö, särskilt från garnisonen, som man mycket beklagde sig över.

När biskop Steuchius år 1704 besökte Västra Skrävlinge, uppgavs det, att en del av de unga kunde väl läsa i bok. Anders skolemästare handhade undervisningen av barnen med hjälp av klockaren, men med resultatet var man icke fullt nöjd. Ett skolhus med bostad för skolläraren synes tidigt ha blivit byggt här. Det omnämnes 1768, då man i Västra Skrävlinge hade "en tämmelig skickelig skolemästare", som i flera år jämte klockaren skött undervisningen i pasto-

ratet på så sätt, att de undervisat omväxlande i Västra Skrävlinge och Husie. Undervisningen pågick från Mårtensdag till den siste april, men de kunskaper barnen förvärvade voro förvisso icke stora. Skolläraren hade ingen fast lön, utan barnens föräldrar betalade honom efter råd och lägenhet. Han var ej heller utan konkurrenter, ty nämnda år klagade pastorn över att mindre omdömesgilla föräldrar lämnade sina barn till någon gammal "husgubbe" eller någon gammal kvinna i byn för undervisning, vilken osed man icke kunnat avskaffa.

I slutet av 1770-talet hade man dock kommit så långt, att skolläraren hade en fast lön av en skäppa korn av varje åbo. Vid enskiftet 1805 uttogs plats för ett nytt skolhus, men det dröjde några år antagligen till 1808, innan man där fick uppfört ett kombinerat skol- och fattighus, en kombination som var ytterst vanlig i början av detta århundrade. Undervisningen förbättrades så småningom, och på 1820-talet synes den vara förhållandevis väl ordnad. Skoltiden var från den 1 oktober till den 25 mars och från den 1 juni till den 15 juli. Läsningen började de ljusa dagarna klockan sju om morgonen och pågick till klockan fem på eftermiddagen. Under de korta dagarna var skoltiden från klockan åtta till fyra med en timmes middagsledighet. Undervisning gavs huvudsakligen i kristendom.

Det dröjde dock länge innan undervisningen blev så ordnad, att barnen kunde förvärva något större kunskapsmått under sin skoltid. "Undervisningen med allmogens barn sträcker sig vanligen icke längre än till innanläsning och utanläsning af de föreskrefne Läroböckerna, samt skrifning och Räkning af Quatuor Species och någon gång af Regula de Tri", heter det i en ämbetsberättelse från år 1836. Den vittgående skolreformen på 1840-talet förde emellertid med sig stora förbättringar såväl i Västra Skrävlinge som annorstädes.

I det föregående har en och annan sockenbo blivit nämnd. Men i detta sammanhang bör man icke glömma att församlingens kyrkoherde, även om han icke bodde här i socknen utan i moderförsamlingen Husie, ofta gjorde en stor insats i

samhället. Vi känna en hel rad av Västra Skrävlinge själasörjare från äldre tid. Där var den tidigare nämnde Jens Jenssön Aars, som var präst här i 57 år eller till sin död 1692, och där var Olaus Bering, bagarson från Malmö, som skall ha varit en from och uppbyggelig präst men som kanske gjorde sig mest känd genom sina klagomål över att det spökade i hans prästgård i Kvarnby. Han dog som prost i Oxie härad 1764. Han följdes av Nils Hesselén, som med tiden blev biskop. Därefter kom en rad präster, som alla slutade som kyrkoherdar i Lund och ej hunno riktigt vinna rotfäste i pastoratet. På 1840-talet innehades detta ett par års tid av sedermera ärkebiskopen Henrik Reuterdaahl.

ANTECKNINGAR TILL EN
MALMÖBIBLIOGRAFI FÖR ÅR 1959

Av

INGEBORG HEINTZE

Adressregister över organisationer i Malmö. Utg. av Malmö fackliga centralorganisation och Malmö arbetarekommun. Malmö. 16 s.

Aeroklubben i Skåne.

Flygning nr 17, s. 16—17, 20.

[*Andersson, G.*], Ett Thaliatempel som tjänat ut. Malmö gamla teater. Av Gean [pseud.].

Sv. Dagbl. Söndagsbil. 23/4.

Bager, Einar, Jörgen Kocks fundats och hans gravsten.

Malmö fornminnesförening. Årsskrift 1939, s. 62—69.

— —, *Kronomagasinet*. Malmö. 67 s. ill.

(Malmö museum: Gamla gårdar i Malmö. 3.)

— —, *Sanctorum Simonis et Jude kapell*. — En hypotes.

Malmö fornminnesförening. Årsskrift 1939, s. 70—72.

Baltiska utställningen. Minnesnummer.

S. D. S. 15/5.

Bladh, Eric, Hur ABF-hemmet kom till.

ABF — tidning för Arbetarnas bildningsförbund, s. 21—23.

[*Bodman, Erik*], Polisstationen på söder försvinner inom kort.

Några data. Av K.

Sk. Aftonbladet 19/10.

Bostadskonferens i Malmö.

Hygienisk revy, s. 54—58.

Christensen, William, [utg.], Fortegnelse over Danmarks Breve fra Middelalderen. Række 2:Bd 9:H. 2. (Stedregister). Kbh, s. 556—558.

(Repertorium diplomaticum regni danici mediævalis. Series secunda.)

Colding, Poul, Studier i Danmarks politiske Historie i Slutningen af Christian III.s og Begyndelsen af Frederik II.s Tid. Kbh., s. 4—ff, 52, 57, 69, 89, 154, 166, 227, 258, 263, 379.

Danmarks gamle Personnavne. Udg. af Gunnar Knudsen og Marius Kristensen. Under Medvirkning af Rikard Hornby. 1. Fornavne. H. 4. Kbh.

Dhejne, Hans, Skåne i vindrutan. Kåserier och skisser. Lund, s. 103—129.

Edmar, Birger, En beskrivning av Malmö från 1500-talet.

Malmö fornminnesförening. Årsskrift 1939, s. 73—81.

— —, [utg.], Ur Magnus Matthiae: Civitatum quarundam Schaniae brevis descriptio de Malmogia. En Malmöbeskrivning från 1500-talet. Till läroverksungdomens tjänst. Malmö. 13 s. ill.

Ekelund, Oskar, Hur skåningarna bytte nationalitet.

Från Fridhem 1939, s. 3—11.

[*Emilson, Hälge*], Ur Konditoriträdgårdens femtioåriga historia. Av Crainquebille [pseud.] Malmö. 8 s. ill.

Engström, Bengt, Gatu- och kvartersnamn i Malmö.

S. D. S. 29/12.

— —, En gesällvandring i Skåne 1839.

S. D. S. 21/10.

— —, I julmånaden 1839.

S. D. S. 7/12.

— —, Kronomagasinet i Malmö en jämlike till Glimmingehus.

S. D. S. 13/8.

— —, Malmö—Limhamnsbanan femtio år.

S. D. S. 20/12.

— —, Sköna maj, välkommen! . . . Kirseberg där majgrevarna valdes.

S. D. S. 30/4.

— —, Spännande jakt efter Jörgen Kocks sönderslagna gravsten.

S. D. S. 20/5.

Falkman, Ludvig B[erkhan], Om Malmö hamn, persontrafik emellan Malmö och Köbenhavn, tullförsnällning i Malmö samt lurendrejeri der och i stadens närhet.

Malmö fornminnesförening. Årsskrift 1939, s. 7—61.

Flyckt, Yngve, Svenskt musikliv. Upps. s. 62—67.

Flood, Hulda, Den socialdemokratiska kvinnorörelsen i Sverige. Sthm. 256 s. portr.

F[ors]b[er]g, D[ea], Fiskeläget mitt i sta'n. Malmös lilla fiskarkoloni har månghundraåriga anor.

Veckojournalen nr 4, s. 30—31, 34—35.

Föreningar och ordenssällskap.

Sällskapet *Karlavagnen*. Matrikel och arbetsordning för sällskapet Karlavagnen stiftat den 12/3 1929. 1939—1940. Malmö. 8 s.

Kristliga föreningen av unge män i Malmö. Stadgar. Malmö. 11 s.

Margaretaminnet, förening u. p. a., Förvaltningsberättelse för år 1938. Malmö. 4:o. 3 s.

Norling, N[ils] S[igfrid], Bakom lyckta dörrar. Några ordenshistoriska kåserier. Sthm., s. 129, 150—152, 156.

Gamla Malmöbilder. När rödsoten härjade våldsamt omkring på "Lugnet" under början av 1800-talet. Av -st. Arbetet. Bil. Framtiden 26/3.

[*Gaturegister* utg. av kronouppbördskontoret.] Malmö. 298 s.

Handel och industri:

Anderson & Mattson A/B. 50 år i jordbrukets tjänst. Jubileumskatalog 1889—1939. Malmö. 84 s. ill. portr.

F[ors]b[er]g, D[ea], Där vår flotta förnyas. Kockum, det snart 100-åriga skeppsvarvet i Malmö, levererar på senare år 2 0/0 av hela världstonnageproduktionen. Veckojournalen nr 9, s. 12—13, 42—44.

Gjöres, Axel, Pionjärer vid sekelskiftet. Kooperatören, s. 591—598.

Karlson, William, Borgs i Lund. Lund. s. 23—25 m. fl.

Ljungmans nya fabrikskomplex. Av Gem. Målningsteknik, s. 40—41.

Malmö reklamförening. Stadgar. Malmö. 8 s.

Skandinaviens största fiskberedningsfabrik anlägges i Malmö. Arbetet 1/8.

Hensen, Ingegerd, Byggmästare Erik Sigfrid Perssons hem i Ribershus. Svenska hem, s. 237—241.

Hildebrand, Bengt, Vilhelm Ljungfors in memoriam.

Personhistorisk tidskrift, Årg. 59 (1958), s. 160—163.

Höglund, Zeth, Hjalmar Branting och hans livsgärning. 3, förkortade uppl. Sthm, s. 34—37, 122—130 m. fl.

Idrott, gymnastik, sport, lek och spel: Cykelkalendern. Årg. 4 (1939). Utg. av I. K. Sparta. Malmö. ill. *Malmö badmintonförbund*. Stadgar. Malmö. 13 s.

Marcusson, Folke, Har simmat i sjuttio år. Malmö simsällskap — Sveriges äldsta idrottsförening — fyller sjuttio år i aug.
S. D. S. 16/7.

(*Skånes scoutdistrikt*). Tjugofem år. 1914—1939. Hälsingborg, s. 11—26.

(Aldrig ge tappt nr 2.)

Skånska fältrittklubben. Stadgar. Malmö. 3 s.

Ingers, Ingemar, Studier över det sydvästsvenska dialektområdet. Lund. 302 s. kart. litt.

Isberg, A[nders] U[lrik], Malmöstenen och dess sagor.
Sk. Dagbl. Bil. Hemmet 15/5.

Jerdén, Alfred, Malmö stads vattenverks nya filteranläggning för järnhaltigt grundvatten.
Kommunalteknisk tidskrift, s. 11—12.

Karlson, William, Bokband och bokbindare i Lund. Lund. 4:o. 297 s. ill.

Klockaren skulle ha en "vördnadsfull ställning" och inte sjunga för fort. [Historik om Fosie.]
S. D. S. 2/9.

Kvartersledningen inom Malmö luftskyddsområde. Stadgar antagna 6 nov. 1939. Malmö. 4 s.

Kvinnoföreningarnas beredskapskommitté. Stadgar. Malmö. 4 s.

Langenfelt, Gösta, Namnproblem i de svenska städerna. Sthm, s. 18, 19, 20, 21, 36, 41, 55.

Larsson, K[arl] H[enrik], Porten mot kontinenten. Bulltofta.
Flygning nr 9, s. 16—17.

Larsson, William, Kring en Malmöfamilj. [Köpmanssläkten
Thomson.]
Stockholms-Tidn. 28/12.

Lindberg, Folke, [utg.], Privilegier och förordningar för Sveriges städer. D. 3 (1560—1592). Sthm, s. 766—67, 770—71, 801—803, 813—14, 819, 821, 887—889, 895—898.

Ljungberg, Leif, En hantverkaredynasti i det gamla Malmö.
Tunnbindareäldermannen Lars Christensson Malm och hans ättlingar.
Malmö Fornminnesförening. Årsskrift 1939, s. 82—91.

"Malmö" flitigt brukat namn i handelsflottan. Historik kring
namnefartyg till jagaren.
Arbetet 25/8.

Malmö barnkrubbor 40-årsjubilerar.
S. D. S. 16/5.

Malmö museum :

Boberg, Axel, Kring Petrikyrkans medeltida orgel. 2. Anteckningar rörande orgelns historia.
Malmö musei vänner, Årsbok 1939, s. 29—37.

Fischer, Ernst, Kring Petrikyrkans medeltida orgel. 1. Orgelns förvärv till Malmö museum.
Malmö musei vänner, Årsbok 1939, s. 28—29.

— —, Utställning av hedersgåvor.
Malmö musei vänner, Årsbok 1939, s. 57—61.

Månadsblad 13—21. Malmö.

13. Febr. Utställning av Figge Holmgren.
14. Mars. Utställning av Arwid Karlson.
15. April. Utställning av Oluf Höst.
16. Maj. Utställning av Einar Jolin.
17. Juni. Utställning av P. A. Persson.
18. Sept. Utställning av jugoslavisk grafik.

19. Okt. Utställning av Ernst Norlind.
20. Nov. Utställning av Martin Emond.
21. Dec. Utställning av teckningar av Carl O. Petersen 1881—1939.

Sandblad, Nils Gösta, Kring Petrikyrkans medeltida orgel.
3. Orgelns färgsättning.
Malmö musei vänner, Årsbok 1939, s. 37—45.

Malmö stads vattenverk. Reglemente för Malmö stads vattenverk, av stadsfullmäktige antaget den 27 juni 1930, den 24 april och den 15 maj 1936 samt den 23 sept. 1938. Malmö. 14 s.

Malmö typografiska förening. Verksamhetsberättelse 1938. Malmö. 11 s.

[*Moberg, Margareta*], När kossan "Fröken Horn" drevs i vall genom Södergatan. Jöran Riber gav namn åt Ribersborg. Av Marque [pseud.].
S. D. S. 2/4.

[*Nerman, Ture*, red.], Svensk arbetarrörelse under hundra år. Sthm. s. 38—39, 60, 68, 70, 72, 74, 83, 85, 90—92 m. fl.

Nilson, Alfred B., Förbud drev malmölärlarinna till frälsningsarmén. Fröken Mariana Flensburg . . .
S. D. S. 15/1.

— —, Ur en gammal brevbunt. (Bagers på Katrinetorp.)
S. D. S. 9/4.

— —, Vardagsliv i Malmö för 100 år sedan. Vad en gammal brevbunt kan förtälja. (Brev fr. Peter Bager till hans hustru 1819.)
S. D. S. 26/2.

Olsson, John, Motortrafikolyckorna under år 1938. Städerna kunde ej hålla 1937 års måttliga ökning.
Sv. stadsförbundets tidskrift, s. 200—205.

(*Ohlsson, K. E.*), [Karl Enock Ohlsson ägnas denna bok på femtioårsdagen den 15 maj 1939 av vänner.] Malmö. 110 s. 49 pl. ill. portr.

Persson, Carl Johan, En gammal herregårdskusk berättar. [Trosa], s. 33—39.

[*Sandblad, Nils Gösta*], Skånes konstförening. Skånsk konst genom 100 år. [Utställning] anordnad till förmån för konstens vecka å Malmö rådhus 4—12 mars 1939. Malmö. 29 s.

Semesterfärden. Förslag till resor. Råd och erfarenheter samlade och utg. av. E. v. Gegerfelt. Årg. 9 (1939), s. 157—160.

S k o l o r :

Hur Malmö navigationsskola kom till. Av. M.
Sk. Dagbl. 4/4.

Johnsson, Pehr, En skolmästare i Malmö i början av 1600-talet. Några anteckningar om Bertel Knudsen Aqvilonius. Tidning för Sveriges läroverk, s. 458—460.

Knös, Börje, Utredning och förslag angående fortsatt förstatligande av kommunala mellanskolor. Sthm, s. 80—82, 90, 151.

(Statens offentliga utredn. 1939: 16.)

Malmö borgarskola. Katalog över lärjungebiblioteket vårterminen 1939. Malmö. 47 s.

Skolbarnsträdgården vid Pildammsvägen jubilerar. 25 år sedan den första kommunala skolträdgården anlades. Av G. S-n.
Arbetet 12/8.

Skånsk skolkonst 1939. S. Sveriges teckningslärareförenings jubileumsutställning i Riddarsalen å Malmöhus 15—29 maj. Malmö. 6 s.

Wallner, Johan, Folkskolans organisation och förvaltning i Sverige under perioden 1842—1861. Akad. avh. Lund. s. 15—16, 19—20, 58, 63, 78, 158, 163—164.

Wiberg, Albert, Till skolslöjdens förhistoria. Några utvecklingslinjer i svensk arbetspedagogik intill 1877. 1. Lund, s. 250, 313, 339, 342, 108.*

(*Skånes konstförening*) 1904—1939. [Omsl.] Malmö. 144, (32) s. ill. portr.

- —, Jubileums-utställning å Malmö rådhus nov. 1939. [Katalog.] Malmö. 22 s.
- Sterner, Maj*, Hemslöjd i Sverige. 2 uppl. Sthm, s. 16—25.
- —, Homecrafts in Sweden. Translated fr. the Swedish by Alice Staël von Holstein. Sthm, s. 17—26.
- Stoltz, Gösta*, Jubileumsskrift över Malmö målaremästareförenings 50 åriga verksamhet. 1889—1939. Utarb. efter protokoll, handl. och en minnesskrift. Malmö. 4:o. 46 s. ill. portr.
- Strömberg, E. G. A.*, A.-B. Aerotransport — ABA — femton år. Flygning nr 9, s. 10—13.
- Sundstedt, Fredrik*, Ählén & Söners naturböcker för sommarsemestern. [4.] Skåne II. Södra och östra Skåne. Sthm. s. 13—59.
- Swedenborg, Vilhelm*, Över och under molnen. Sthm, s. 13—18.
- Svenska folkrörelser*. 3. Idrott. Sthm. 4:o. 893 s. ill. portr.
- —, 5. Folkets hus och parker. Sthm, s. 11—13, 336—337.
- Sörndal, Olof*, Våra länsstyrelser.
Korrespondens, s. 6—7, 22—23.
- Thomæus, G[ustave]*, Det Elmquistiska hemmet.
Svenska hem, s. 97—102.

Tidningar och tidskrifter:

- L[und]g[re]n, Ax[el]*, På husesyn genom Arbetets nybyggnad. Arbetet (Specialnummer) 28/9.
- Person, Erik*, Folkviljan. Sveriges första socialistiska tidning. Sthm. 45 s.
- Spångberg, Valfrid*, Tidningspressens kraftiga utveckling. Svenska folket genom tiderna. 9. Malmö. s. 138—139.
- Svenska journalistföreningens södra krets*. Stadgar. Malmö. 19 s.

Tuneld, John, Banketten på Knutssalen i Malmö trettiondedagen 1711.
Malmö fornminnesförening. Årsskrift 1939, s. 92—104.

U[hlé]n, A[xel], Från Axel Danielssons lilla skara till 1939 års jättearmé. Skåningarna beslöto redan år 1880 bilda ett arbetarparti.

Arbetets jubileumsnr 22/4.

[*Wilke, Albin*], Malmö skrädderiidkareförening 1889—1939. Minnesskrift. [Omsl.] Malmö. 4:o. 19 s. portr.

Österling, Anders, Barndomsjul.

Sk. Dagbl. Bil. Hemmet. 16/12.

Övden, Elna, Kyrkogårdsarealen i några svenska städer.

Ignis, s. 235.

Tillägg till 1937—1938:

Carlsson, Gottfrid, König Erich der Pommer und sein baltischer Imperialismus.

Baltische Studien. N. F. Bd 40 (1938), s. 1—17.

Kommunal tandvård (Göteborg, Stockholm, Malmö, Lund).

Sveriges tandläkareförbunds tidning. 6(1937).

Malmö grafiska faktorsförening 1917—1937. Minnesskrift utg. med anledning av föreningens 20-åriga tillvaro. Malmö 1937. 4:o. 38 s. ill. portr.

Sveden. A guide for tourists. Gothenburg and Malmö. Sthm 1938, s. 143—150.

Sveriges styresmän 1937 . . . Huvudred.: Erik Winge. Sthm 1938, s. 684—691.

Wahlberg, C. T., System för distribution av lågspänd växelström inom centrala delen av Malmö.

Sv. elektricitetsverksföreningens handl. 15(1938).

FÖRTECKNING
ÖVER
MALMÖ FORNMINNESFÖRENINGENS MEDLEMMAR
FEBRUARI 1940.

Hedersledamöter:

Djurklou, Nils, f. d. Ryttmästare, Friherre¹ Lundgren, Edv., Boktryckare
Flensburg, Eva, Fröken

Ständiga ledamöter:

Bergman, Helge, Musciintendent	Liljenquist, A. K., Lektor
Billberg, Wilhelm, Byggmästare	Ljungdahl, Johan, Kyrkoherde, Trälleborg
Cronquist, Martha, Fru, Stockholm	Lundberg, Erik, Arkitekt, Stockholm
Fischer, Ernst, Museiintendent	Myllenberg, Birger, Stadsträdgårdsm.
Frostensson, Carl, Redaktör	Persson, J. A. Byggmästare
Isberg, A. U., f. d. Stadsarkivarie, Lomma	Rosenqvist, A., Vaktmästare
Isberg, Signe, Fru, Lomma.	Smith, Elias, Direktör
Johansson, John, f. d. Hamnkapten	Wählin, Hans, Fil. doktor, Stockholm
Kalling, Sten, Amanuens, Greve	

Årligen betalande ledamöter:

Alfelt, Martin, Läkare	Bager, Ellen, Fru
Anderberg, Adolf, Fil. doktor	Bager, Joh. Peter, Direktör
Andersén, Annette, Fru	Bager, Marianne, Fru
Andersson, Torsten, Amanuens	Bagger-Jørgensen, Holger, Major
Appelberg, Erik, e. Länsnotarie	Bagger-Jørgensen, Maria, Fru
Areskoug, Holger, Löjtnant	Bengtsson, Sture, Direktör
Asp, Hjalmar, Konstnär	Berggren, Edith, Doktorinna
Aspegren, Gottfrid, Apotekare	Berggren, Sture, Överläkare
	Bergh, Brita, Konsulinna
Bachmann, H.-E., Advokat	Bergh, C. J., Disponent
Bager, Einar, Konstnär	Bergh, Elsa, Fru

¹ Där intet annat anges är hemorten Malmö.

Bergh, Lennart, Direktör	Ehrnberg, Alvar, Bankdirektör
Bergh, Thorsten, Konsul	Ekegren, Edit, Fru
Bergman, Anna-Stina, Fil. kand.	Ekman, Hans, Konsul
Bergquist, John, f. d. Riksbankskassör	Ekström, Gunhild, Fil. kand.
Bergström, D., Polissekr.	Ekström, Ragnar, Köpman
Bergwall, Knut, Assessor	Engeström, Margarete, Konsulinna
Berling, John, f. d. Riksbanksdirektör	Envall, Nils, Bokhandlare
Bernton, Allan, Fil. D:r, Stockholm	Erikson, Elisabet, Fröken
Birch-Jensen, Ch., Överingeniör	Eriksson, Folke, Major
Blanck, N. A., Länsarkitekt	Ernberg, Sven, Länsnotarie
Bodman, Erik, Redaktör	Ewe, August, Arkitekt
Broomé, Märta, Fröken	
Bönnelyche, Kjell, Konsul	
Callmer, Stina, Stadsbibliotekarie, Hälsingborg	Falek, Hans, Assessor
Callmer, Werna, Fröken	Falkman, Ludvig, Generalmajor, Hälsingborg
Carlheim, Asta, Fru	Faxe, G. C., Konsul
Cavalli, Hans, Fil. D:r	Faxe, Lorens, Ingeniör
Centerwall, Senta, Fröken, Stockholm	Fischer, Axel, Tandläkare
Christensen, C., Läkare	Fischer, Gärda, Tandläkare
Claréus, Bengt, Fil. Kand.	Flensburg, F. W., Rådman, Karlskrona
Coyet, Henriette, Friherrinna, Torup	Flodmark, Erik, Apotekare
Cronberg, P. A., Läkare	Fornander, Gertrud, Fru
Cronquist, Axel, Civilingenjör	Frick, Ernst, Kamrer
Cronquist, Gretha, Fru	Frick, Ingrid, Fru
Cronquist, Maria, Fröken	Frisell, Erik, Direktör
Cronquist, Maria, Läroverksadjunkt	Förlagsaktiebolaget i Malmö
Cronquist, Stig, Läkare	Gagner, Emil, Tulldirektör
Cronsioe, S. E., Rådman	Gehlin, Oscar, Direktör
	Græbe, E., Arkitekt
Dahlberg, Elin, Biblioteksassistent	Groothoff, Johan, 1:e stadsfogde
Dahlberg, Ellen, Fröken	Gröné, Otto, Överläkare
Dahlberg, Knut, Bankdirektör, Stockholm	
Dahlgren, Thorild, Försäkr.-direktör	Hagerman, Gustaf, Konsul
Dahlquist, Nils, Byggmästare	Hain, Erskine, Konsul
Dhejne, Hans, Redaktör	Hallberg, Ester, Direktör
Dieden, Berthold, Direktör	Hallberg, Ingeborg, Fröken
Dieden, Gustaf, Direktör	Halldau, Nils, Bankkamrer
Dieden, Herbert, Konsul	Hallén, John, Disponent
Dieden, Maria, Fröken	Hallström, Sven, Notarie
Dufwa, Signe, Fru	Hanes, Oliver, Grosshandl.
Dunér, J. Vaktmästare	Hansell, Gunnar, Läkare
	Hansell, Siri, Doktorinna
Edstrand, Tekla, Fröken	Hansson, Frithiof, Direktör
	Hansson, Joel, Direktör
	Hartz, Frida, Fru

Hattendorff, Armin, Fabrikör
 Hattendorff, Karl-Erik, Assistent
 Hedrén, Elias, Civilingeniör
 Heintze, Ingeborg, Bibliotekarie
 Heister, J., Brandmästare
 Helgesson, John, Byggmästare
 Hellström, C. G., Fil. mag.
 Hjorth, Daniel, Grosshandlare
 Hjorth, Nils-Daniel, Direktör
 Holmberg, Nils, Kyrkokamrer
 Holmström, Johan, Med. doktor
 Hultman, Johan, Envoyé
 Hübe, Erik Bülow, 1:ste stadsingeniör
 Håkansson, Ernst J., Byggmästare
 Hårde, G. A., Redaktör
 Höckert, Oscar, Direktör

Isander, Lars, Distriktssekreterare
 Isberg, Hagbard, Kyrkoherde

Janhagen, Ivar, Kamrer
 Jansson, Per, Försäljningschef
 Jarving, Karl, Ingeniör
 Jerdén, A., Civilingenjör
 Johansen, Hans, Assessor
 Johansson, Margit, Bibliotekarie
 Johnson, Gunnar F., Advokat
 Johnsson, Nell, Fil. mag.
 Jungbeck, Åke, Bankdirektör

Karlström, Ellen, Lärarinna
 Kiellander, Ludvig, Hovrättsråd,
 Stockholm
 Kihlbom, N. E., Försäkringsdirektör
 Kjäll, Hj., Landssekreterare
 Kleimer, Axel B., Artist
 Kleimer, Thelma, Fru
 Knutson, Carl, Direktör
 Kock, Ebbe, Jur. doktor
 Kock, J. Edw., Direktör
 Kockum, Hilda, Fröken
 Kollind, Hans, Jur. kand.
 Kommunala Mellanskolan i Malmö
 Kramer, Olga, Fru
 Kruse, Ernst, Fabrikör
 Kvistberg, Evald, Länsnotarie
 Köhler, Gustav, Tandläkare

Larsson, K. G., Försäkringsdirektör
 Laurell, Sven, Ingeniör
 Lengertz, William, Skriftställare
 Liedholm, Göte, Assessor
 Liljedahl, Hilding, 1:e Postkontrollör
 Liljedahl, Thorsten, e. o. Hovrättsnot.
 Liljegren, J. E., Ingeniör
 Lindahl, Britta, Fröken
 Lindell, Wilh., Kyrkoherde, Kvarnby
 Lindelöf, Carl, Distriktsläkare
 Lindelöf, Marta, Doktorinna
 Linder, William, Borgmästare
 Lindnér, Johan, Grosshandl.
 Lindnér, P. L., Grosshandlare
 Lindqvist, Axel, Professor, Göteborg
 Lindqvist, Erik, Med. doktor
 Ljungberg, Leif, Stadsarkivarie
 Ljungdahl, Malte, Professor
 Ljungfors, Åke, Fil. mag.
 Ljungman, J. C., Direktör
 Ljungstrand, Gösta, Notarie
 Lundgren, Anna-Lisa, Fröken
 Lundgren, Sven Erik, Boktryckare
 Lysander, Albert, Kontraktsprost
 Långström, Erland, Tulldir.-ass., Göte-
 borg
 Löfberg, Otto, Överläkare

Malmquist, L. W., Direktör
 Malmquist, Svante, Advokat
 Malmström, Gustaf, Försäkr.-direktör
 Mattisson, Carl, Med. Doktor
 Mazetti-Nissen, Gunnar, Direktör
 Melander, N. G., Magistratsekreterare
 Mortens, Gottfrid, Redaktör
 Munck af Rosenschöld, Th., Hov-
 rättsråd, Stockholm
 Müller, Sigrid, Fru
 Månsson, Gunnar, Direktör, Holmfors
 Mörner, Marianne, Rektor

Nevsten, Anders, Byggmästare
 Nihleen, Frithiof, Ingenjör
 Nilsson, Alfred B., Hovfotograf
 Nilsson, Erik, Tandläkare
 Nilsson, Sigrun, Fröken

Nilsson, Ake, Byggmästare
Nordström, Johan, Grosshandlare
Nosslin, Folke, Stadsbibliotekarie

Odell, Edvin, Direktör
Ohm, Otto, Fotograf
Ohlson J:or, Axel, Handlande
Olofsson, Bror W., Direktör
Olsson, Alfred, Direktör
Olsson, Anders, Målaremästare
Olsson, Bernhard, Stadsveterinär
Olsson, C. W., Handlande
Olsson, Gustaf, Notarie, Strömstad
Olsson, Kätty, Fru
Olsson, Marianne, Fröken
Osberg, E., Veterinärdirektör

Paulson, Ingegerd, Bibl.-assistent
Peil, Ella, Fru
Peil, Hugo, Bankkamrer
von Platen, Elisabeth, Fröken
Påhlsson, Albert, Disponent
Påhlsson, Frans, Direktör
Påhlsson, Herluw, Direktör
Påhlsson, Olof, Antikv.-bokhandlare

Rahden, Sonja, Fil. kand.
Renée, Henrik, Kamrer
Rosén, Anders, Lektor, Lund
Rosenlind, W., Köpman, Karlskrona
Rosenlund, A., Lokomotivförare
Roth, Adolf, Tandläkare
Rydberg, Anna, Fröken
Rydberg, Chr., Direktör

Salinder, C. J., Grosshandlare
Sandblad, Nils Gösta, Amanuens
Santesson, Karl, Kamrer
Schaar, Yngve, Polismästare
Schartau, Sigurd, Lektor
Schartau, Tyra, Fru
Schartau, Yngve, Advokat, Stockholm
Schoug, Thea, Fru
v. Schwerin, H. H., Fil. d:r, Friherre,
Lund
Sederholm, Bertil, Generalkonsul

de Shärengrad, W., Konsul, Lomma
Sjöberg, Hugo, Direktör
Sjöström, G., Förste Mantalsskrivare
Sjövall, Björn, Y:son, Fil. kand.
Smedberg, Eva, Läkare
Sonesson, Karl, Fabrikör
Stadsarkivet i Malmö
Stadsarkivet i Stockholm
Stadsbiblioteket i Halmstad
Stadsbiblioteket i Landskrona
Stadsbiblioteket i Malmö
Stadsbiblioteket i Stockholm
Stangenberg, Knut, Kontorschef
Stenberg, Axel, Arkitekt
Stenmarck, Gustav, Rådman
Stenram, Nils, Läkare
Stenström, J. A., Boktryckare
Stibe, Torsten, Direktör
Stickler, Henrik, Herr, Göteborg
Stickler, H. Douglas, Direktör,
Stockholm
Stoltz, August, Stadsarkitekt
Stoltz, Carl Axel, Arkitekt
Stoltz, Gösta, Direktör
Strand, A., Järnhandlande, Arlöv
Strandberg, Georg, Advokat
Strutz, Wilhelm, 1:e stat.-skriv.
Sundberg, Erik, Läkare
Sundgren, Thora, Fröken
Svenby, Tore, Advokat
Sydow, W. von, Direktör, Lidingö
Sylvan, Georg, Överste
Sölve, Wilhelm, Direktör

Tarstad, Henning, Ingenjör, Urshult
Thomé, Edvin, Konsul
Thulin, Emil, f.d. Magistratsekreterare
Thunander, G., Folkskoleinsp.
Thuröe, Anna, Fru
Thuröe, Einar, Ingenjör
Tonning, Elisabeth, Fröken
Tranchell, C. F., Direktör
Trocin, Ida, Fru
Tuneld, John, Andre bibliotekarie,
Lund
Tuvevsson, Edvin, Assessor

Wahlström, F. O., Kamrer
Wallin, A. W., Herr
Weibull, Julius, Kapten
Wennerth, Hjalmar, Direktör
Werner, C. L., Hovrättsråd
Wickman, Olof, Rådman
Winberg, Inez, Överstinna, Kristian-
stad

Wixell, And. O., Grosshandlare
Zadig, Viggo, Direktör
Åberg, Mimmi, Fröken
Öhman, Ivar, Hovrättsassessor
Östberg, Oscar, Direktör
Österlund, Alfred, Direktör

S t y r e l s e :

Ordförande: Yngve Schaar,

v. Ordförande: Ernst Fischer,

Kassaförvaltare: Armin Hattendorff,

Ledamöter: Maria Cronquist och Einar Bager.

Suppleanter: Th. C. Bergh och Leif Ljungberg.

Sekreterare och redaktör för årsskriften: Leif Ljungberg.

Annonser

Bankförvar

Rådgör med vårt kontor, vilken förvaringsform — kassafack, slutten deposition eller öppen deposition — som lämpar sig bäst för Eder.

**SKANDINAVISKA
BANKEN**

Gynna i möjligaste utsträckning dem,
som med sin annons stödja Malmö
Fornminnesförenings verksamhet!
De utgöra ett antal av de äldsta,
bästa och mest kända firmorna och
företagen i staden.

Skånska Brandförsäkringsinrättningen

— för fastigheter —

Skånska Städernas Brandstodsförening

— för löseghedom —

Försäkringsaktiebolaget FINN

— för ansvarighets-, glas-, inbrotts-, vattenled-
ningsskade- m. fl. försäkringar —

Huvudkontor i LUND

Tegnérplatsen 4

Tel. Namnanrop: "Skånska Brand"

Expedition i MALMÖ

Stortorget 25, kl. 10—14.

Tel. 20364, 28348

Ni behöver
≡ SCRIVA ≡

Den snabba
reseskriv-
maskinen

Begär broschyr!

ÅTVIDABERGS

Österg. 1 - MALMÖ - Tel. 74844

Sparbanken Bikupan i Malmö

Grundad år 1875.

Huvudkontor: Östergatan 26

Avdelningskontor A: Bergsgatan 40

B: Östra Förstadsgatan 58

Expeditionstid: 10 f. m.—2 e. m. samt 5—6 e. m.

lördag och dag före helgdag endast 9 f. m.—1 e. m.

Tel. Växel 71715

OXIE HÄRADS SPARBANK

STORTORGET 11, MALMÖ

Stiftad 1847

Omslutning över Kr. 70.000.000: —

Egna fonder „ „ 5.700.000: —

Expeditionstid 10—2

ROSENGRENS

Kassaskåp

Vertikalskåp

Förvaringsskåp

Hyllställningar

INGENIÖRSFIRMA SVEN HELLSTEN

Vintergatan 45—51, Malmö — Tel. 71515 växel

CARL GLEERUPS

PAPPERSHANDELS A.-B.

Mest sorterade inköpskälla i allt som till-
hör pappers- och kontorsmaterialbranschen

Adelgatan 21

Tel. 15732, 23661, 27186

AB. HJALMAR WENNERTH

Trävaror

Byggnadsvaror

Fredriksbergsgatan 7

Tel. 71325 Växel

Wingårds Färghandel

Stadens äldsta Färghandel

Södergatan 30

S. Förstadsgat. 41

Möllevångstorget 6

S:t Knuts Torg 7

Trälleborgsvägen

Virentofta

Håkanstorp

Telefon: Namnanrop Eugen Wingård

WIXELLS

M A L M Ö

**t a p e t e r
f ä r g e r
kemikalier**

Kontor o. butik:

Ö. Förstadsg. 2 — tel. linjev. 22264, 15350, 10258

Filialer:

Nobelvägen 147 tel. 74115

Rönneholmsvägen 53 „ 11685

Järnvägsgatan 46, Limhamn „ 50660

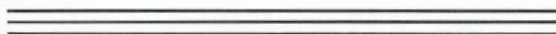
P å h l s s o n s

Bergsgatan 12 — Malmö

Bröd tel. 21296

Mjölk „ 24032

Specerier „ 18396

Aktiebolaget

M. Flensburgs Söner

Södergatan 9 ————— Malmö

Tel. 21261

Specialaffär för hemgifter och
bosättning

Affären grundlagd 1805

Skånes Stadshypoteksförening

utlämnar bundna lån mot säkerhet av
inteckningar i fastigheter i Skånes städer.

Expedition: Västergatan 38, Malmö.

Tel. 20457.

För varje slag av reproduktion äro våra firmor inrättade, för konstnärliga, vetenskapliga och kommersiella ändamål. Särskilt vilja vi framhålla faksimilreproduktion såväl i färgtryck som i svarttryck av gamla handteckningar, handskrifter och kartor som gjort våra firmor kända långt utom landets gränser. Av särskilt intresse är faksimileditionen av Malmö medeltida minnesbok, Registrum Ville Malmøyghe, samt nytrycken av Gustav Vasas Bibel av 1540 — 1541 och Linnés Skånska Resa av år 1751.

Rådgör med oss om allt ifråga om reproduktion.

AB. Malmö Grafiska Anstalt &
AB. Malmö Ljustrycksanstalt

Malmö

Grand Prix

å Konstindustriutställningen i Paris 1925.

Den

som låter priset vara bestämmande
vid beställningar av trycksaker
begår ett misstag

De pengar som utgivas för minder-
värdigt utförda trycksaker äro bort-
kastade

Utförandet spelar mycket stor roll

Modernt och omsorgsfullt utförda
trycksaker erhållas hos

Lundgrens Söners

Boktryckeri, Malmö

Baltzarsgatan 24

Tel. 19081, 20106

FÖRSÄKRINGS-AKTIEBOLAGEN

"SKÅNE" och "MALMÖ"

**Brand- och Liv-
försäkringar**

Olycksfalls-, Sjuk-, Barnolycksfalls-,
Ansvarighets-, Automobil-, Trafik-,
Motorcykel-, Inbrotts-, Resgods-,
Glas-, Garanti-, Vattenledningsskade-
samt Värdepost-
försäkringar

HUVUDKONTOR: **MALMÖ**

Telefon: Namnanrop "SKÅNE-MALMÖ"

Telegramadress: SKÅNE

Huvudagent i Malmö: H. G. A. Schmidt

Rt 205 92 och 207 55

Ombud å alla större platser i riket